

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

**KRISTINA BALIONIENĖ
TEISĖ IR POLICIJOS VEIKLA**

**PILIEČIŲ SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS
NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO
IR PASITIKĖJIMO POLICIJA SĄSAJOS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Doc. dr. G. Paurienė
(mokslinis laipsnis, pedagoginis vardas,
vardo pirma raidė, pavardė)

.....

(parašas)

Kaunas, 2026

TURINYS

IVADAS	3
1. TEORINIAI PILIEČIŲ SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA REIŠKINIŲ ASPEKTAI.....	7
1.1 Privatumo samprata ir dimensijos viešojo saugumo kontekste	7
1.2 Policijos naudojamų stebėjimo technologijų charakteristikos ir tipologija.....	11
1.3 Stebėjimo technologijų priimtino visuomenėje teoriniai požiūriai ir veiksniai	15
1.4 Pasitikėjimo policija teoriniai aspektai ir technologijų taikymo poveikis.....	20
1.5 Piliečių susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija teorinės sąsajos	24
2. SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA SĄSAJŲ TYRIMO METODIKA.....	28
2.1 Tyrimo metodai, atranka ir imtis	28
2.2 Tyrimo instrumentas.....	30
2.3 Tyrimo organizavimas.....	34
3. SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA SĄSAJŲ TYRIMO REZULTATAI	36
3.1 Respondentų sociodemografinės charakteristikos.....	36
3.2 Tyrimo instrumento patikimumo įvertinimas.....	38
3.3 Aprašomoji statistika	38
3.4 Duomenų normalumo analizė.....	40
3.5 Konstrukty palyginimas pagal demografines grupes	41
3.6 Koreliacinė analizė	44
3.7 Moderacinė analizė.....	45
3.8 Papildomi kontekstiniai teiginiai	49
3.9 Empirinio tyrimo rezultatų aptarimas.....	51
IŠVADOS.....	54
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	58
PRIEDAI	62
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73
AKADEMINIO SĄŽININGUMO PASIŽADĖJIMAS	74

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Šiuolaikinės visuomenės saugumo užtikrinimas vis labiau priklauso nuo technologinių sprendimų, kuriuos taiko teisėsaugos institucijos. Veido atpažinimo technologijos, automatinės valstybinio numerio atpažinimo sistemos (ALPR), vaizdo stebėjimo kameros (CCTV) ir giluminė paketų inspekcija (DPI) tapo neatskiriama šiuolaikinio policijos darbo dalimi. Kaip teigia Kostka ir kt. (2022), „veido atpažinimo technologija vis labiau tampa kasdienybe“¹. Tačiau šių technologijų plėtra kelia esminius klausimus apie piliečių privatumo apsaugą ir pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis. Nhan ir Helfers (2025) pabrėžia, kad „spartus šių technologijų diegimas aplenkė reguliavimo sistemas, todėl kyla privatumo problemų“². Ši situacija aktualizuoja poreikį kompleksiskai tirti piliečių susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtumo ir pasitikėjimo policija sąsajas.

Temos aktualumą pagrindžia sparčiai besikeičianti technologinė aplinka ir visuomenės reakcijos į ją. Degli Esposti ir kt. (2021) tyrimai rodo, kad „piliečiai nesitenkina paprastu saugumo ir privatumo kompromisu, bet tikisi, kad siūlomas sprendimas užtikrins ir privatumą, ir saugumą“³. Kitaip tariant, tradicinis požiūris, grindžiamas saugumo-privatumo kompromiso modeliu, nebeatitinka šiuolaikinės visuomenės lūkesčių. Panašias įžvalgas galima pastebėti ir kitų, skirtingų užsienio šalių kontekstus analizavusių, autorių darbuose. Bradford ir kt. (2020) tyrimas atskleidė, kad „kai žmonės pasitiki policija, jie labiau priima policijos naudojamų įrankių pokyčius“⁴. Tai rodo, kad pasitikėjimas policija vaidina svarbų vaidmenį formuojant visuomenės požiūrį į naujas stebėjimo technologijas.

Lietuvos kontekste policijos naudojamos stebėjimo technologijos tampa vis labiau matomos viešojoje erdvėje, tačiau viešos diskusijos dėl jų poveikio piliečių privatumui ir pasitikėjimui policija išlieka fragmentiškos, o sisteminių empirinių tyrimų šia tema stokojama.

Darbo temos naujumas. Temos naujumą lemia keletas veiksnių. Pirma, nors egzistuojantys tyrimai nagrinėjo privatumo susirūpinimo, stebėjimo technologijų priimtumo ir pasitikėjimo institucijomis tarpusavio ryšius, jie daugiausia koncentravosi į atskirų kintamųjų porų sąsajas. Vermeersch ir De Pauw (2017) nustatė, kad „kuo labiau respondentai susirūpinę dėl savo

1 Genia Kostka, Léa Steinacker ir Miriam Meckel, „Between Security and Convenience: Facial Recognition Technology in the Eyes of Citizens in China, Germany, the United Kingdom, and the United States,“ *Public Understanding of Science* 30, nr. 6 (2021): 671–690, <https://doi.org/10.1177/09636625211001555>.

2 Johnny Nhan ir Richard C. Helfers, „Cops and Hotlists: Balancing Security and Privacy with ALPR Technology,“ *The Police Journal* (2025): 1–20, <https://doi.org/10.1177/0032258X251349633>.

3 Sara Degli Esposti, Kirstie Ball ir Sally Dibb, „What’s In It For Us? Benevolence, National Security, and Digital Surveillance,“ *Public Administration Review* 81, nr. 5 (2021): 862–873, <https://doi.org/10.1111/puar.13362>.

4 Ben Bradford, Julia A. Yesberg, Jonathan Jackson ir Paul Dawson, „Live Facial Recognition: Trust and Legitimacy as Predictors of Public Support for Police Use of New Technology,“ *The British Journal of Criminology* 60, nr. 6 (2020): 1502–1522, <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa032>.

privatumo, tuo mažiau jie linkę palaikyti viešųjų institucijų naujų technologijų naudojimą“⁵ Jų tyrimas taip pat atskleidė, kad pasitikėjimas viešosiomis institucijomis teigiamai susijęs su technologijų priimtinumu, o privatumo susirūpinimas neigiamai susijęs su pasitikėjimu. Björklund (2022) apžvelgė ankstesnius tyrimus ir pabrėžė, kad „kuo labiau žmonės pasitiki viešosiomis institucijomis (ir vieni kitais), tuo labiau jie patenkinti stebėjimu“⁶ Vis dėlto šie tyrimai analizavo kintamųjų ryšius atskiromis poromis, bet ne kaip integruotą modelį, kuriame pasitikėjimas galėtų veikti kaip moderuojantis-sąveikos veiksnys, galintis keisti susirūpinimo privatumu ir stebėjimo technologijų priimtinumo ryšio pobūdį.

Antra, daugelis panašaus pobūdžio tyrimų – atliepiant piliečių / visuomenės nuomonę ir kartu institucinių kontekstų įtaką, atlikti užsienio šalyse, o Lietuvoje tai lieka mažai analizuota. Ritchie ir kt. (2021) tyrimas JAV, JK ir Australijoje parodė, kad „dalyviai apskritai labiau pritarė policijos ir vyriausybės institucijų veido atpažinimo technologijų naudojimui nei privačių įmonių [šių technologijų naudojimui]“⁷, tačiau šis pritarimas skiriasi priklausomai nuo šalies. Tai pagrindžia poreikį analizuoti ir Lietuvos kontekstą.

Trečia, technologijų raida sukuria naujus iššūkius, kurie reikalauja nuolatinio mokslinio dėmesio. Van Zoonen (2016) pabrėžia, kad „išmaniųjų miestų aplikacijų sėkmė gali labiau priklausyti nuo piliečių privatumo ir saugumo rizikos suvokimo nei nuo faktinių technologinių, dizaino ar politikos privatumo garantijų“⁸. Šie pastebėjimai rodo, kad mokslinis diskursas apie stebėjimo technologijas, privatumą ir pasitikėjimą policija išlieka nuolat kintantis ir reikalauja nuolatinio atnaujinimo.

Tyrimo problema. Nepaisant augančio mokslininkų dėmesio policijos naudojamoms stebėjimo technologijoms, vis dar egzistuoja teorinis ir empirinis atotrūkis tarp piliečių susirūpinimo privatumu, technologijų priimtinumu ir pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis tyrimų. Mesch ir Lam (2025) pastebi, kad „daug nežinoma apie visuomenės nuostatas dėl naujų skaitmeninių technologijų priėmimo ir priimtinumo“⁹. Sparčiai tobulėjančių stebėjimo-saugumo technologinių sprendimų kontekste, tradicinis *saugumo-privatumo* kompromiso modelis nepakankamai paaiškina sudėtingus visuomenės vertinimus, kuriuose pasitikėjimas institucijomis

5 Hans Vermeersch ir Evelien De Pauw, „The Acceptance of New Security Oriented Technologies: A 'Framing' Experiment“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017), 62.

6 Fredrika Björklund, „Trust and Surveillance: An Odd Couple or a Perfect Pair?“, iš *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*, red. Lora Anne Viola ir Paweł Laidler (London: Routledge, 2022), 186.

7 Kay L. Ritchie ir kt., „Public Attitudes towards the Use of Automatic Facial Recognition Technology in Criminal Justice Systems around the World“, *PLOS ONE* 16, nr. 10 (2021): 15, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258241>.

8 Liesbet van Zoonen, „Privacy Concerns in Smart Cities“, *Government Information Quarterly* 33, nr. 3 (2016): 472–480, <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.06.004>.

9 Gustavo Mesch ir Inbal Lam, „Public Perceptions about the Police's Use of Facial Recognition Technologies“, *AI & SOCIETY* 40, nr. 5 (2025): 3869–3879, <https://doi.org/10.1007/s00146-024-02158-w>.

vaidina esminį vaidmenį. Todėl kyla **probleminis klausimas** – *kokios yra piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajos?*

Tyrimo objektas – piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajos.

Darbo tikslas – įvertinti piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti privatumo, policijos stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija koncepcijas bei jų tarpusavio sąsajas teoriniame kontekste.
2. Apžvelgti Lietuvos ir kitų šalių pagrindines praktikas, formuojančias institucinį kontekstą ir piliečių požiūrį į policijos naudojamą stebėjimo technologijas.
3. Empiriškai įvertinti Lietuvos piliečių nuostatas į policijos naudojamą stebėjimo technologijas, matuojant jų susirūpinimą privatumu, technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija lygį.
4. Statistiškai įvertinti piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajas.
5. Interpretuoti gautus empirinius rezultatus institucinio skaidrumo ir policijos-visuomenės santykių stiprinimo kontekste, identifikuojant veiksnys, galinčius didinti stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimą policija.

Ginamieji teiginiai:

1. Privatumo ir saugumo diskurse vyraujantis kompromiso modelis nebeatitinka šiuolaikinių visuomenės lūkesčių – piliečiai tikisi ir saugumo, ir privatumo užtikrinimo vienu metu. Todėl būtina plėtoti naują požiūrį į teisės saugos ir visuomenės santykius stebėjimo priemonių kontekste.
2. Didelis piliečių susirūpinimas privatumu reikšmingai mažina policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino.
3. Pasitikėjimas policija yra moderuojantis veiksnys, keičiantis privatumo susirūpinimo ir technologijų priimtino ryšį – kuo aukštesnis pasitikėjimas, tuo silpnesnis neigiamas privatumo susirūpinimo poveikis technologijų priimtino.

Mokslinio tyrimo metodai. Darbe taikyti teoriniai tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas bei lyginamasis metodas. *Mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas* taikyti privatumo, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sampratoms, jų teoriniams požiūriams bei tarpusavio sąsajoms atskleisti; *lyginamasis metodas* –

Lietuvos ir užsienio šalių stebėjimo technologijų taikymo praktikoms bei mokslinių autorių požiūriams palyginti.

Empiriniam tyrimui atlikti pasirinkta kiekybinė tyrimo strategija. Empirinių duomenų rinkimui taikoma *anketinė (elektroninė) apklausa*. Tyrimo dalyvavo 273 respondentai – pilnamečiai Lietuvos gyventojai. Empirinių duomenų analizė atlikta SPSS programa. *Aprašomoji statistika* taikyta respondentų sociodemografinėms charakteristikoms pristatyti ir bendrosioms jų nuostatų į susirūpinimą privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą bei pasitikėjimo policija tendencijoms atskleisti; *Cronbach alfa koeficientas* – tyrimo skalių vidiniam patikimumui įvertinti; *Kolmogorovo–Smirnov ir Shapiro–Wilko kriterijais bei asimetrijos ir eksceso rodikliais* – tikrintas duomenų pasiskirstymo normalumas; *t-testas ir vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA)* taikyti susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtinumui ir pasitikėjimo policija vidurkiams pagal respondentų sociodemografinės charakteristikas palyginti; *koreliacinė analizė* – tiesinių ryšių tarp susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtinumui ir pasitikėjimo policija stiprumui ir krypties įvertinti; *moderacijos analizė* (Hayes PROCESS makrokomanda, Model 1) – pasitikėjimo policija moderuojančiam vaidmeniui ryšyje tarp susirūpinimo privatumu ir stebėjimo technologijų priimtinumui patikrinti.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje, teorinėje dalyje analizuojamos privatumo, stebėjimo technologijų priimtinumui ir pasitikėjimo policija koncepcijos, jų tarpusavio sąsajos bei Lietuvos kontekstas. Antrojoje pristatoma empirinio tyrimo metodika – atrankos principai, instrumentas ir duomenų analizės eiga. Trečiojoje aptariami empirinio tyrimo rezultatai, jų reikšmė ir ryšys su darbe iškeltais ginamaisiais teiginiais. Darbas baigiamas išvadomis ir rekomendacijomis.

1. TEORINIAI PILIEČIŲ SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA REIŠKINIŲ ASPEKTAI

Šiame skyriuje analizuojami teoriniai piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija reiškiniai. Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinė literatūra bei oficialiais šaltiniais, nagrinėjama privatumo samprata ir jos dimensijos viešojo saugumo kontekste. Pristatoma policijos naudojamų stebėjimo technologijų tipologija ir charakteristikos. Analizuojami stebėjimo technologijų priimtino visuomenėje teoriniai požiūriai ir jį formuojantys veiksniai. Aptariami pasitikėjimo policija teoriniai aspektai ir technologijų taikymo poveikis šiam reiškiniui. Skyrius baigiamas integruotu teoriniu pagrindiniu tyrimo kintamųjų modeliu, apibendrinančiu piliečių susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija teorines sąsajas. Šiame skyriuje naudojama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra, tarptautiniai tyrimų duomenys bei oficialūs šaltiniai.

1.1 Privatumo samprata ir dimensijos viešojo saugumo kontekste

Šiandieninį 21-ojo amžiaus žmogų supa nuolat besikeičianti technologinė aplinka, kurioje skaitmeninės priemonės įsiskverbė į beveik kiekvieną kasdienio gyvenimo sritį – nuo bendravimo ir laisvalaikio iki viešojo saugumo užtikrinimo. Tokiame kontekste privatumo klausimas įgauna visiškai naują prasmę, nes technologijų plėtra gerokai aplenkė teisinį reguliavimą ir visuomenės gebėjimą prisitaikyti. Autoriai Nhan ir Helfers (2025) tiesiogiai pabrėžia, kad „spartus šių technologijų diegimas aplenkė reguliavimo sistemas, todėl kyla privatumo problemų“¹⁰. Ir nors pati privatumo sąvoka mokslinėje literatūroje turi jau daugiau nei šimto metų istoriją, vieno, visų pripažinto apibrėžimo ir požiūrio vis dar nėra. Tai tiesiog platus ir daugiasluoksnis reiškinys, galimas ir reikalingas interpretuoti skirtingų ir nuolat besikeičiančių aplinkybių kontekste. Analizuojant privatumo sampratos kontekstą, galima pastebėti, vienas ankstyviausių bandymų ją suformuluoti kaip teisinę vertybę priklauso Warren ir Brandeis, kurie dar 1890 m. privatumą apibūdino kaip „teisę būti paliktam ramybėje“¹¹. Tačiau Westin (1967) pasiūlė apibrėžimą, kuris mokslinėje literatūroje laikomas pamatiniu¹² – kaip „asmenų, grupių ar institucijų teisių reikalavimą patiems spręsti, kada, kaip ir kokia apimtimi informacija apie juos perduodama

10 Nhan, *supra note*, 2: 3.

11 Samuel Warren ir Louis Brandeis, „The Right to Privacy“, *Harvard Law Review* 4 (1890): 193.

12 Johanna Horppu, „Sensing Privacy: Extending Consumer Privacy Research through a Consumer Culture Theory Approach“, *Marketing Theory* 23, nr. 4 (2023): 661-684, <https://doi.org/10.1177/14705931231175698>.

kitiems“¹³. Šios dvi kryptys – *netrukdyimo teisė* ir *informacijos kontrolė* – iš esmės nulėmė tolesnę mokslinę diskusiją, kur abi tebe figūruoja net naujausiuose tyrimuose. Tik jų kontekstas šiandien, sparčių technologinių inovacijų ir pokyčių aplinkoje, visai kitoks – privatumo ribos, kurias žmogus dar galėjo kontroliuoti prieš dešimtmetį, dabar dažnai peržengtos net jam to nežinant. Degli Esposti ir kt. (2017) pastebi, kad „skaitmeninės technologijos pakeitė stebėjimą iš daug laiko ir lėšų reikalaujančios praktikos į tokią patogią technologinę rutiną, kad galios asimetrija tarp piliečių ir valstybės dramatiškai išaugo“¹⁴

Plačiau analizuojant privatumo fenomeną ir jo sampratą, Bjørlo (2024) savo konceptualiaame straipsnyje pabrėžia, kad privatumo diskursas ilgą laiką pernelyg koncentravosi „ties asmens duomenų rinkimu ir platinimu“¹⁵, tarsi pamirštant kitą esminę dimensiją – sprendimų privatumą. Šis skirtumas gana reikšmingas: informacinis privatumas liečia klausimą, kas apie asmenį žino ir ką su ta informacija daro, o sprendimų privatumas – visai kitas lygmuo, kurį autorė apibrėžia kaip „laisvę nuo įsikišimo ar nepageidaujamo poveikio sprendimams“¹⁶. Jos teigimu, „informacinis privatumas tebėra labai svarbi, bet nepakankama vartotojų privatumo sąlyga“¹⁷ – kitaip tariant, net jei niekas nerinktų asmens duomenų, manipuliavimas sprendimais vis tiek gali pažeisti privatumą.

Vis dėlto dauguma tyrimų susitelkia būtent ties informaciniu privatumu ir matyti, kad kaip tik ši dimensija liečia kasdienę žmogaus patirtį. Karwatzki ir kt. (2022) šį aspektą apibrėžia kaip „individo pačio vertinamą būseną, kurioje išorinės šalys turi ribotą prieigą prie informacijos apie jį“¹⁸. Toks apibrėžimas gal atrodo abstraktus, tačiau jis atspindi kasdienę patirtį – žmonės nuolat atsiduria situacijose, kuriose nebeturi galimybės valdyti, kas renkama apie juos ir kam tai naudojama. Bartol ir kt. (2025) pastebi, kad net pats privatumo susirūpinimo supratimas keičiasi – jų tyrimo dalyviai „laikė sąmoningumą ir kontrolę ne informacinio privatumo dalimi, o privatumo valdymo procesais“¹⁹. Tai reiškia, kad žmonės intuityviai skiria patį susirūpinimą nuo veiksmų, kuriais bando jį valdyti. Ir pačiame privatumo kaip reiškinių kontekste, prasminga atkreipti dėmesį į tai, kaip tas susirūpinimas atsiliepia realiems sprendimams. Čia susiduriama su vienu labiausiai diskutuojamų reiškinių – *privatumo paradoksu*. Jo esmė tokia: žmonės sako, jog

13 Alan F. Westin, *Privacy and Freedom* (New York: Atheneum, 1967), 7.

14 Sara Degli Esposti ir kt., „Aligning Security and Privacy: The Case of Deep Packet Inspection“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017), 72.

15 Lena V. Bjørlo, „Freedom from Interference: Decisional Privacy as a Dimension of Consumer Privacy Online“, *AMS Review* 14, nr. 1 (2024): 25, <https://doi.org/10.1007/s13162-024-00273-x>.

16 Bjørlo, *supra note*, 15: 13.

17 *Ibid.*, 25.

18 Tim Karwatzki ir kt., „The Multidimensional Nature of Privacy Risks: Conceptualisation, Measurement, and Implications“, *Information Systems Journal* 32, nr. 6 (2022): 1129.

19 Jošt Bartol ir kt., „Dimensions of Vertical and Horizontal Information Privacy Concerns: A Qualitative Reassessment and Revised Definition“, *Information, Communication & Society* (2025): 6, <https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2493341>.

jiems rūpi privatumas, bet praktikoje elgiasi taip, lyg jiems nerūpėtų. Kim ir kt. (2023) metaanalizė, apėmusi apie 270 skirtingų tyrimų ir beveik 100 000 respondentų, patvirtino, kad „atotrūkis tarp elgesio intencijų ir faktinio elgesio aiškiai rodo, jog privatumo paradoksas yra apibendrinamas reiškiny“²⁰. Praktikoje tai reiškia, kad žmogus gali deklaruoti didelį susirūpinimą stebėjimo kameromis, tačiau vis tiek naudotis paslaugomis, kurios renka jo duomenis. Toks neatitikimas tarp to, ką asmuo interpretuoja kaip privatumą ir/ar susirūpinimą privatumu ir to, kaip realiai jis reaguoja ar elgiasi kasdienėje praktikoje, iš esmės pagrindžia minėtą privatumo reiškinio daugialypiškumą, kur galima suprasti, kad privatumo samprata negali būti vienmatė. Kim ir kt. toje pačioje metaanalizėje atskleidė dar vieną svarbų dėsni: „susirūpinimas privatumu buvo neigiamai susijęs su pasitikėjimu [institucijomis] ir požiūriu, o teigiamai – su suvokiama rizika“²¹. Kitaip sakant, kuo labiau žmogus nerimauja dėl privatumo, tuo mažiau linkęs pasitikėti institucijomis ir tuo stipriau suvokia riziką. Tuo tarpu Van den Broek ir kt. (2017) ES masto tyrimas parodė priešingą tendenciją – „daugiau pasitikintys piliečiai laikė saugumą svarbesniu, o mažiau pasitikintys – privatumą“²². Matyti, kad pasitikėjimo ir privatumo sąveika veikia abiem kryptimis, tarsi svyruoklė.

O kokią prasmę privatumas įgauna viešojo saugumo srityje? Van Zoonen (2016) atkreipė dėmesį, kad „išmaniųjų miestų kontekste privatumo klausimas pernelyg dažnai susiaurinamas iki asmens duomenų apsaugos“²³. Tačiau dar yra ir elgesio privatumas – teisė judėti viešoje erdvėje neįsivaikinant nuolatinės stebėsenos. Kūno privatumas – kai veido atpažinimo sistema nuskenuoja biometrinius duomenis be sutikimo. Ir asociacijų privatumas – laisvė bendrauti nebijant, kad tai bus užfiksuota. Mesch ir Lam (2025) pastebi, kad „policijos kameros, dronai, fiksuotos kameros ir kūno kameros – tai esminis stebėjimo metodas nusikaltimams užkardyti, tačiau kartu ir galimas žmonių privatumo pažeidimas“²⁴. Situacija tampa dar sudėtingesnė prisidedant veido atpažinimo technologijoms – žmonės paprasčiausiai negali paslėpti savo veido viešoje vietoje.

Čia pat kyla bene svarbiausias klausimas – ar saugumas ir privatumas iš tikrųjų vienas kitą paneigia. Tradiciniu požiūriu, ypač žvelgiant iš nuolatos besivystančių ir tobulėjančių skaitmeninių technologijų perspektyvos: daugiau saugumo reiškia mažiau privatumo. Tačiau PRISMS projekto tyrimas, apklausęs ES piliečius visose valstybėse narėse, parodė, kad „piliečiai saugumą ir privatumą vertina kaip gana nepriklausomas vertybes, kurias abi reikia užtikrinti“²⁵.

20 Yeolil Kim ir kt., „Privacy Concern and Its Consequences: A Meta-Analysis“, *Technological Forecasting and Social Change* 196 (2023): 8, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122789>.

21 Kim ir kt., *supra note*, 20: 7.

22 Tijs van den Broek ir kt., „Privacy and Security: Citizens’ Desires for an Equal Footing“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens’ Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017), 28.

23 van Zoonen, *supra note*, 8: 476.

24 Mesch, *supra note*, 9.

25 Van den Broek, *op. cit.*, 28.

Degli Esposti ir kt. (2021) atskleidė dar konkretesnę mechanizmą: „geranoriškumas buvo pagrindinis veiksnys [technologijos] priimtinumui, nepriklausomai nuo duomenų pažeidžiamumo lygio“²⁶. Paprastai tariant – žmonėms svarbiausia ne tai, kiek technologija įsibrauna, o tai, ar institucija naudojanti ją, veikia jų interesų labui. Ezzeddine ir kt. (2023) tyrimas dar aiškiau parodo šį kompleksiskumą: jie nustatė net penkias skirtingas piliečių požiūrio perspektyvas dėl dirbtinio intelekto naudojimo policijoje – nuo „privatumas pirmiausia“ iki „apsauginis DI“²⁷.

Rizikų požiūriu situacija dar įvairesnė. Karwatzki ir kt. (2022) pasiūlė visą privatumo rizikų modelį, apimančią septynias dimensijas: „fizinę, socialinę, resursų, psichologinę, teisinę persekiojimo, karjeros ir laisvės riziką“²⁸. Fizinė rizika reiškia, kad asmens informacijos atskleidimas gali kelti grėsmę fiziniam saugumui – tai ypač aktualu stebėjimo kontekste. Laisvės rizika – kad duomenys gali riboti žmogaus nuomonės ir elgesio laisvę. Policijos stebėjimo technologijos tiesiogiai liečia daugelį šių rizikos sričių, todėl galimai ir piliečių reakcijos tokios nevienareikšmės.

Mitrou ir kt. (2017) tyrinėdami Graikijos atvejį nustatė, kad „vertė, kurią žmonės teikia privatumui ir saugumui, kai kalbama apie stebėjimą, yra privatumo ir saugumo kompromiso debatų širdyje“²⁹, tačiau kartu parodė, kad preferencijos gerokai skiriasi priklausomai nuo kultūros ir politinės istorijos. Graikijoje, pažymėtoje diktatūrų patirtimi, piliečiai buvo gerokai jautresni valstybės stebėjimui³⁰. Tai primena, kad privatumo kontekstas vienoje šalyje gali visiškai nesutapti su kitos šalies realybe.

Strauß (2017) pabrėžia, kad pats saugumo suvokimas evoliucionavo – nuo siauros nacionalinio saugumo sampratos link holistiškesnio žmogiškojo saugumo modelio, „apimančio žmogaus teises, gerą valdymą, prieigą prie švietimo ir sveikatos priežiūros“³¹. Tokiame kontekste privatumas nebėra priešprieša saugumui – tampa integralia jo dalimi. Ir čia slypi viena svarbiausių išvalgų: tiriant stebėjimo technologijų priimtinumą, privatumo susirūpinimą būtina vertinti ne kaip priešingą saugumo polių, o kaip neatskiriamą to paties pilietinio patyrimo dalį.

Visa tai rodo, kad privatumo samprata viešojo saugumo kontekste apima kelis lygmenis: informacinį privatumą, sprendimų privatumą, elgesio privatumą viešojoje erdvėje. Prie to prisideda

26 Degli Esposti, *supra note*, 3: 862.

27 Yasmine Ezzeddine, Petra Saskia Bayerl ir Helen Gibson, „Safety, Privacy, or Both: Evaluating Citizens' Perspectives around Artificial Intelligence Use by Police Forces“, *Policing and Society* 33, nr. 7 (2023): 869, <https://doi.org/10.1080/10439463.2023.2211813>.

28 Karwatzki, *supra note*, 18: 1135.

29 Lilian Mitrou, Prokopios Drogkaris ir Georgios Leventakis, „Perceptions of Videosurveillance in Greece: A 'Greek Paradox' beyond the Trade-off of Security and Privacy?“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017): 125.

30 *Ibid.*, 124.

31 Stefan Strauß, „A Game of Hide-and-Seek? Unscrambling the Trade-off between Privacy and Security“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017), 255.

ir privatumo paradokso fenomenas, verčiantis abejoti, ar deklaruojami nuogastavimai visada atitinka realų elgesį. O rizikų daugiasluoksniškumas – nuo psichologinių iki laisvės apribojimo – reiškia, kad piliečių santykis su stebėjimo technologijomis nepaprastai kompleksiškas ir negali būti redukuojamas į paprastą saugumo-privatumo svyravimo formulę. Tačiau siekiant dar nuosekliau suprasti privatumo fenomeną viešojo saugumo kontekste šiandieninėje skaitmeninio-technologinio amžiaus perspektyvoje, toliau prasminga plačiau apžvelgti, kokias technologijas diegia ir taiko teisėsaugos institucijos vykdydamos savo veiklą.

1.2 Policijos naudojamų stebėjimo technologijų charakteristikos ir tipologija

Per pastaruosius du dešimtmečius, sparčiai vystantis ir tobulėjant technologinei ir skaitmeninei aplinkai, policijos veikla patyrė esminę transformaciją – nuo tradicinių patruliavimo ir tyrimo metodų link technologijomis grįsto stebėjimo. Kaip teigia Ezzeddine ir kt. (2023), „stebėjimas saugumo tikslais pastaraisiais metais gerokai išsiplėtė, skatinamas naujų technologijų, kurias diegia policijos pajėgos“³². Ir nors kiekviena nauja priemonė – vaizdo kamera, numerių skaitytuvas, dronas ar biometrinis skeneris – atskirai gali atrodyti kaip logiškas žingsnis saugumo linkme, galima daryti pagrįstą prielaidą, kad jų visuma sudaro tam tikrą daugiasluoksnių nuolatinio stebėjimo ir pasiekiamumo ekosistemą, kurios poveikis privatumui gali būti gerokai didesnis nei atskirų šių priemonių elementų raiška. Hobson ir kt. (2023) atkreipia dėmesį, kad „šios technologijos ir neskaidrumas, kuriuo jos diegiamos, kelia susirūpinimą, jog jos gali turėti nenumatytų pasekmių ir veikti už tradicinės priežiūros bei viešosios atskaitomybės mechanizmų ribų“³³. Papildyti šią mintį būtų galima ir remiantis autoriais Mesch ir Lam (2025), kurių teigimu – „policijos naudojamos kameros, dronai, fiksuotos kameros ir kūno kameros – tai esminis stebėjimo metodas nusikaltimams užkardyti, tačiau kartu ir galimas žmonių privatumo pažeidimas viešosiose erdvėse“³⁴. Būtent todėl prasminga šias technologijas apžvelgti ne tik kaip atskiras priemones, bet ir kaip sistemą su skirtingais invazyvumo lygmenimis visuomenės saugumo kontekste.

Labiausiai paplitusi ir ko gero mažiausiai diskusijų kelianti technologija – uždaros grandinės vaizdo stebėjimo sistemos (angl. *Closed-Circuit Television surveillance systems*) arba kitaip – vaizdo stebėjimo kameros (toliau: CCTV). Degli Esposti ir kt. (2021) jas apibūdina kaip priemonę, kurią „vidaus saugumo agentūros, pavyzdžiui, policija ir nacionalinės sienos apsaugos

32 Ezzeddine, *supra note*, 27: 858.

33 Zoë Hobson ir kt., „Artificial Fairness? Trust in Algorithmic Police Decision-Making“, *Journal of Experimental Criminology* 19 (2023): 184, <https://doi.org/10.1007/s11292-021-09484-9>.

34 Mesch, *supra note*, 9.

tarnybos, naudoja įtartinio elgesio identifikavimui konkrečiose viešosiose erdvėse, tokiose kaip oro uostai ir keliai³⁵. Dažniausias CCTV pritaikymas – automatinis valstybinių numerių atpažinimas (angl. *Automatic Number Plate Recognition*, ANPR), leidžiantis fiksuoti pavogtus, neapdraustus ar pažeidimus padariusius automobilius. Lietuvoje ši technologija veikia plačiai. Policijos departamentas oficialiai nurodo, kad piliečius gali fiksuoti „tarnybinėse transporto priemonėse įrengtomis vaizdo stebėjimo kameromis, mobiliosiomis vaizdo stebėjimo kameromis, tvirtinamomis prie uniformos, stacionariomis vaizdo stebėjimo kameromis, įrengtomis pastatuose, jų teritorijose ar viešose vietose, kitomis vaizdo stebėjimo priemonėmis, pavyzdžiui, tarnybiniais mobiliaisiais telefonais ar bepilotėmis skraidyklėmis“³⁶. Bendri vaizdo stebėjimo projektai su savivaldybėmis šiuo metu veikia Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose³⁷. Greta to policija vykdo privačių kamerų registracijos iniciatyvą per „ePolicija“ portalą – piliečiai savanoriškai deklaruoja savo kamerų buvimo vietas, kad pareigūnai prireikus galėtų greičiau surinkti įrodymus³⁸. Toks modelis regis rodo tam tikrą policijos ir visuomenės partnerystę, nors kartu, analizuojant asmens ir/ar visuomenės privatumo kontekste, gali kelti klausimų apie ribas tarp pirminio savanoriškumo ir vadinamojo funkcijų plėtimosi (angl. *function creep*) — kai sistema, sukurta vienam tikslui, pradedama naudoti platesniais tikslais. Mitrou ir kt. (2017) pastebi, kad privačių CCTV sistemų fiksuojama informacija vis dažniau atsiduria valstybės žinioje, ir būtent tai lemia tokį funkcijų plėtimąsi³⁹.

Kitoks invazyvumo lygis pasireiškia su veido atpažinimo technologijomis (angl. *Facial Recognition Technology*, FRT). Mesch ir Lam (2025) aiškina, kad „šios technologijos apima biometrinį asmenų identifikavimą realiu laiku, lyginant algoritmo sukurtą vaizdą su anksčiau surinkta duomenų baze – CCTV kamerų įrašais, nusikaltėlių duomenų bazėmis ar socialinių tinklų paskyrų nuotraukomis“⁴⁰. Ritchie ir kt. (2021) apklausa trijose šalyse (JAV, Jungtinėje Karalystėje ir Australijoje) parodė, kad „dalyviai apskritai labiau pritarė policijos ir valdžios institucijų naudojimui FRT, nei privačių įmonių“⁴¹ – tačiau požiūriai gerokai skyrėsi priklausomai nuo šalies ir nuo to, ar technologija naudojama tikslingai, ar masiškai. Lietuvos atveju reikia pabrėžti svarbų skirtumą: Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato informaciniame pranešime apie vaizdo stebėjimą aiškiai nurodoma, kad sistemoje „asmenų atpažinimo pagal veidą funkcija nėra

35 Degli Esposti, *supra note*, 3: 862.

36 Lietuvos policijos departamentas, „Vaizdo duomenų tvarkymas“, žiūrėta 2026 m. vasario 25 d., <https://policija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/asmens-duomenu-apsauga-1/vaizdo-duomenu-tvarkymas-1/>.

37 *Ibid*.

38 Lietuvos policija, „Registruok savo vaizdo kamerą“, žiūrėta 2026 m. vasario 25 d., <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/registruok-savo-vaizdo-kamera/>.

39 Mitrou, *supra note*, 29: 133.

40 Mesch, *supra note*, 9:3870.

41 Ritchie, *supra note*, 7:10.

įdiegta“⁴². Reguliacinis kontekstas čia taip pat svarbus – nuo 2025 m. vasario 2 d. ES Dirbtinio intelekto aktas draudžia realiu laiku veikiančias nuotolinio biometrinio identifikavimo sistemas viešose erdvėse teisėsaugos tikslais, išskyrus labai ribotus atvejus, tokius kaip pagrobtų ar dingusių asmenų paieška, konkrečių teroristinių grėsmių užkardymas ar sunkių nusikaltimų įtariamųjų identifikavimas, ir tik gavus išankstinį teismo leidimą⁴³. Tai reiškia, kad net jei Lietuvos policija norėtų diegti FRT, ji turėtų veikti itin griežtame reguliaciniame rėme.

Dar viena technologijų grupė – pareigūnų kūno kameros (angl. *Body-worn cameras*). Jos fiksuoja policininko ir asmens kontaktą, tarnauja kaip įrodymų bazė ir, bent jau teoriškai, didina pareigūnų skaidrumą. 2022 m. Lietuvos policija įsigijo 1800 tokių kamerų, o Valstybės sienos apsaugos tarnyba – dar apie 700⁴⁴. Vis dėlto kūno kameros kelia ir savų dilemų: kas nusprendžia, kada kamera įjungiama ar išjungiama? Kaip tvarkomi jautrūs epizodai, pavyzdžiui, pareigūno apsilankymas privačiame būste ar kontaktas su nepilnamečiu? Tad nors visa tai gali būti apibrėžiama oficialiomis taisyklėmis ir teisės aktais – tačiau nebūtinai nuosekliai įgyvendinama praktikoje.

Visai kitą stebėjimo dimensiją atveria giluminė paketų inspekcija (angl. *Deep Packet Inspection*, DPI). Degli Esposti ir kt. (2017) paaiškina, kad DPI „leidžia detaliai peržiūrėti siunčiamų duomenų turinį“⁴⁵, o ne tik antraštes, kaip buvo įprasta. Europos Sąjungos finansuoto „SurPRISE“ projekto tyrimas, kuriame dalyvavo apie 1 780 piliečių iš devynių Europos šalių, atskleidė, kad ES piliečiai DPI vertino kaip labiausiai invazyvią-privatumą paveikiančią priemonę – net 71 proc. respondentų ją laikė labai įsibraunančia, palyginti su 51 proc. CCTV ir 55 proc. išmaniojo telefono vietos sekimo atveju⁴⁶. Degli Esposti ir kt. (2021) šias technologijas susistemino pagal duomenų pažeidžiamumo laipsnius: „kiekviena iš šių technologijų sukelia skirtingus duomenų pažeidžiamumo laipsnius – nuo CCTV, kuri veikia viešose erdvėse ir laikoma mažiausiai pažeidžiama, iki DPI, kuri yra labiausiai invazyvi“⁴⁷. Lietuvos kontekste elektroninių ryšių duomenų kontrolė veikia per procesinę ir žvalgybinę grandinę – prokuroras ir teisėjas – tačiau žmogus dažnai net nesužino, kad buvo stebimas⁴⁸.

42 Kauno apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, „Bendra informacija apie vaizdo stebėjimą Kauno miesto teritorijoje“, informacinis pranešimas, žiūrėta 2026 m. vasario 25 d., <https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/Kauno%20stebėjimo%20vaizdo%20kameromis%20informacijas%20pranesimas.pdf>.

43 Europos Parlamentas ir Taryba, *Reglamentas* (ES) 2024/1689 dėl dirbtinio intelekto (Dirbtinio intelekto aktas), 5 str. 1 d. h p., Europos Sąjungos oficialusis leidinys L, 2024/1689, 2024 m. liepos 12 d.

44 „VSAT, Policija įsigijo 2,5 tūkst. „kūno kamerų“ pareigūnams“, *LRT.lt*, 2022 m. gruodžio 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1840986/>.

45 Degli Esposti, *supra note*, 14: 74.

46 *Ibid.*, 77.

47 Degli Esposti, *supra note*, 3:865.

48 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 154 str., Valstybės žinios, 2002, nr. 37-1341; Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, 9 str., Valstybės žinios, 2012, nr. 122-6149.

Paskutinė ir Lietuvoje pati naujausia kategorija yra bepiločiai orlaiviai – dronai. Marin (2017) juos vadina „mobiliesiomis CCTV“, pabrėždama, kad „dronai turėtų būti laikomi mobiliesiomis vaizdo kameromis, todėl jų diegimas turėtų būti lydimas tinkamo poveikio vertinimo“⁴⁹. 2026 m. vasarį policijos generalinis komisaras A. Paulauskas pranešė, kad „[...] Vilniuje startavo pilotinis projektas [...] kartu su savivaldybe ieškome galimybės į tam tikrus įvykius reaguoti dronais. [...] į įvykio vietą atskrenda dronas, pareigūnai mato gyvą vaizdą, realią situaciją ir dažnai patruliams net nereikia važiuoti“⁵⁰. Kol kas naudojami keturi dronai, tačiau policijos generalinis komisaras pranešė apie planus sistemą plėsti. Dronų specifika ta, kad jie labai mobilūs ir asmuo dažnai net nesupranta esąs stebimas – ir būtent tai skiria juos nuo fiksuotų CCTV.

Tačiau šiuolaikinė policijos stebėjimo ekosistema neapsiriboja vien atskirų technologijų naudojimu – vis svarbesnį vaidmenį ima vaidinti jų tarpusavio integracija ir duomenų analitika. Lietuvos policijos 2024 m. veiklos apžvalgoje nurodoma, kad kuriamas „Sakalo akis“ – vieningas analitinis sprendimas, „kuris leis efektyviau apdoroti didžiuosius duomenis vieningoje infrastruktūroje“, kuriuo galėtų naudotis visos nacionalinio ir visuomenės saugumo srityje veikiančios institucijos⁵¹. Šį projektą koordinuoja Lietuvos kriminalinės policijos biuras, o memorandumą dėl bendradarbiavimo pasirašė Lietuvos policijos generalinis komisaras kartu su Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo departamento bei Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos vadovais⁵². Toje pačioje apžvalgoje minimi ir kiti skaitmeniniai sprendimai: pareigūnų greitosios patikros aplikacijos transporto priemonėms ir asmenims tikrinti bei dirbtinio intelekto integravimas į policijos veiklą⁵³. Atsižvelgiant į tai, kad minimas DI įrankių policijos veikloje integravimas, būtų galima akcentuoti, kad mokslinė bendruomenė taip pat atkreipia dėmesį į šios technologijos taikymo visuomeninį interesą ir galimą požiūrį: Ezzeddine ir kt. (2023) tyrimas rodo, kiek šis procesas sudėtingas visuomenės požiūriu – jie nustatė net penkias skirtingas piliečių perspektyvas dėl DI naudojimo policijoje⁵⁴, nuo visiško palaikymo iki radikalaus atmetimo.

49 Luisa Marin, „The Deployment of Drone Technology in Border Surveillance“, iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, red. Michael Friedewald ir kt. (London: Routledge, 2017), 117.

50 Policijos generalinio komisaro A. Paulausko pranešimas spaudos konferencijoje, 2026 m. vasario 24 d., cit. pagal „Sostinėje – bandomasis projektas: policija į dalį įvykių reaguos dronais“, LRT.lt, 2026 m. vasario 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2848269/>.

51 Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, *2024 m. policijos veiklos apžvalga* (Vilnius, 2025), 9, <https://policija.lrv.lt/public/canonical/1740978344/10416/2024%20m.%20policijos%20veiklos%20ataskaita%20fin.pdf>.

52 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, „Sakalo akis“ – naujas analitikos vystymo projektas kovai su hibridinėmis grėsmėmis ir organizuotu nusikalstamumu“, 2024 m., <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/sakalo-akis-naujas-analitikos-vystymo-projektas-kovai-su-hibridinemis-gresmemis-ir-organizuotu-nusikalstamumu/>.

53 Policijos departamentas, *op. cit.*, 9, 12.

54 Ezzeddine, *supra note*, 27: 867.

Apžvelgus šias technologijas, matyti tam tikras dėsningumas: kuo mažiau žmogus gali kontroliuoti savo „atvirumą-matomumą“ stebėjimui, tuo invazyvesne technologija laikoma. Degli Esposti ir kt. (2021) tai patvirtina – „duomenų pažeidžiamumo matomumas piliečiams mažėja progresyviai: CCTV matomiausia, o DPI – mažiausiai skaidri“⁵⁵. Tai reiškia, kad technologijų tipologija nėra tik techninė klasifikacija, atsižvelgiant į esamo veikimo (bei galimo panaudojimo) principus ir galimybes – ji tiesiogiai formuoja piliečių privatumo suvokimą ir lemia skirtingus priimtinumų lygius.

Lietuvos atvejis šiame kontekste įdomus tuo, kad policijos stebėjimo ekosistema čia funkcionuoja keliais sluoksniais. Pirmas – kasdienis vaizdo stebėjimas ir eismo kontrolė su aiškia prevencine logika. Antras – technologijos, išplečiančios matymo lauką: ANPR sistemos, kamerų registras, į policijos veiklą pradedami integruoti dronai, kūno kameros, DI įrankių integravimas. Ir trečias – tyliausias: telekomunikacijų kontrolės priemonės ir kuriama „Sakalo akies“ analitinė infrastruktūra. Tuo tarpu veido atpažinimas – technologija, bene labiausiai diskutuojama tarptautinėje erdvėje – Lietuvos policijoje kol kas neįdiegta, ir ES DI akto draudimai tą sprendimą tik sustiprina. Tai nereiškia, kad technologijų spektras nebesiplėš – greičiau atvirkščiai: DI elementų integracija rodo, kad Lietuvos policija jau dabar ruošiasi kitai stebėjimo kartai. Tačiau remiantis tuo, toliau būtų tikslinga plačiau apžvelgti stebėjimo technologijų priimtinumų visuomenėje fenomeną.

1.3 Stebėjimo technologijų priimtinumų visuomenėje teoriniai požiūriai ir veiksniai

Kodėl vienam žmogui policijos stebėjimo kamera – saugesnio gyvenimo ženklas, o kitam – nerimą kelianti valdžios akis? Atsakyti į šį klausimą mokslinė literatūra bandė keliais skirtingais būdais, tačiau – kaip netrukus pamatysime – kiekvienas iš jų atskleidžia tik dalį tikrovės. Tam, kad suprastume, kokie teoriniai požiūriai formuoja stebėjimo technologijų priimtinumų analizę, būtina apsvaistyti tiek klasikinius informacinių technologijų priėmimo modelius, tiek specializuotus visuomenės saugumo tyrimų požiūrius.

Pradedant nuo klasikinės teorinės bazės, būtina paminėti Daviso (1989) technologijų priėmimo modelį (angl. *Technology Acceptance Model*, TAM).⁵⁶ Marangunić ir Granić (2015) apžvalgoje, apimančioje beveik tris dešimtmečius TAM tyrimų, konstatuojama, kad šis modelis tapo vienu dažniausiai taikomu analitinių įrankių informacinių sistemų srityje – ypač tiriant vartotojiškų sistemų, tokių kaip el. pašto klientų, internetinės bankininkystės ar darbo vietos

55 Degli Esposti, *supra note*, 3: 865.

56 Frederick D. Davis, „Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology“, *MIS Quarterly* 13, nr. 3 (1989): 319–340, <https://doi.org/10.2307/249008>.

programų, priėmimą.⁵⁷ TAM branduolys – paprasta, bet veiksminga dviejų pagrindinių veiksmų schema: žmogus priima technologiją, kai laiko ją naudinga (angl. *perceived usefulness*) ir nesudėtinga naudoti (angl. *perceived ease of use*).⁵⁸ Tačiau analizuojant šį reiškinį iš policijos stebėjimo technologijų atvejo perspektyvos, pagrįsta būtų kelti konceptualų klausimą – ar piliečiai apskritai yra vartotojai? Degli Esposti ir kt. (2017) akcentavo šią problematiką, teigiant: „saugumo technologijos skiriasi nuo vartotojiškų technologijų, nes naudojamos stebėti ir saugoti visuomenę, tačiau jų nepasirenka ir nevaldo patys piliečiai.“⁵⁹ Plačiau apžvelgiant šį aspektą, būtų tikslinga išskirti, kad policijos naudojamos stebėjimo kameros, biometrinė sistema ar kita stebėjimo technologija iš esmės nediegiama savanoriškai: žmogus jos nenaudoja – jis jos stebimas. Tad plačiau apžvelgiant ir atskleidžiant stebėjimo technologijų priimtumo fenomeną, būtų galima išskirti, kad „suvokiamo paprasto naudojimo“ kategorija, kaip įprasta analizuoti bendrame technologijų priimtumo kontekste yra per siaura, kai kalbama apie teisėsaugos institucijų diegiamas stebėjimo technologijas.

Po TAM mokslinėje literatūroje susiformavo keletas alternatyvių technologijų priėmimo modelių, kurių kiekvienas akcentavo skirtingus veiksnius. Venkatesh ir kt. (2003), siekdami šiuos modelius sujungti ir apibendrinti, suformulavo UTAUT schemą (angl. *Unified Theory of Acceptance and Use of Technology*), apimančią keturis veiksnius: *našumo lūkesčius*, *pastangų lūkesčius*, *socialinę įtaką* ir *palengvinančias sąlygas*.⁶⁰ Šiandien ši schema laikoma vienu dažniausiai cituojamų technologijų priėmimo teorinių pagrindų – Dwivedi ir kt. (2017) konstatuoja, kad ji „nuo tada plačiai naudojama tyrėjų, siekiančių paaiškinti IS/IT [informacinių sistemų ir technologijų] priėmimą ir naudojimą“.⁶¹ Nors šis modelis geriau atspindi organizacines technologijų diegimo situacijas, jis taip pat neapima esminio visuomenės saugumo konteksto ypatumo. Kaip atskleidžia Mesch ir Lam (2025), „požiūriai į DI skiriasi nuo tradicinio technologijų priėmimo – [...] žmonės neturi jokios kontrolės dėl šios technologijos naudojimo ar galimo poveikio jiems.“⁶² Atsižvelgiant į autorių išskirtą problematiką, būtų galima pabrėžti, kad skirtingai nei nauja banko programėlė, kurią galima parsisiųsti arba ne, policijos veido atpažinimo sistema veikia nepriklausomai nuo žmogaus pasirinkimo – ir būtent čia, minėti TAM bei UTAUT

57 Nikola Marangunić ir Andrina Granić, „Technology Acceptance Model: A Literature Review from 1986 to 2013“, *Universal Access in the Information Society* 14, nr. 1 (2015): 81–95, <https://doi.org/10.1007/s10209-014-0348-1>.

58 Davis, *supra note*, 56: 320.

59 Degli Esposti, *supra note*, 14: 74.

60 Viswanath Venkatesh ir kt., „User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View“, *MIS Quarterly* 27, nr. 3 (2003): 425–478.

61 Yogesh K. Dwivedi ir kt., „Re-examining the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT): Towards a Revised Theoretical Model“, *Information Systems Frontiers* 21, nr. 3 (2017): 719, <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9774-y>.

62 Mesch, *supra note*, 9.

modeliai, būdami vieni klasikinių teorinių technologijų priimtino požiūrių, susiduria su savo konceptualia riba.

Dėl šios priežasties stebėjimo tyrimų srityje pamažu susiformavo atskiras teorinis požiūris, akcentuojantis ne individualaus vartotojo pasirinkimą, bet piliečio ir valstybinių institucijų santykį. Šiame požiūryje pagrindiniai priimtinumą formuojantys veiksniai yra kitokie: institucinis pasitikėjimas,⁶³ suvokiamas geranoriškumas,⁶⁴ technologijos invazyvumo lygis,⁶⁵ stebėjimo tikslas ir jo komunikacija visuomenei.⁶⁶ Visa tai keičia analizės logiką – ir skirtingi autoriai šiuos veiksnius akcentuoja savaip.

Degli Esposti ir kt. (2021), jau minėtame tyrime, remdamiesi devynių ES šalių piliečių apklausos rezultatais, nustatė, kad institucinis pasitikėjimas įgyja konkrečią struktūrą: geranoriškumas, kompetencija ir sąžiningumas „interpretuojami kaip trys kontrastuojančios įsitikinimų sistemos, kuriomis piliečiai vertina institucijų patikimumą.“⁶⁷ Tai esminis teorinis posūkis nuo, galima sakyti, šiamo kontekste siauresnės TAM logikos: technologiją piliečiai priima ne dėl to, kad ji naudinga ir paprasta, o dėl to, kad pasitikima ją valdančia institucija. Iš trijų dimensijų geranoriškumas pasirodė svarbiausias – jis turėjo reikšmės visuose nagrinėtuose atvejuose, t. y. tiek kalbant apie išmaniąją CCTV, tiek apie giluminę paketų inspekciją. Kitaip sakant, žmonėms svarbiau yra ne tai, ar institucija kompetentinga, bet ar ji veikia jų labui. Kompetencijos ir sąžiningumo dimensijos, atrodo, įgauna svorį tik tada, kai duomenų pažeidžiamumas suvokiamas kaip ypač didelis.⁶⁸

Lygiagrečiai reikšmingas Vermeersch ir De Pauw (2017) eksperimentas, kuriame tirta, kaip informacijos pateikimo būdas (angl. *framing*) keičia piliečių nuostatas keturių stebėjimo technologijų atžvilgiu: išmaniosios CCTV, DNR duomenų bazių, RFID ir elgesio profilių. Remiantis 438 respondentų duomenimis, paaiškėjo, kad „susirūpinimas privatumu buvo neigiamai susijęs su technologijų priimtinumu“⁶⁹ – kuo aukštesnis buvo susirūpinimo lygis, tuo mažesnis priimtimumas. Tačiau šis ryšys nebuvo vienodas visuose kontekstuose. Kai informacija buvo pateikta saugumo kontekste, privatumo susirūpinimas silpniau veikė žmonių nuostatas; kai ji buvo pateikta per privatumo perspektyvą, atmetimas darėsi ryžtingesnis. Kitaip sakant, priimtimumas iš dalies priklauso nuo to, kokio diskurso lauke žmonės vertina technologiją – ne vien nuo jų išankstinių įsitikinimų. Šis radinys svarbus dėl praktinių pasekmių: jeigu priimtimumas reaguoja į

63 Degli Esposti, *supra note*, 3: 864; Hobson, *supra note*, 33:165.

64 *Ibid.*

65 Ritchie, *supra note*, 7:1; Ezzeddine, *supra note*, 27: 867.

66 Vermeersch, *supra note*, 5: 61.

67 Degli Esposti, *supra note*, 3:863.

68 Degli Esposti, *supra note*, 3: 869.

69 Vermeersch, *op. cit.* 61.

informacijos pateikimo būdą, tai komunikacinė strategija tampa ne tik politikos, bet ir socialinės atsakomybės klausimu.

Kiek kitokį požiūrį pasirinko Ezzeddine ir kt. (2023) – jie siekė ne išmatuoti nuostatų stiprumą ar numatyti priimtinumą, o suprasti, kokia vidinė logika grindžia skirtingas piliečių pozicijas. Tam pasitelkta „Q metodologija“ – tyrimo būdas, jungiantis kiekybinius ir kokybinius elementus: dalyviai ranguoja teiginius pagal asmeninį sutikimą, o tyrėjai vėliau identifikuoja, kokios perspektyvų grupės išryškėja. Su 43 dalyviais Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose ir Vokietijoje jie identifikavo penkias skirtingas perspektyvas dėl dirbtinio intelekto naudojimo policijoje.⁷⁰ Šios perspektyvos apima plačią nuostatų gamą: nuo tokių, kuriose saugumo nauda vertinama kaip aiškiai pirminė, iki tokių, kuriose policijos DI suvokiamas kaip principinė grėsmė pilietinėms laisvėms. Dauguma dalyvių balansavo tarp pripažinimo ir atsargumo, o tai verčia abejoti paprastu „už arba prieš“ mąstymu ir atskleidžia, kad teisėsaugos institucijų naudojamų stebėjimo technologijų kontekste – jų priimtinumas nėra vienareikšmis reiškinys ir reikalauja sudėtingesnio požiūrio. Ezzeddine ir kt. (2023), remdamiesi Solove (2011) kritika, atkreipia dėmesį, kad esama diskusija apie privatumą ir saugumą per dažnai supaprastinama iki binarinės logikos: „privatumo ir saugumo kompromisas suprantamas kaip viskas arba niekas.“⁷¹

Panaši priimtino veiksmų diferenciacija matyti ir nagrinėjant konkrečias technologijas, kur piliečių nuostatos keičiasi priklausomai nuo to, kokiam tikslui technologija naudojama ir kas ją valdo. Ritchie ir kt. (2021), apklausę daugiau nei 3 000 respondentų Jungtinėje Karalystėje, Australijoje ir JAV, nustatė, kad „pritiriamas veido atpažinimo technologijos naudojimui labai priklauso nuo to, kam ji naudojama ir kas ją naudoja.“⁷² Gauti šio tyrimo duomenys, itin aktualūs ir šiame darbe analizuojamos problematikos kontekste, nes Ritchie ir kt. (2021) nustatė, kad policija, kaip institucija, gavo didžiausią pasitikėjimą veido atpažinimo technologijos naudojimui – 58 proc. dalyvių nurodė, jog pasitiki, kad policija FRT naudotų atsakingai; valdžia surinko apie 43 proc., privačios įmonės – vos 17,5 proc.⁷³ Labai reikšminga ir tai, kad tikslingas technologijos naudojimas, pavyzdžiui, ieškant konkrečių įtariamųjų, sulaukė kur kas platesnio palaikymo nei masinis sekimas. Taigi galima išskirti pagrįstą teiginį, kad žmonės priima ne tiek pačią konkrečią technologiją, tačiau priimtinumas susijęs su konkrečia suvokiama technologijos naudojimo logika, kontekstu ir tuo, kas yra jos naudotojas.

Mesch ir Lam (2025) savo tyrime analizavo du galimus teorinius modelius, padedančius aiškinti visuomenės nuostatas naujų policijos technologijų atžvilgiu: *deficito hipotezę* ir

70 Ezzeddine, *supra note*, 27: 857.

71 Daniel J. Solove, *Nothing to Hide: The False Tradeoff between Privacy and Security* (New Haven: Yale University Press, 2011), 2, cituojama: Ezzeddine, Bayerl ir Gibson, „Safety, Privacy, or Both“, 862.

72 Ritchie, *supra note*, 7: 15.

73 Ritchie, *supra note*, 7: 15.

delegavimo hipotezę. Pirmoji teigia, kad neigiamos nuostatos kyla iš informacijos stokos – geriau susipažinę su technologijomis, žmonės tampa tolerantiškesni jų plėtrai.⁷⁴ Delegavimo hipotezė teigia, kad žmonės „labiau linkę pritarti veido atpažinimo technologijų naudojimui, kai jau yra delegavę kontrolę ar pripažinę teisėtumą tam tikros veiklos vykdymą kitoms programinėms sistemoms ar technologijoms“⁷⁵ – kitaip sakant, bendras atvirumas automatizuotiems sprendimams formuoja palankesnes nuostatas ir policijos algoritmų atžvilgiu. Abiejų hipotezių empirinis patikrinimas atskleidė, kad „privatumo aspektai ir susipažinimas su technologija pasirodė esminiai aiškinant visuomenės nuostatas, išreiškiančias tiek teigiamus, tiek neigiamus lūkesčius dėl policijos veido atpažinimo technologijos taikymo“.⁷⁶ Delegavimo hipotezė taip pat buvo empiriškai patvirtinta ir tyrimas parodė, kad „tie, kurie jau delegavo sprendimus programinėms sistemoms, labiau linkę tikėtis teigiamų rezultatų“ dėl policijos FRT taikymo, kartu reikšdami žemesnius neigiamų pasekmių lūkesčius.⁷⁷ Bendrai būtų galima išskirti, kad tai patvirtina bendresnę mintį, jog priimtinumas nėra fiksuota nuostata – jis formuojasi per patirtį, žinias ir socialinį kontekstą.

Hobson ir kt. (2023) pateikia dar vieną svarbų mechanizmą. Jų eksperimentinis tyrimas patikrino, ar žmonės pasitikėjimą naudoja kaip euristiką, kai vertina jiems nepažįstamas policijos priemones. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad „žmonės pasitelkia pasitikėjimą kaip euristiką, padedančią suprasti jiems nepažįstamą technologiją, tokią kaip algoritminis policijos darbas.“⁷⁸ Tai nereiškia, kad žmonės mąsto nenuosekliai: tiesiog, nesant pakankamos informacijos apie konkretaus sprendimo pagrįstumą, institucinis pasitikėjimas tampa pakaitiniu rodikliu. Tokia euristika veikia abiem kryptimis: aukštas pasitikėjimas policija formuoja palankesnes nuostatas algoritminio sprendimų priėmimo atžvilgiu, žemas – skatina skeptiškumą ar atmetimą. Šiuo požiūriu Hobson ir kt. tyrimas papildė Degli Esposti ir kt. (2021) radinį: abu siejasi tuo, kad institucinis pasitikėjimo lygis veikia kaip svarbus priimtimumo formavimo veiksnys.

Apžvelgta mokslinė literatūra, susijusi su stebėjimo technologijų priimtimumo visuomenėje fenomenu, leidžia brėžti bendresnę teorinę šio reiškinio paveikslą. Tradiciniai technologijų priimtimumo modeliai, kaip TAM ir UTAUT, iš esmės suteikia naudingą analitinę bazę, siekiant apžvelgti pirminius veiksnius, sąlygojančius naujos technologijos priimtimumo procesą bendrai, kaip pavyzdžiui – suvokiamas technologijos naudojimo patogumas, naudingumas ar socialinė įtaka. Tačiau naujesni moksliniai šaltiniai, taip pat analizuojantys ir visuomenės suvokiamą šių technologijų priimtimumą teisėsaugos institucijų veiklos kontekste, kai kalbama

74 Mesch ir Lam, *supra note*, 9:3870.

75 *Ibid.*

76 *Ibid.*

77 *Ibid.*

78 Hobson, *supra note*, 33:181.

apie stebėjimo technologijų taikymą, reikalauja platesnio požiūrio, kur svarbu ne tik tai, ar technologiją lengva ir patogiu naudoti, bet ir kas ją valdo, kokiame tikslui ir kiek skaidriai. Piliečių priimtinumą formuoja daugiasluoksniai veiksniai – institucinio pasitikėjimo dimensijos (geranoriškumas, kompetencija, sąžiningumas), suvokiamas technologijos invazyvumas, stebėjimo tikslas ir jo skaidrumas, informacijos pateikimo būdas. Prie to prisideda ir žmonių ankstesnė patirtis su automatizuotomis sistemomis bei bendras susipažinimo su technologijomis lygis. Matome, kad stebėjimo technologijų priimtumas – tai galinčių greitai kisti technologinių ir socialinių aplinkybių sąlygotas procesas, kurį galima vertinti tik žvelgiant į skirtingų veiksmų kompleksą. Vis dėlto, mokslinė literatūra taip pat atskleidė, kad technologijų priimtumo fenomenas, gana glaudžiai sietinas su vienaip ar kitaip pasireiškiančiu visuomenės pasitikėjimo fenomenu – pasitikėjimo pačia technologija ir jos veikimu, pasitikėjimu institucija, kuri naudoja tam tikrą technologiją ir kitais šio fenomeno raiškos aspektais. Tad atsižvelgiant į tai, toliau darbe bus plačiau aptariamas visuomenės pasitikėjimo policija reiškinyje ir jo raiška stebėjimo technologijų taikymo teisėsaugos institucijų-policijos veiklos kontekste.

1.4 Pasitikėjimo policija teoriniai aspektai ir technologijų taikymo poveikis

Pasitikėjimas policija demokratinėse visuomenėse atlieka funkciškai reikšmingą vaidmenį – nuo jo priklauso, ar piliečiai savanoriškai laikosi teisėtvarkos, ar bendradarbiauja su pareigūnais ir ar praneša apie nusikaltimus. Tai ne tik nuomonės rodiklis asmens-visuomenės lygmenyje, bet ir tam tikra valdymo ir sklandaus veikimo prielaida. Schaap (2021) teigia, kad „pasitikėjimas ir legitimumas egzistuoja dialoge tarp visuomenės ir policijos“⁷⁹ – kitaip tariant, jų negalima nei įsakyti, nei deklaruoti, jie nuolat kintantys ir kuriami bei atkuriami per realius institucijos ir piliečių santykius. Šia prasme pasitikėjimas policija esmingai skiriasi nuo pasitikėjimo, tarkime, tam tikru organizacijų teikiamu produktu ar net paslauga, nes esminė prielaida – visuomenės intereso atstovavimas ir gerovės, saugumo užtikrinimas. Policijos pareigūno elgesio negalima visiškai suvienodinti, piliečių lūkesčiai kintą priklausomai nuo konteksto, o bet kuri krizė – net vieno skandalo pavidalu – gali suardyti tai, kas formavosi per metus.⁸⁰ Schaap (2021) savo lyginamajame tyrime (Anglija ir Velsas, Danija, Nyderlandai) nurodo, kad Europos policijos organizacijos aktyviai kuria pasitikėjimo stiprinimo strategijas, tačiau jos „kol kas labai mažai tyrinėtos“ teoriniu, moksliniu lygmeniu,⁸¹ nors jų praktinis

79 Dorian Schaap, „Police Trust-Building Strategies. A Socio-Institutional, Comparative Approach“, *Policing and Society* 31, nr. 3 (2021): 304, <https://doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345>.

80 Schaap, *op. cit.*, 304.

81 *Ibid.*

taikymas yra platus. Minėtas tyrimas atskleidžia, kad tai, kas laikoma tinkama pasitikėjimo stiprinimo strategija, formuoja dominuojantys „racionalizuoti mitai“ – „mąstymo būdai apie tai, kaip turėtų atrodyti geras policijos darbas“,⁸² kuriuos kuria įvairūs veikėjai: politikai, visuomenė ir profesinės grupės.

Tačiau apskritai, analizuojant mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad yra išskiriami tam tikri svarbiausi mechanizmai / veiksniai, formuojantys visuomenės pasitikėjimą policijos institucija. Dauguma tyrimų šiuo klausimu sutampa: svarbiausią vaidmenį atlieka *procedūrinis teisingumas*. Bradford ir Jackson (2024) jį apibrėžia kaip „policijos veiklos kokybę tokiose dimensijose kaip *pagarba, orumas, galimybė išreikšti poziciją, neutralumas, atskaitomybė ir atvirumas*.“⁸³ Hobson ir kt. (2023), remdamiesi Tyler (2006) klasikine teorija, taip pat išskyrė, kad procedūrinis teisingumas „apima sprendimų priėmimo proceso teisingumo, nuoseklumo ir tikslumo klausimus bei tarpasmeninio bendravimo kokybę orumo, pagarbos ir galimybės išreikšti poziciją dimensijose“, ir konstatuoja, kad procedūrinio teisingumo reiškinys „nustatytas kaip esminis veiksnys formuojant visuomenės pasitikėjimą policija ir jos legitimumą.“⁸⁴ Esminis šio konstrukto bruožas policijai – tai, kad piliečiai policijos sprendimų platesnio poveikio kitiems dažniausiai nemato, todėl neretai, galimai, pačio proceso kokybę vertina atskirai nuo bendro rezultato. Tačiau svarbu išskirti, autoriai Bradford ir Jackson (2024) pabrėžia, kad *procedūrinis teisingumas* – ne „stebuklingas vaistas.“⁸⁵ Šioje vietoje būtų tikslinga žvelgti plačiau, atsižvelgiant į tai, kad kaip autoriai patys pastebi, „tik apie vienas iš keturių piliečių kasmet turi kontaktą su policija, o dalis šių kontaktų yra epizodiniai – pavyzdžiui, per socialinę žiniasklaidą ar el. paštą“,⁸⁶ todėl policijos galimybės tiesiogiai paveikti visuomenės nuomonę struktūriškai ribotos, o procedūrinio teisingumo priemonės negali kompensuoti platesnių institucinių trūkumų. Tad siekiant formuoti ir skatinti pasitikėjimo reiškinį, reikalinga vystyti ir pasitikėjimo skatinimo strategijas, ne tik užtikrinti sklandžius tiesioginės veiklos procesus.

Plačiau analizuojant visuomenės pasitikėjimo policijos institucija fenomeną ir apžvelgiant mokslinius tyrimus, būtų reikšminga akcentuoti, kad pasitikėjimas policija nėra stabili ar monotoniškai auganti vertė. Bradford ir Jackson (2024) empiriniai duomenys rodo, kad Londone jis „nuolat mažėjo nuo 2018 metų“⁸⁷ – ir tai susiję su gilesniais instituciniais nusivylimais: seksizmo skandalais, sisteminiais rasinių bendruomenių apsaugos trūkumais,

82 Schaap, *supra note.*, 79: 304.

83 Ben Bradford ir Jonathan Jackson, „Trust in the Police: What is to be Done?“, *The Political Quarterly* 95, nr. 3 (2024): 444, <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13424>.

84 Hobson, *supra note.*, 33: 169.

85 Bradford ir Jackson, *op cit.*, 444.

86 *Ibid.*

87 *Ibid.*

pernelyg griežtu kai kurių grupių kontroliavimu ir per menka kitų globa. Svarbų pastebėjimą šia tema taip pat pateikia Oliveira ir kt. (2021), kurių atliktas longitudinalinis tyrimas atskleidė tam tikrą asimetrinį ir neproporcingą efektą tarp teigiamų ir neigiamų patirčių: neigiamos policijos ir piliečio sąveikos patirtys pasitikėjimą žaloja stipriau nei teigiamos jį kuria.⁸⁸ Atsižvelgiant į tai, būtų galima išskirti, kad pasitikėjimo reiškinys yra labai jautrus ir net sistemiškai ir nuosekliai siekiant skatinti visuomenės – jos narių pasitikėjimą policija, tam tikri, net ir pavieniai neigiami incidentai, gali padaryti reikšmingą įtaką pasitikėjimo kontekstui visos policijos institucijos atžvilgiu.

Analizuojant visuomenės pasitikėjimo policija reiškinį, svarbus yra ir pačios šalies, jos kultūros ir suvokiamų normų aspektas, todėl nei pasitikėjimo skatinimo strategijos, nei pasitikėjimo krizės ir jas skatinantys veiksniai nėra identiški vienodai veikiantys ir universalūs. Schaap (2021) atlikta lyginamoji analizė parodė, kad pasitikėjimo stiprinimo strategijos tarp šalių skiriasi iš esmės – ne tik savo forma, bet ir problemų suvokimu bei jų sprendimo logika.⁸⁹ Taigi, skirtinguose šalių kontekstuose policija veikia su skirtingų lūkesčių visuomenėmis, remiantis Schaap (2021): Anglijos ir Velso tradicijoje policijos legitimumas remiasi sutikimu grįsto policijos darbo idėja, Danijoje – geranoriškos valstybės ir tvarkingos bendruomenės ryšio prezumpcija, Nyderlanduose – pasitikėjimas traktuojamas kaip sunkiai užkraunamas kapitalas, kurį reikia pelnyti iš kritiškos visuomenės.⁹⁰ Lietuvos kontekstas šiuo požiūriu išsiskiria: 2024 m. VRM inicijuotos reprezentatyvios apklausos duomenimis, 81 proc. respondentų palankiai įvertino policijos darbą, o pagal Eurobarometro duomenis Lietuva užėmė 8 vietą ES, nusileidusi tik Skandinavijos šalims, Austrijai, Portugalijai ir Liuksemburgui.⁹¹ Tai rodo, kad Lietuvos visuomenės pasitikėjimo policija lygis yra aukštas ir viršija ES vidurkį – tačiau tai nereiškia, kad jis nekintamas ar kad jį formuojantys veiksniai yra vienodi su kitomis šalimis. Lietuvos atveju vienas iš itin reikšmingų pasitikėjimo augimo veiksnių laikoma kovos su korupcija pažanga: per dešimt metų net keturis kartus sumažėjo teigiančių, kad davė kyšį policijos pareigūnams.⁹² Taigi skirtingi visuomenės lūkesčiai ir veiksniai turintys įtakos skirtingų šalių pasitikėjimo policijos, ir apskritai teisėsaugos institucijomis, leidžia išskirti, kad visuomenės pasitikėjimo reiškinys yra

88 Tiago R. Oliveira, Jonathan Jackson, Kristina Murphy ir Ben Bradford, „Are Trustworthiness and Legitimacy ‘Hard to Win, Easy to Lose’? A Longitudinal Test of the Asymmetry Thesis of Police–Citizen Contact“, *Journal of Quantitative Criminology* 37 (2021): 1–33.

89 Schaap, *supra note*, 79:304.

90 *Ibid.*

91 Vidaus reikalų ministerija, *Reprezentatyvi gyventojų apklausa. Visuomenės saugumo jausmas ir pasitikėjimas viešojo saugumo institucijomis* (Vilnius: VRM, 2024), <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/naujausias-vrm-sociologinis-tyrimas-lietuvos-gyventojai-jauciasi-vis-saugesni/>.

92 Vidaus reikalų ministerija, „Lietuvos korupcijos suvokimo rodikliai ir toliau gerėja“, 2019, <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvas-korupcijos-suvokimo-rodikliai-ir-toliau-gereja/>.

kintantis procesas ir universalios pasitikėjimo atstatymo ir užtikrinimo formulės – kiekvienas kontekstas reikalauja atskiرو požiūrio.

Todėl būtų galima pagrįstai teigti, kad skaitmeninių technologijų diegimas policijoje kelia principinius iššūkius procedūrinio teisingumo bei viešo intereso ir privatumo logikai, ir kartu pasitikėjimo reiškinių formavimui. Vertinant skaitmeninių technologijų diegimo ir procedūrinio teisingumo ryšį pasitikėjimo reiškinių kontekste, galima teigti, kad esminė prielaida remiasi žmogiško sprendimo priėmimo galimybe – pareigūnas gali paaiškinti savo veiksmus, išklausti kitą pusę, parodyti pagalbą, o algoritmas to negali. Hobson ir kt. (2023) atkreipia dėmesį, kad algoritmų neskaidrumas ir atpažįstamo žmogaus-veikėjo nebuvimas apsunkina pasitikėjimą jais – o tai reiškia, jog paties proceso grįstų veiksmų galėjimas sušvelninti nesėkmingo sprendimo poveikį sumažėja.⁹³ Minėtame tyrime tai pasireiškia taip: respondentai algoritmų priimamus sprendimus vertino kaip „mažiau teisingus ir mažiau tinkamus, kai juos priima algoritmas, palyginti su tuo, kai juos priima pareigūnas.“⁹⁴ Tai itin aktualu veido atpažinimo, automatinų sprendimų paramos sistemų ir rizikos profilių sudarymo atvejais – kai piliečiui neįmanoma gauti prasmingo paaiškinimo, nes algoritmo veikimo logika iš esmės neprieinama visuomenei.⁹⁵ Tačiau Hobson ir kt. (2023) išryškina ir kitokią svarbią tendenciją, vertinant iš naujausių technologijų diegimo ir priimtumo perspektyvos: respondentai, stebėję sėkmingą algoritmo taikymą, vėliau rodė didesnę palankumą tokioms technologijoms apskritai.⁹⁶ Bradford ir kt. (2020) veido atpažinimo technologijos tyrimu taip pat išryškino panašią situaciją: pasitikėjimas policija yra reikšmingas prediktorius, nusakantis visuomenės paramą naujos technologijos diegimui – piliečiai, pasitikintys policija, labiau linkę priimti ir policijos naudojamų priemonių pokyčius.⁹⁷ Taigi, galima išryškinti, kad pasitikėjimas, vertinat naujausių skaitmeninių technologijų diegimo policijos veiklos kontekste, turi dvejopą pobūdį – viena vertus, naujausių technologijų diegimas gali kelti nepasitikėjimą, kai jis nėra skaidriai apibrėžtas – pristatomas visuomenei ir žmogus jaučia, kad priimti sprendimai nėra pagrįsti ir atmetimo reakciją kartu skatina gyvo žmogaus-pareigūno nebuvimas priimant sprendimus; tačiau kita vertus – skaidrus technologijų diegimas, kai visuomenė yra nuosekliai supažindinama su technologijos veikimo/ sprendimo priėmimo principais, gali teigiamai veikti pasitikėjimą tiek pačia technologija, kaip pagrįsta ir naudinga priemone, tiek pačia policijos veikla.

Vis dėlto ir čia reikėtų akcentuoti, kad išryškintas procedūrinis teisingumas – ne vienintelis matmuo pasitikėjimo ir naujausių technologijų diegimo policijos veikloje kontekste.

⁹³ Hobson, *supra note*, 33: 172.

⁹⁴ *Ibid.*, 165.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Bradford, *supra note*, 4: 1515.

Stebėjimo technologijų diegimas policijoje kelia ir platesnį klausimą, apskritai atkreipiant dėmesį į tai, ar jos naudojamos nepažeidžiant teisėtumo ir privatumo ribų. „SurPRISE“, „PRISMS“, ir „PACT“ projektų duomenimis, kuriuos apibendrina Mitrou ir kt. (2017), kai piliečiai išsamiai informuojami apie stebėjimo technologijų prigimtį, jas „laiko svarbiomis ir būtinomis visuomenės saugumui užtikrinti – tačiau kartu reiškia susirūpinimą ir neapibrėžtumą dėl suvokiamo kontrolės ir informacijos trūkumo, atskaitomybės klausimų bei baimių dėl galios piktnaudžiavimo ir funkcijų bei misijos slinkties.“⁹⁸ Moksliniai šaltiniai atskleidžia, kad stebėjimas gali ne tik apsaugoti, bet ir sustiprinti asimetrinius galios santykius, tapdamas valdymo priemone, skiriančia, valdančia ir kontroliuojančia visuomenės grupes.⁹⁹ Kitaip tariant, piliečių nepasitikėjimas policijos naudojamomis technologijomis gali kilti ne tik iš to, *kaip* sprendimai priimami, bet ir iš neaiškumo – *kam* ir *kiek* plačiai surinkti duomenys gali būti panaudoti ateityje, ar policijos taikomos technologijos nepažeis asmens privatumo teisės, ir ilgainiui netaps nepagrįstos kontrolės, valdžios taikymo ir manipuliacijos svertu.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad pasitikėjimas policija – yra dinamiškas ir plataus spektro veiksnio sąlygojamas reiškinys, iš kurių kaip vienas svarbiausių – išskiriamas piliečių suvokiamas procedūrinis teisingumas. Apžvelgti tyrimai taip pat atskleidė, kad net ir nuosekliai siekiamą formuoti pasitikėjimą policija, gali stipriai paveikti pavienės krizinės situacijos, atsižvelgiant į tai, kad neigiami, net ir pavieniai incidentai turi stipresnę galią pasitikėjimo lygio mažėjimui, nei nuosekliai vykdoma teigiama policijos veikla. Išskirtina būtų ir tai, kad skaitmeninių technologijų diegimas pasitikėjimo reiškinio dinamiką dar labiau komplikuoja – algoritmai griauja klasikinės procedūrinio teisingumo prielaidas, o stebėjimo plėtra kelia esminius klausimus apie galios pusiausvyrą ir privatumo apsaugą. Visa tai leidžia daryti pagrįstą prielaidą, kad pasitikėjimas policija nėra atskirtas nuo platesnio susirūpinimo privatumu ir nuo to, kaip piliečiai vertina naujų technologijų diegimą teisėsaugoje. Todėl toliau darbe aktualu analizuoti ir plačiau aptarti teorines piliečių susirūpinimo privatumu, technologijų priimtumo ir pasitikėjimo policija reiškinų tarpusavio sąsajas.

1.5 Piliečių susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtumo ir pasitikėjimo policija teorinės sąsajos

Ilgą laiką moksliniame diskurse apie stebėjimo technologijas dominavo vadinamasis *saugumo–privatumo apsikeitimo modelis*. Strauß (2017) teigimu, „manoma, kad piliečiai yra linkę

⁹⁸ Mitrou, *supra* note, 29: 132.

⁹⁹ Lora Anne Viola ir Paweł Laidler, „On the Relationship between Trust, Transparency, and Surveillance“, iš *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*, red. Lora Anne Viola ir Paweł Laidler (London: Routledge, 2022), 4.

įvairiose situacijose keisti savo privatumą į didesnę saugumą.¹⁰⁰ Žvelgiant iš pradinės perspektyvos – atrodo, kad tokia saugumo užtikrinimo paremta logiką yra intuityviai pagrįsta. Tačiau vis naujesni empiriniai tyrimai ėmė labiau kvestionuoti šią schemą. Degli Esposti ir kt. (2021) tokį modelį kritikuoja kaip „bekontekstį – jis pateikia privatumą ir saugumą kaip abstrakčias kategorijas, o ne kaip socialines praktikas, kylančias iš žmonių sąveikos su jų socialiniu ir instituciniu kontekstu“¹⁰¹. Kitaip tariant, išryškėjanti problema ne pati vertybių pusiausvyra, o visai kitoks visuomenės lūkestis, kur piliečiai nori ir saugumo, ir privatumo vienu metu. Panašiai teigia ir Solove (2011), pažymėdamas, kad šiuolaikinis diskursas „suformuluotas neteisingai – kompromisas tarp šių vertybių suprastas kaip viskas arba nieko tipo pasiūlymas.“¹⁰² Taigi galima išskirti, kad iš esmės abu aptarti požiūriai sutaria: tradicinis saugumo ir privatumo apsikeitimo modelis nebeatitinka to, ko piliečiai iš tiesų tikisi iš teisėsaugos institucijų.

Ryšys tarp susirūpinimo privatumu ir policijos stebėjimo technologijų priimtumo gana nuosekliai dokumentuotas mokslinėje literatūroje, nors ir ne visais atžvilgiais vienareikšmiškas. Vermeersch ir De Pauw (2017), remdamiesi eksperimentiniu tyrimu, nustatė statistiškai reikšmingą neigiamą koreliaciją: „kuo respondentai labiau susirūpinę privatumu, tuo mažiau linkę pritarti naujų technologijų naudojimui tarp viešojo sektoriaus institucijų“¹⁰³. Kim ir kt. (2023) metaanalizėje, apimančioje dešimtis pirminių tyrimų, taip pat patvirtinama, kad „susirūpinimo privatumu ir pasitikėjimo neigiamas ryšys laikomas vyraujančia nuomone literatūroje“¹⁰⁴, tačiau kartu nurodoma – efektų dydžiai skiriasi priklausomai nuo technologijų konteksto, kultūrinių veiksnių ir matavimo instrumentų. Mesch ir Lam (2025), tirdami visuomenės nuostatas dėl policijos naudojamų veido atpažinimo technologijų, patvirtino, kad „visuomenės parama tokių technologijų diegimui padeda kontroliuoti nusikalstamumą, tačiau kartu reikalauja, jog visuomenė prisiimtų su galimais piktnaudžiavimais susijusias socialines rizikas“¹⁰⁵. Tad vertinga būtų akcentuoti, kad tyrimai iš esmės atskleidžia, kad ryšys tarp piliečių susirūpinimo privatumu ir taikomų technologijų priimtumo egzistuoja, tačiau čia atskleidžiama ir platesnė šio reiškinio perspektyva, atsižvelgiant į tai, kad kiekviena taikoma technologinė stebėjimo priemonė gali būti vertinama skirtingai.

Apžvelgiant mokslinę literatūrą, galima matyti, kad pasitikėjimas policija ir teisėsaugos institucijomis tyrinėjamas kaip savarankiškas technologijų priimtumo prognozuotojas — ir čia pastebimi gana svarbūs tarpusavio ryšiai. Degli Esposti ir kt. (2021), remdamiesi devynių ES šalių

100 Strauß, *supra note*, 31: 255.

101 Degli Esposti, *supra note*, 3: 863.

102 Solove, *supra note*, 71: 2.

103 Vermeersch, *supra note*, 5: 62.

104 Kim ir kt., *supra note*, 20: 2.

105 Mesch, *supra note*, 9: 3870.

tyrimo duomenimis, pagrindžia, kad „institucinis patikimumas — ypač geranoriškumas, bet taip pat kompetentingumas ir sąžiningumas — lemia piliečių nuomonę apie skaitmenines stebėjimo technologijas saugumo operacijose“¹⁰⁶. Svarbu pastebėti: tai ne vien bendrasis pasitikėjimas valdžia — piliečiai vertina konkrečias institucines savybes, ir tas vertinimas tiesiogiai keičia požiūrį į atskiras technologijas. Vermeersch ir De Pauw (2017) gauti empiriniai duomenys rodo, kad pasitikėjimas viešosiomis institucijomis ir technologijų priimtumas koreliuoja¹⁰⁷ Bradford ir Jackson (2024), analizuodami pasitikėjimo policija pokyčius, atkreipia dėmesį, kad procedūrinis teisingumas — tai yra policijos veiklos kokybė, kuri pasireiškia tokiose dimensijose kaip pagarba, orumas, balsas, neutralumas, atskaitomybė ir atvirumas — yra pagrindinis mechanizmas, kuriuo policija formuoja palankesnes visuomenės nuostatas savo atžvilgiu¹⁰⁸. Kita vertus, kaip pastebi Hobson ir kt. (2023), „technologijų neskaidrumas ir diegimo būdas kelia susirūpinimą dėl galimų nenumatytų pasekmių ir veikimo už tradicinių atskaitomybės mechanizmų ribų“¹⁰⁹ — tai reiškia, pasitikėjimas nėra duotybė, bet aktyviai konstruojamas reiškinys, kuris turi remtis aiškiais, skaidriais teisėsaugos institucijų veiklos principais ir visuomenės informuotumu.

Atsižvelgiant į tai, atsiranda logika kelti pagrįstą prielaidą, kad pasitikėjimas, kaip atskiras konstruktas, gali moderuoti ryšį tarp piliečių susirūpinimo privatumu ir stebėjimo technologijų priimtumo. Vermeersch ir De Pauw (2017) empiriškai parodė: kai žmonės susiduria su privatumui nepalankia informacine aplinka, pasitikėjimas tampa ypač svarbiu veiksniu – mažai pasitikintys asmenys technologijas atmeta daug ryžtingiau nei tie, kurie institucijomis pasitiki¹¹⁰. Būtų išskirtina, kad iš esmės tai jau nebe paprastas tiesioginis ryšys, o sąveikinė dinamika, sąlygota aplinkinių veiksnių. Kim ir kt. (2023) metaanalizė atskleidžia, kad privatumo susirūpinimo ir pasitikėjimo ryšio stiprumas skirtinguose tyrimuose reikšmingai skiriasi, o autoriai nurodo, jog šiame ryšyje išlieka nepaaiškinta sklaida ir ragina toliau ieškoti moderuojančių veiksnių, galinčių nuosekliai tą sklaidą paaiškinti¹¹¹. Degli Esposti ir kt. (2021) pagrindžia, kad piliečiai, vertindami bet kurią skaitmeninę stebėjimo priemonę, pirmiausia kelia esminį klausimą – „kas mums iš to?“, ir kad „geranoriškumas yra esminis visų skaitmeninių stebėjimo technologijų priimtumo veiksnys, nepriklausomai nuo duomenų pažeidžiamumo [jautrumo] lygio“¹¹². Visa tai leidžia formuluoti prielaidą apie moderacinę pasitikėjimo funkciją: aukštas pasitikėjimas policija gali

106 Degli Esposti, *supra note*, 3: 870.

107 Vermeersch, *supra note*, 5: 62.

108 Bradford, *supra note*, 83: 444.

109 Hobson, *supra note*, 33: 184.

110 Vermeersch, *supra note*, 5: 63.

111 Kim ir kt., *supra note*, 20: 2.

112 Degli Esposti, *supra note*, 3: 869.

sušvelninti neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį stebėjimo technologijų priimtinumui, o žemas – tą poveikį sustiprinti.

Apibendrinant galima išskirti, kad egzistuojanti mokslinė literatūra ir empiriniai tyrimai leidžia pagrįsti tarpusavio sąveikas tarp atskirų susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtumo ir pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis konstruktų porų, tačiau taip pat galima matyti, kad šios sąsajos dažniausiai analizuojamos fragmentiškai, todėl išlieka poreikis integruotam šių konstruktų tyrimui, leidžiančiam kompleksiškai vertinti jų tarpusavio ryšius.

2. SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA SĄSAJŲ TYRIMO METODIKA

Šiame skyriuje pristatoma empirinio tyrimo metodika, skirta įvertinti piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą ir pasitikėjimo Lietuvos policija sąsajas. Pirmiausia pagrindžiama tyrimo strategija ir aprašomas pasirinktas duomenų rinkimo metodas, atrankos principai bei tyrimo imtis. Toliau detalai pristatomas tyrimo instrumentas — kiekvienam pagrindiniam konstruktui matuoti parinktos tarptautiniu mastu validuotos skalės, adaptuotos Lietuvos policijos stebėjimo kontekstui. Galiausiai aprašoma tyrimo organizavimo eiga, empirinių duomenų analizės metodai bei tyrimo etikos principai, kurių laikantis buvo atliekamas tyrimas.

2.1 Tyrimo metodai, atranka ir imtis

Siekiant įgyvendinti išsikeltą tyrimo tikslą – įvertinti piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą ir pasitikėjimo Lietuvos policija sąsajas, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Remiantis Kardeliu, „kiekybiniai tyrimai orientuojasi į matuojamų rodiklių analizę ir ryšių tarp jų nustatymą“¹¹³, todėl jie yra ypatingai tinkami tais atvejais, kai siekiama patikrinti hipotezes ar įvertinti reiškinių sąsajas. Šio tyrimo kontekste būtent siekiama nustatyti statistiškai reikšmingus ryšius tarp trijų pagrindinių kintamųjų – piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą ir pasitikėjimo policija. Kaip pabrėžia Gaižauskaitė ir Mikėnė, kiekybinis tyrimas leidžia „nustatyti ryšių tarp tiriamo reiškinių požymių buvimą ar nebuvimą, taikyti tiek paprastas, tiek sudėtingas loginės bei statistinės analizės priemones“¹¹⁴. Būtent tokia tyrimo forma leidžia pagrįsti, kiek stipriai tam tikri kintamieji siejasi tarpusavyje – taigi tai leis ne tik patikrinti kaip visuomenės yra vertinami tyrime analizuojami reiškiniai, ar išryškėja bendros tendencijos apie piliečių susirūpinimą jų privatumu, taip pat policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą ir bendrą pasitikėjimo policija vertinimą, tačiau ir leis patikrinti kaip šie reiškiniai tarpusavyje susiję – suteiks galimybę statistiškai įvertinti kokios jų tarpusavio sąsajos. Visa tai leis atsakyti į darbe keliamą probleminį klausimą ir pagrįsti ginamuosius teiginius.

113 Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017), 327.

114 Inga Gaižauskaitė ir Svajonė Mikėnė, *Socialinių tyrimų metodai: apklausa* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 13.

Tyrimo duomenų rinkimui taikomas anketinės apklausos metodas. Remiantis Kardeliu, anketinė apklausa leidžia „per trumpą laiką apklausti didelį kiekį respondentų ir surinkti standartizuotus duomenis“¹¹⁵, kurie leistų statistiškai apdoroti ir pateikti apibendrinančias išvadas apie matuojamus kintamuosius. Gaižauskaitė ir Mikėnė akcentuoja, kad anketinė apklausa yra „duomenų rinkimo metodas, kuriuo siekiama surinkti sistemingus kiekybinius duomenis apie dideles populiacijas, naudojant specifinę tyrimo priemonę – klausimyną“¹¹⁶. Tokia forma leidžia vienu metu pasiekti didesnį respondentų skaičių, išlaikant klausimų standartizaciją. Praktiniame kontekste tai reiškia, kad visi dalyviai vertina tas pačias teiginių grupes, šiuo atveju – susirūpinimą privatumu, stebėjimo technologijų priimtinumą ir pasitikėjimą policija, o vėliau jų atsakymai gali būti analizuojami statistiškai – apskaičiuojant vidurkius, koreliacijas, regresinius ryšius.

Kiekybinio tyrimo strategijos pasirinkimą šiame darbe papildomai pagrindžia tai, kad visiems trims tyrimo konstruktsams — susirūpinimui privatumu, pasitikėjimui policija ir stebėjimo technologijų priimtinumui — egzistuoja tarptautinėje mokslinėje praktikoje naudoti standartizuoti instrumentai, kurie šiame tyrime adaptuoti Lietuvos policijos stebėjimo kontekstui, užtikrinant tyrimo patikimumą ir galimą rezultatų palyginamumą su kitais panašaus pobūdžio tyrimais ir jų rezultatais.

Taip pat būtina paminėti, kad anketinė apklausa suteikia galimybę išlaikyti anonimiškumą, kuris yra svarbus tiriant jautrias temas, susijusias su požiūriu į valdžios institucijas ir privatumo klausimais. Kaip akcentuoja Gaižauskaitė ir Mikėnė, „anonimiškumo principas reiškia, kad respondento tapatybė nebus atskleista ir nebus siejama su jau užpildytu klausimynu“¹¹⁷. Šis aspektas ypač aktualus šio tyrimo kontekste, nes respondentai gali turėti įvairių nuomonių apie policijos vykdomą stebėjimą, kurių jie galbūt nedrįstų išreikšti tiesioginio interviu metu.

Apklausa vykdyta internetinėje erdvėje, platinant anketą per socialinius tinklus. Kardelis nurodo, kad „internetinė apklausa leidžia pasiekti platesnę geografinę auditoriją ir sumažina tyrimo kaštus, kartu užtikrinant duomenų kokybę“¹¹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad šio tyrimo populiacija yra Lietuvos piliečiai (pilnamečiai asmenys), internetinė apklausa yra tinkamas būdas pasiekti platesnę tyrimo imtį.

Tyrimo dalyviai atrenkami taikant patogiosios atrankos metodą, papildytą sniego gniūžtės technika socialiniuose tinkluose. Kardelis pabrėžia, kad „patogioji atranka leidžia surinkti pakankamai didelę imtį per trumpą laiką“¹¹⁹, o kadangi šiame tyrime siekiama nustatyti kintamųjų

115 Kardelis, *supra note*, 113: 220.

116 Gaižauskaitė, *supra note*, 114: 13.

117 *Ibid.*, 47.

118 Kardelis, *supra note*, 113: 93.

119 *Ibid.*, 245.

sąsajas, o ne reprezentuoti visos populiacijos nuomonę, šis atrankos metodas yra metodologiškai priimtinas. Siekiant demografinės įvairovės, anketa platinama įvairiose demografinėse grupėse – skirtinguose socialiniuose tinkluose.

Tyrimo imtis. Imties dydis grindžiamas moderacinei analizei atlikti rekomenduojamu imties dydžiu. Pagrindinis tyrimo testas – moderacinė regresija per Hayes PROCESS makrokomandą (Model 1)¹²⁰ – reikalauja imties dydžio, pakankamo aptikti vidutinį efektą ($f^2 = 0,15$ pagal Cohen)¹²¹ esant $\alpha = 0,05$ ir galiai 0,80. „G*Power 3.1“ programa apskaičiuota minimali reikiama imtis trims konstruktais – 77 respondentai¹²². Faktinė šio tyrimo imtis ($N = 273$) gerokai viršija šią ribą, o tai leidžia patikimai aptikti net silpnesnio dydžio sąveikos efektą. Atsižvelgiant į pasirinktą patogiosios atrankos metodą, tyrimas nesiekia statistinio reprezentatyvumo visos populiacijos atžvilgiu – jo tikslas yra įvertinti kintamųjų tarpusavio sąsajas.

Apibendrinant, kiekybinis tyrimo metodas ir anketinės apklausos technika yra tinkamiausias pasirinkimas šiam tyrimui dėl kelių priežasčių: (1) tyrimo tikslas – įvertinti kintamųjų sąsajas – reikalauja statistinės analizės; (2) egzistuoja standartizuoti instrumentai visiems trims kintamiesiems matuoti; (3) anoniminė internetinė apklausa užtikrina nuoširdžius atsakymus jautria tema; (4) kiekybiniai duomenys leidžia tikrinti hipotezes ir daryti apibendrinimus apie tiriamą populiaciją.

2.2 Tyrimo instrumentas

Susirūpinimo privatumu konstruktui matuoti pasirinkta adaptuota *Interneto vartotojų informacinio privatumo susirūpinimo skalė* (angl. *Internet Users' Information Privacy Concerns*, IUIPC) – dešimties teiginių psichometriškai validuotas instrumentas, kurį 2004 m. suformulavo Malhotra, Kim ir Agarwal.¹²³ Skalė teoriškai paremta socialinės sutarties ir teisingumo teorijomis, kurios privatumo susirūpinimą sieja su sąžiningumo suvokimu asmeninės informacijos mainų procese¹²⁴ ir apima tris dimensijas – informacijos *rinkimą*, *kontrolę* ir *sąmoningumą* – atspindinčias daugiamačius privatumo susirūpinimo lygmenis, aptartus šio darbo 1.1 poskyryje, įskaitant Bartol ir kt. (2025) išskirtus kontrolės ir sąmoningumo aspektus.¹²⁵ Teorinis skalės

120 Andrew F. Hayes, *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis*, 3-iasis leid. (New York: Guilford Press, 2022)

121 Cohen, *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, 410–413.

122 Franz Faul, Edgar Erdfelder, Albert-Georg Lang ir Axel Buchner, „G*Power 3: A Flexible Statistical Power Analysis Program for the Social, Behavioral, and Biomedical Sciences“, *Behavior Research Methods* 39, nr. 2 (2007): 175–191, <https://doi.org/10.3758/BF03193146>.

123 Naresh K. Malhotra, Sung S. Kim ir James Agarwal, „Internet Users' Information Privacy Concerns (IUIPC): The Construct, the Scale, and a Causal Model“, *Information Systems Research* 15, nr. 4 (2004): 336–355, <https://doi.org/10.1287/isre.1040.0032>.

124 Malhotra, *op. cit.*, 338.

125 Bartol, *supra note*, 19.

pagrindas yra bendras ir nėra susietas su konkrečia platforma ar sektoriumi, todėl autoriai patvirtina jos taikymą įvairiuose privatumo tyrimų kontekstuose.¹²⁶ Skalė taip pat sėkmingai pritaikyta valdžios stebėjimo technologijų priimtumo tyrimuose – Utz ir kt. (2021) ja matavo piliečių privatumo susirūpinimą trijose šalyse, tiriant vyriausybinių COVID-19 stebėjimo programėlių priimtumą (N = 3025).¹²⁷

Šiame tyrime skalė adaptuota valdžios institucijų stebėjimo kontekstui (žr. 1 priedas) – originaliai teiginiuose buvusios formuluotės „interneto įmonės“ pakeistos „valdžios institucijomis“ arba „policija“, išlaikant teiginių loginę struktūrą ir prasmę. Kelių teiginių formuluotės papildomai koreguotos atspindint pasyvų stebėjimo pobūdį: kadangi piliečiai patys aktyviai neteikia informacijos policijai, o yra stebimi, atitinkamai pakeistos ir teiginių formuluotės – „teikti informaciją“ performuluota į „turėti prieigą prie informacijos“, o vienas teiginys performuluotas iš subjektyvaus asmeninės respondento perspektyvos vertinimo apie save, į respondento subjektyvų vertinimą apie piliečius bendrai, atsižvelgiant į tai, kad valdžios stebėjimas dažniau suvokiamas kaip visuomeninis, o ne vien asmeninis reiškinys. Prie dešimties IUIPC teiginių (1–10 anketos teiginiai) papildomai įtraukti du teiginiai (11–12 teiginiai), remiantis CFIP skalės *neteisėto antrinio naudojimo* dimensijos logika (Smith ir kt., 1996),¹²⁸ apjungiant keturis originalius teiginius į du – atspindindančius abu šios dimensijos aspektus: technologijos/surinktos informacijos naudojimą nenumatytais tikslais ir perdavimą kitoms institucijoms. Tai ypač aktualu policijos stebėjimo kontekste. Visi dvylika teiginių vertinami 7 balų Likerto skale (1 – „visiškai nesutinku“, 7 – „visiškai sutinku“).

Pasitikėjimo policija konstruktui matuoti pasirinkta adaptuota McKnight, Choudhury ir Kacmar (2002) pasitikėjimo įsitikinimų subskalė (angl. *Trusting Beliefs*) – vienuolikos teiginių instrumentas, sudarantis vieną iš keturių platesnės autorių pasitikėjimo vertinimo sistemos dalių.¹²⁹ Subskalė teoriškai paremta Mayer, Davis ir Schoorman (1995) integruotu organizacinio pasitikėjimo modeliu, kuriame institucinis pasitikėjimas apima tris dimensijas: geranoriškumą – institucija veikia piliečių, o ne savo interesų labui; sąžiningumą – institucija laikosi etikos principų ir savo įsipareigojimų; kompetenciją – institucija sugeba efektyviai atlikti jai pavestas funkcijas.¹³⁰

126 Malhotra, *supra note*, 123: 349.

127 Christine Utz ir kt., „Apps Against the Spread: Privacy Implications and User Acceptance of COVID-19-Related Smartphone Apps on Three Continents“, *Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, nr. 141 (2021): 1–22, <https://doi.org/10.1145/3411764.3445517>.

128 H. Jeff Smith, Sandra J. Milberg ir Sandra J. Burke, „Information Privacy: Measuring Individuals’ Concerns about Organizational Practices“, *MIS Quarterly* 20, nr. 2 (1996): 170, <https://doi.org/10.2307/249477>.

129 D. Harrison McKnight, Vivek Choudhury ir Charles Kacmar, „Developing and Validating Trust Measures for E-Commerce: An Integrative Typology“, *Information Systems Research* 13, nr. 3 (2002): 337, <https://doi.org/10.1287/isre.13.3.334.81>.

130 Roger C. Mayer, James H. Davis ir F. David Schoorman, „An Integrative Model of Organizational Trust“, *Academy of Management Review* 20, nr. 3 (1995): 717–719, <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9508080335>.

Visos trys dimensijos patvirtintos kaip empiriškai atskiros,¹³¹ o pats modelis nėra susietas su konkrečia sritimi, todėl plačiai taikomas institucinio pasitikėjimo tyrimuose įvairiuose kontekstuose. Degli Esposti, Ball ir Dibb (2021) šiuo modeliu ir McKnight ir kt. (2002) teiginiais rėmėsi teisėsaugos institucijų ir stebėjimo technologijų priimtinumų tyrime devyniose Europos šalyse¹³² – jų atliktas tyrimas gana nuosekliai atitinka ir šio tyrimo kontekstą, todėl tai pagrindžia ir pasitikėjimo policija vertinimo skalės pasirinkimo tinkamumą.

Šiame tyrime subskalė adaptuota policijos stebėjimo technologijų kontekstui – originalūs teiginiai, skirti vertinti pasitikėjimą konkrečia organizacija, performuluoti Lietuvos policijos atžvilgiu, išlaikant visų vienuolikos teiginių loginę struktūrą ir prasmę. Geranoriškumo dimensijai tenka trys teiginiai (1–3 teiginiai), sąžiningumo – keturi (4–7 teiginiai), kompetencijos – keturi (8–11 teiginiai). Visi teiginiai vertinami 6 balų Likerto skale (1 – „visiškai nesutinku“, 5 – „visiškai sutinku“), atitinkančia originalios skalės formatą.

Stebėjimo technologijų priimtinumui matuoti pasirinktas vieno teiginio metodas, adaptuotas iš Vermeersch ir De Pauw (2017) priimtinumų vertinimo instrumento.¹³³ Originaliame tyrime kiekvienos technologijos priimtumas vertinamas vienu klausimu – „*Ar, Jūsų nuomone, priimtina, kad valdžios institucijos naudoja šią technologiją?*“ – 7 balų Likerto skale (1 – „visiškai nepriimtina“, 7 – „visiškai priimtina“).¹³⁴ Šis metodas pasirinktas sąmoningai: autoriai pagrindžia, jog neturint teorinio pagrindo manyti, kad priimtumas skirtingų technologijų atveju skirsis, tikslinga skaičiuoti bendrą technologijų priimtinumų sumą, o ne analizuoti kiekvieną atskirai. Analogišką logiką taiko ir Degli Esposti ir kt. (2021), kurių tyrime kiekvienas iš trijų stebėjimo technologijų atvejų – pasižyminčių skirtingais duomenų pažeidžiamumo lygiais – analizuojamas pagal vienodą vertinimo struktūrą.¹³⁵

Šiame tyrime instrumentas adaptuotas Lietuvos policijos stebėjimo kontekstui. Įtrauktos šešios technologijos, atspindinčios skirtingų duomenų pažeidžiamumo lygius: stacionarios vaizdo stebėjimo kameros (CCTV), automatinis valstybinių numerių atpažinimas (ANPR), kūno kameros, veido atpažinimo technologijos (FRT), dronai ir išmaniojo telefono vietos sekimas (SLT). Kiekvienai technologijai pateikiamas trumpas neutralus aprašymas ir vienas vertinimo klausimas – „*Ar priimtina, kad Lietuvos policija naudoja šią technologiją?*“ Visi šeši teiginiai (1–6 teiginiai) vertinami 7 balų Likerto skale (1 – „visiškai nepriimtina“, 7 – „visiškai priimtina“).

Anketą papildoma papildomų klausimų blokas, sudarytas remiantis tyrimo teorine dalimi ir skirtas gilesnei rezultatų interpretacijai, tačiau nesudarantis atskiro vertinamo kintamojo.

131 McKnight, *op. cit.*, 348.

132 Degli Esposti, *supra note*, 3: 863.

133 Vermeersch, *supra note*, 5: 57.

134 *Ibid.*

135 Degli Esposti, *supra note*, 3: 862.

Klausimai apima penkias tematinės dimensijas: suvokiamą saugumą, saugumo ir privatumo kompromiso suvokimą, suvokiamą policijos skaidrumą, privatumo pažeidžiamumo ir piktnaudžiavimo riziką bei požiūrį į stebėjimo technologijų teisinių naudojimo ribų plėtimą. Visi dešimt teiginių vertinami 7 balų Likerto skale nuo 1 – „visiškai nesutinku“, 7 – „visiškai sutinku“.

Tyrimo anketos pabaigoje respondentams taip pat pateikiami 6 klausimai susiję su jų sociodemografinėmis charakteristikomis (lytis, amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta, užimtumas, vaikų auginimas).

Pirmiau aptarti pagrindiniai matavimo instrumentai, papildomas kontekstinių teiginių blokas bei sociodemografinių charakteristikų klausimai kartu sudaro vientisą tyrimo anketą. Jos apibendrinta struktūra — konstruktai, jiems matuoti parinkti instrumentai ir vertinamos dimensijos — pateikiama 1 lentelėje.

Lentelė 1. Tyrimo anketos struktūra

Konstruktas	Instrumentas	Tikslas ir dimensijos
Susirūpinimas privatumu	<i>IUIPC</i> (Malhotra, Kim ir Agarwal, 2004), adaptuota valdžios stebėjimo kontekstui. Papildyta 2 teiginiais iš <i>CFIP</i> (Smith, Milberg ir Burke, 1996).	Įvertinti respondentų susirūpinimą dėl asmens duomenų rinkimo ir naudojimo valdžios institucijų stebėjimo kontekste. <i>Dimensijos</i> : informacijos rinkimas (1–4), kontrolė (5–7), sąmoningumas (8–10), neteisėtas antrinis naudojimas (11–12).
Pasitikėjimas Lietuvos policija	<i>Trusting Beliefs</i> subskalė (McKnight, Choudhury ir Kacmar, 2002). Adaptuota Lietuvos policijai; plg. Degli Esposti, Ball ir Dibb (2021).	Ištirti respondentų pasitikėjimą Lietuvos policija trimis aspektais. <i>Dimensijos</i> : geranoriškumas (1–3), sąžiningumas (4–7), kompetencija (8–11).
Stebėjimo technologijų priimtumas	Vieno teiginio priimtumo vertinimo metodas (Vermeersch ir De Pauw, 2017). Plg. Degli Esposti, Ball ir Dibb (2021).	Nustatyti, kaip respondentai vertina šešių skirtingo pažeidžiamumo lygio stebėjimo technologijų naudojimą policijos veikloje. <i>Technologijos</i> : CCTV (1), ANPR (2), kūno kameros (3), FRT (4), dronai (5), SLT (6).
Papildomi kontekstiniai teiginiai	Klausimų blokas, parengtas remiantis teorine darbo dalimi.	Giliau interpretuoti tris pagrindinius konstruktus ir atskleisti kontekstinius veiksnius, formuojančius respondentų požiūrius. <i>Temos</i> : suvokiamas saugumas (1), saugumo ir privatumo kompromisas (2), policijos skaidrumas (3), pažeidžiamumo ir piktnaudžiavimo rizika (4–8), teisinių ribų plėtimas (9–10).
Sociodemografinės charakteristikos	Uždari klausimai su numatytais atsakymo variantais.	Fiksuoti respondentų demografinį profilį; duomenys naudojami grupių palyginimams ir kaip kontroliniai kintamieji. <i>Klausimai</i> : lytis (1), amžius (2), išsilavinimas (3), gyvenamoji vietovė (4), užimtumas (5), vaikų auginimas (6).

Pastaba. Skliaustuose nurodomi teiginių / klausimų numeriai atitinkamame klausimų bloke.

Tokia anketos struktūra užtikrina, kad kiekvienas tyrimo konstruktas matuojamas tarptautiniu mastu validuotu ir Lietuvos policijos stebėjimo kontekstui adaptuotu instrumentu, o papildomi kontekstiniai teiginiai bei sociodemografiniai klausimai sudaro prielaidas išsamesnei rezultatų interpretacijai trečiajame darbo skyriuje.

2.3 Tyrimo organizavimas

Tyrimo duomenys rinkti 2026 m. balandžio mėnesį. Elektroninė tyrimo anketa patalpinta apklausa.lt internetinėje apklausų platformoje. Tyrimo anketa platinama per socialinius tinklus (Facebook, LinkedIn ir kt.), siekiant pasiekti kuo platesnę Lietuvos pilnamečių piliečių auditoriją. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo tema susijusi su technologijomis ir privatumu skaitmeninėje erdvėje, internetinis anketos platinimo būdas yra logiškai nuoseklus su tyrimo objektu ir leidžia pasiekti respondentus, kurie aktyviai naudojami skaitmeninėmis technologijomis ir gali turėti nuomonę apie stebėjimo technologijas.

Empirinių duomenų analizės metodai. Empirinių tyrimo duomenų analizei atlikti taikyti aprašomosios statistikos, koreliacinės analizės, moderacijos analizės bei ANOVA ir t-testo statistiniai duomenų analizės metodai. Aprašomoji statistika taikoma siekiant atskleisti respondentų požiūrių bendrąsias tendencijas, t-testas ir ANOVA – įvertinti reikšmingus skirtumus tarp demografinių grupių, o regresinė ir moderacijos analizės – patikrinti darbe iškeltus ginamuosius teiginius apie susirūpinimo privatumu, stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo Lietuvos policija tarpusavio sąsajas. Empirinė statistinių duomenų analizė atliekama statistinių duomenų analizės paketu SPSS (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*).

Tyrimo etika. Vykdant tyrimą buvo siekiama užtikrinti, kad jis atitiktų visus bendruosius socialinių mokslų tyrimams taikomus etikos principus. Kaip pabrėžia Gaižauskaitė ir Mikėnė, „ypatingai svarbu užtikrinti [respondentų] gerovę tiek paties apklausos proceso metu, tiek po jo“, o pagrindiniai etikos principai apima „informuotą ir savanorišką sutikimą dalyvauti tyrime“ bei „anonimiškumo ir gautos informacijos konfidencialumo užtikrinimą“¹³⁶. Atsižvelgiant į tai, dalyvavimas tyrime visiškai anoniminis – jokie asmeniniai duomenys (vardas, pavardė, elektroninio pašto adresas ir kt.), pagal kuriuos būtų galima identifikuoti konkretų asmenį, nėra renkami. Anonimiškumo užtikrinimas yra ypač svarbus šio tyrimo kontekste, nes tiriamos temos – požiūris į valdžios instituciją, privatumo susirūpinimas ir policijos stebėjimo technologijos – gali būti jautrios kai kuriems respondentams. Dalyvavimas tyrime pagrįstas savanoriško dalyvavimo principu – tyrimo dalyvis (-ė), nusprendęs (-usi), kad nebenori tęsti dalyvavimo, galėjo bet kuriuo metu nutraukti anketos pildymą. Prieš pradėdant pildyti anketą, tyrimo respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu ir informuojami, kad – tyrimas atliekamas tik mokslo tikslais, rengiant magistro baigiamąjį darbą, anketa yra anoniminė, dalyvavimas tyrime yra visiškai savanoriškas, surinkti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma. Tyrimo etikos principų

136 Gaižauskaitė, *supra note*, 114: 45.

laikymasis užtikrina ne tik respondentų apsaugą, bet ir tyrimo duomenų kokybę – anonimiškai ir savanoriškai dalyvaujantys respondentai labiau linkę pateikti nuoširdžius atsakymus¹³⁷.

¹³⁷ Gaižauskaitė, *supra note*, 114: 75.

3. SUSIRŪPINIMO PRIVATUMU, POLICIJOS NAUDOJAMŲ STEBĖJIMO TECHNOLOGIJŲ PRIIMTINUMO IR PASITIKĖJIMO POLICIJA SĄSAJŲ TYRIMO REZULTATAI

Šiame skyriuje pateikiami 273 Lietuvos gyventojų apklausos duomenų analizės rezultatai. Tyrimas atskleidžia, kaip susiję susirūpinimas informacijos privatumu, policijos stebėjimo technologijų priimtumas ir pasitikėjimas Lietuvos policija. Pirmiausia pristatoma respondentų sociodemografinė sudėtis. Toliau palyginami pagrindiniai konstruktai skirtingose demografinėse grupėse, įvertinamas tyrimo instrumento patikimumas, aprašomoji statistika ir duomenų normalumo charakteristikos. Galiausiai atliekama koreliacinė bei moderacinė analizė, kurios padeda patikrinti keliamus ginamuosius teiginius.

3.1 Respondentų sociodemografinės charakteristikos

Kiekybinio tyrimo imtį sudarė 273 pilnamečiai Lietuvos gyventojai. Toks respondentų skaičius pakankamas atlikti aprašomajai analizei ir palyginti mažesnes demografines grupes. Vertinant imties sudėtį, verta priminti vieną dalyką – stebėjimo technologijų priimtumas labai priklauso nuo to, kas ir koku tikslu jas naudoja. Degli Esposti ir kt. būtent tai ir akcentuoja: „piliečiai nebūtinai nori keisti privatumą dėl saugumo, kaip dažnai manoma“¹³⁸. Be to, ankstesni tyrimai patvirtina, kad nuostatos stebėjimo priemonių atžvilgiu skiriasi pagal demografinius požymius – pavyzdžiui, devynių ES šalių apklausoje nustatyta, jog jaunesni respondentai labiau pritaria valdžios vykdomam stebėjimui, o aukštesnio išsilavinimo žmonės jam priešinasi labiau¹³⁹. Šios įžvalgos aktualios ir Lietuvos kontekste. Jos paaiškina, kodėl tyrimui reikalinga įvairiapusė imtis – apimanti skirtingas kartas, išsilavinimo lygius ir gyvenamąsias vietas. Be tokios įvairovės galima praleisti svarbius grupių skirtumus.

Detalus respondentų pasiskirstymas pagal šešis demografinius požymius – lytį, amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietovę, užimtumą ir vaikų iki 18 m. auginimą – pateikiamas 1 lentelėje.

Lentelė 2. Respondentų sociodemografinės charakteristikos (N = 273)

Kategorija	Požymis	N (vnt.)	Procentinė dalis (%)
Lytis	Vyras	106	38,8
	Moteris	167	61,2
Amžius	18–34 m.	73	26,7
	35–49 m.	110	40,3
	50–64 m.	69	25,3
	65 m. ir vyresni	21	7,7
Išsilavinimas	Vidurinis ar žemesnis	28	10,3

138 Degli Esposti, *supra note*, 3: 862.

139 van den Broek, *supra note*, 22: 22.

Kategorija	Požymis	N (vnt.)	Procentinė dalis (%)
	Profesinis / specialus vidurinis	54	19,8
	Aukštesnysis (kolegija, profesinis bakalauras)	75	27,5
	Aukštasis universitetinis	116	42,5
Gyvenamoji vietovė	Didmiestis (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys)	34	12,5
	Miestas	91	33,3
	Rajono centras / miestelis	52	19,0
	Kaimo vietovė	96	35,2
Užimtumas	Dirbantis(-i)	216	79,1
	Studentas(-ė)	20	7,3
	Pensininkas(-ė)	16	5,9
	Namų šeimininkas(-ė) / auginantis vaikus	6	2,2
	Nedirbantis(-i) / kita	15	5,5
Vaikų auginimas (iki 18 m.)	Taip	107	39,2
	Ne	166	60,8

Tarp apklaustųjų šiek tiek vyravo moterys – jos sudarė 61,2 proc., o vyrai – likusius 38,8 proc. Amžiaus atžvilgiu imtis pasiskirstė palyginti tolygiai. Didžiausia grupė – 35–49 metų amžiaus respondentai (40,3 proc.), t. y. vidutinio amžiaus dirbantieji, kuriems policijos stebėjimo technologijos – įprasta kasdienybės dalis. Jaunesni nei 35 metų ir 50–64 metų dalyviai sudarė panašias dalis – atitinkamai 26,7 proc. ir 25,3 proc. Mažiausia – vyresnių nei 65 metų grupė (7,7 proc.). Panašus pasiskirstymas atspindi realią Lietuvos dirbančių ir aktyviai pilietinėje veikloje dalyvaujančių gyventojų struktūrą.¹⁴⁰

Išsilavinimo požiūriu dominavo aukštojo mokslo diplomą turintys dalyviai. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą įgiję 42,5 proc. respondentų, dar 27,5 proc. – baigę kolegiją ar profesinį bakalaurą. Profesinis ar specialus vidurinis išsilavinimas būdingas beveik penktadaliui (19,8 proc.), o tik vidurinis arba žemesnis – 10,3 proc. apklaustųjų. Kitaip tariant, apie 70 proc. tiriamųjų turi aukštąjį (universitetinį ar neuniversitetinį) išsilavinimą – tai, ko gero, atspindi ir gebėjime kritiškai vertinti naujas technologijas.

Gyvenamosios vietovės atžvilgiu matyti įdomi struktūra. Didžiausią dalį sudarė kaimo vietovių gyventojai (35,2 proc.) ir miestų (ne didmiesčių) gyventojai (33,3 proc.). Rajonų centruose ir miesteliuose gyveno 19 proc. respondentų, didmiesčiuose – tik 12,5 proc. Tokia geografinė įvairovė svarbi, nes policijos stebėjimo technologijos (vaizdo kameros, ANPR sistemos, dronai) naudojamos nevienodai – didmiesčiuose tankiau, kaimo vietovėse retai. Užimtumo atžvilgiu aiškiai dominavo dirbantieji (79,1 proc.), o likusios grupės – studentai (7,3

140 Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2024 m. pradžioje Lietuvos gyventojų lyčių pasiskirstymas buvo panašus: moterys sudarė 53,5 %, o vyrai – 46,5 % visų gyventojų. Išsamiau žr. Valstybės duomenų agentūra, *Lietuvos gyventojai 2024* (Vilnius: Valstybės duomenų agentūra, 2024).

proc.), pensininkai (5,9 proc.) ir nedirbantys ar kiti (5,5 proc.) – sudarė nedideles, tačiau teoriškai svarbias dalis. Vaikų iki 18 m. augino 39,2 proc. apklaustųjų.

Bendrai vertinant, tyrimo imtis gana įvairiai atspindi Lietuvos pilnamečių gyventojų struktūrą pagal lytį, amžių, išsilavinimą ir gyvenamąją vietovę. Nors imtis nėra reprezentatyvi griežta statistine prasme, jos demografinis platumas leidžia ieškoti skirtumų ir sąveikų tarp grupių. Degli Esposti ir kt. pabrėžia, kad piliečių vertinimai skiriasi ne tik dėl technologijos pobūdžio, bet ir dėl institucinio konteksto – „klausimai apie kompetenciją ir sąžiningumą įsitraukia į piliečių vertinimus, kai technologijos kelia didesnę privatumo riziką“¹⁴¹. Prieš pereinant prie šių sąsajų analizės, pirmiausia reikia įsitikinti, kad tyrimo skalės matuoja jas patikimai.

3.2 Tyrimo instrumento patikimumo įvertinimas

Skalių vidiniam nuoseklumui įvertinti naudotas Cronbach α koeficientas. Gaižauskaitė ir Mikėnė nurodo, kad „mažiausia priimtina α reikšmė gali būti laikoma 0,7 ar net 0,8“¹⁴², todėl šios ribos laikytasi vertinant tyrimo skales. Cronbach α skaičiuotas trims pagrindiniams konstrukts atskirai, taip pat visiems 29 teiginiams kartu. Rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

Lentelė 3. Tyrimo konstrukto vidinio nuoseklumo koeficientai (Cronbach α)

Konstruktas	Teiginių skaičius	Cronbach α
<i>Susirūpinimas privatumu</i>	12	0,958
<i>Pasitikėjimas Lietuvos policija</i>	11	0,967
<i>Stebėjimo technologijų priimtumas</i>	6	0,955
Bendras skalių patikimumas	29	0,889

Visų trijų konstrukto patikimumo koeficientai aukšti ir atitinka reikalavimus: susirūpinimo privatumu skalė pasiekė $\alpha = 0,958$, pasitikėjimo Lietuvos policija – $\alpha = 0,967$, stebėjimo technologijų priimtumo – $\alpha = 0,955$. Bendras 29 teiginių patikimumas siekė $\alpha = 0,889$. Skalių patikimumas pakankamas tolesnei analizei.

3.3 Aprašomoji statistika

Aprašomoji statistika suteikia bendrą vaizdą, kokios respondentų nuostatos dėl trijų pagrindinių tyrimo konstrukto. Ji apima imties dydį (N), mažiausią ir didžiausią reikšmes, aritmetinį vidurkį (M) bei standartinę nuokrypį (SD). Atliekant šią analizę, susirūpinimas privatumu ir pasitikėjimas Lietuvos policija pateikiami kaip bendri konstruktai, o stebėjimo

¹⁴¹ Degli Esposti, *supra note*, 3: 862.

¹⁴² Gaižauskaitė, *supra note*, 114: 146.

technologijų priimtumas apžvelgiamas ir atskirai (kiekviena iš šešių technologijų), ir pagal dvi dimensijas – *šiuo metu naudojamas* (1–4 teiginiai) ir *diegiamas / bandomąsias* (5–6 teiginiai) – ir bendrai. Toks pjūvis svarbus, nes literatūroje ne kartą pastebėta, jog „dirbtinio intelekto naudojimo policijoje priimtumas visuomenėje per pastaruosius metus sulaukė daug dėmesio – įdomu tai, jog rezultatai atskleidžia žymius visuomenės reakcijų svyravimus“¹⁴³. Tikėtina, kad ir Lietuvos respondentai skirtingas technologijas vertins nevienodai. Pagrindinių konstruktyvų vidurkiai ir sklaidos rodikliai pateikiami 4 ir 5 lentelėse.

Lentelė 4. Susirūpinimo privatumu ir pasitikėjimo Lietuvos policija vertinimas

Konstruktas	N	Min.	Maks.	Vidurkis (M)	SD
Susirūpinimas privatumu	273	1,00	7,00	5,13	1,53
Pasitikėjimas Lietuvos policija		1,45	6,00	4,87	0,90

Susirūpinimo privatumu bendrasis vidurkis siekia $M = 5,13$ ($SD = 1,53$) septynių balų skalėje. Tai aukštesnė reikšmė nei vidurinė skalės reikšmė (4) – vadinasi, respondentai apskritai susirūpinę tuo, kaip valstybės institucijos renka ir tvarko jų asmeninę informaciją. Standartinis nuokrypis (1,53) rodo pakankamai didelę nuomonių sklaidą – kai kurie dalyviai beveik nesijaudina, o kiti reiškia labai stiprų susirūpinimą. Pasitikėjimo Lietuvos policija konstruktas vertintas šešių balų skalėje, kur vidurinis jos taškas – 3,5. Gautas vidurkis $M = 4,87$ ($SD = 0,90$) aiškiai aukštesnis nei vidurys ir rodo, kad lietuviai apskritai pasitiki savo policija. Kartu santykinai mažas standartinis nuokrypis (0,90) reiškia, jog nuomonės šiuo klausimu gana vieningos – išsiskiriančių ekstremalių pozicijų beveik nėra.

Stebėjimo technologijų priimtumo vertinimai buvo analizuoti detaliau – pagal kiekvieną iš šešių technologijų, abi dimensijas (*šiuo metu naudojamos technologijos* ir *diegiamas / bandomosios*) ir bendrą balą (žr. 5 lentelę).

Lentelė 5. Stebėjimo technologijų priimtumo vertinimas

Technologija / dimensija	N	Vidurkis (M)	SD	Skalė
I dimensija – šiuo metu naudojamos technologijos				
1. CCTV – vaizdo stebėjimo kameros	273	5,76	1,35	1–7
2. ANPR – automatinis numerių atpažinimas		5,82	1,35	
3. Kūno kameros (pareigūnų)		5,69	1,45	
4. FRT – veido atpažinimo technologija		5,66	1,43	
Dimensijos I vidurkis (1–4 teiginiai)		5,73	1,28	
II dimensija – diegiamos / bandomosios technologijos				
5. Dronai (bepiločiai orlaiviai)	273	5,70	1,44	1–7
6. SLT – išmaniojo telefono vietos sekimas		5,63	1,47	
Dimensijos II vidurkis (5–6 teiginiai)		5,66	1,40	
Bendras technologijų priimtinumai (visi 6 teiginiai)		5,71	1,28	

143 Ezzeddine, *supra note*, 27: 862.

Iš 4 lentelėje pateiktų duomenų išryškėja kelios pastebimos tendencijos. Palankiausiai respondentai vertino ANPR – automatinį valstybinių numerių atpažinimą ($M = 5,82$), o po jos – plačiai paplitusias CCTV vaizdo kameras ($M = 5,76$). Šios dvi technologijos Lietuvoje jau daugelį metų naudojamos ir respondentams akivaizdžiai pažįstamos, o jų priimtino vidurkiai arti „sutinku“ (6) ir „visiškai sutinku“ (7) pozicijos. Panašiai vertintos ir kūno kameros ($M = 5,69$), kurias Lietuvos pareigūnai pradėjo naudoti santykinai neseniai, bei dronai ($M = 5,70$), kurių naudojimas tebevyksta bandomuoju režimu. Mažiausią – nors vis tiek palankų – priimtino gavo SLT išmaniojo telefono vietos sekimas ($M = 5,63$) ir FRT veido atpažinimo technologija ($M = 5,66$). Šios dvi priemonės literatūroje laikomos invaziškiausiomis vertinant privatumo kontekste, taigi šiek tiek žemesnis jų priimtino vertinimas logiškas.

Vertinant dimensijas bendrai, skirtumas minimalus. Šiuo metu *naudojamų technologijų* dimensijos vidurkis $M = 5,73$ šiek tiek aukštesnis už *diegiamų technologijų* dimensijos $M = 5,66$ – bet šis 0,07 balo skirtumas praktiškai nereikšmingas. Tai įdomu metodologiškai: nors Lietuvoje CCTV ir ANPR naudojamos jau seniai, o dronai ir SLT tik testuojami, respondentai vertinimuose tarp šių dviejų technologijų grupių aiškios takoskyros neveda. Bendras visų šešių technologijų priimtino vidurkis $M = 5,71$ ($SD = 1,28$) patvirtina bendrą tendenciją – apskritai policijos stebėjimo technologijas Lietuvos gyventojai priima palankiai.

Apibendrinus, aprašomoji statistika atskleidžia kelis esminius niuansus. Pirma, Lietuvos respondentai paradoksaliai derina tris, iš pirmo žvilgsnio, prieštaraujančias pozicijas – *reiškia gan stiprų susirūpinimą informacijos privatumu* ($M = 5,13$), kartu *pasitiki Lietuvos policija* ($M = 4,87$) ir *gana palankiai vertina jos naudojamas stebėjimo technologijas* ($M = 5,71$). Antra, atskirų technologijų pozicijos tarp savęs skiriasi nedaug – maksimalus atotrūkis tarp geriausiai (ANPR) ir prasčiausiai (SLT) vertintos technologijos yra tik 0,19 balo. Atsižvelgiant į tokius rezultatus, galima daryti pagrįstą prielaidą – piliečiai mato policiją kaip instituciją, veikiančią jų labui, todėl jos naudojamas priemonės linkę priimti net tuomet, kai apskritai išreiškia susirūpinimą dėl privatumo. Tolesnė analizė tikrina, ar šios trys nuostatos statistiškai susijusios, tačiau prieš tai įvertinama, ar duomenys atitinka normalumo prielaidą.

3.4 Duomenų normalumo analizė

Prieš atliekant koreliacinę ir moderacinę analizę, būtina įsitikinti, kad duomenys atitinka normalumo prielaidą – pagrindinę sąlygą parametriniams statistiniams metodams taikyti. Gaižauskaitė ir Mikėnė primena, kad „šis metodas taikytinas pasirinktam kintamajam ar kintamųjų

grupei, priklausomai nuo jų matavimo lygmens¹⁴⁴ – o konkrečiai normalumo sąlyga svarbiausias kriterijus renkantis tarp parametrinių ir neparametrinių technikų. Siekiant šią prielaidą patikrinti, atlikti du klasikiniai normalumo testai – Kolmogorov–Smirnov bei Shapiro–Wilk, – papildomai įvertinti pasiskirstymo *asimetrijos* (skewness) ir *eksceso* (kurtosis) rodikliai. Rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

Lentelė 6. Kolmogorov–Smirnov ir Shapiro–Wilk normalumo testų rezultatai

Konstruktas	Kolmogorov–Smirnov (p)	Shapiro–Wilk (p)	Skewness	Kurtosis
<i>Susirūpinimas privatumu</i>	< 0,001	< 0,001	-0,810	-0,058
<i>Pasitikėjimas Lietuvos policija</i>	< 0,001	< 0,001	-0,967	1,242
<i>Stebėjimo technologijų priimtinumas</i>	< 0,001	< 0,001	-1,299	1,591

Kolmogorov–Smirnov ir Shapiro–Wilk testai parodė $p < 0,001$ visiems trimis konstruktais, t. y. duomenys formaliai nukrypsta nuo normaliojo skirstinio. Vis dėlto šie testai didelėse imtyse ($N > 200$) ypač jautrūs, todėl papildomai vertinti pasiskirstymo formos rodikliai. Asimetrijos ir eksceso reikšmės visuose trijuose konstruktuose telpa į socialiniams mokslams priimtinas ribas intervale nuo -2 iki 2¹⁴⁵. Be to, imties dydis ($N = 273$) gerokai viršija įprastą parametrinių testų taikymo ribą, o pagal centrinę ribinę teoremą didelėse imtyse mėginių skirstinys artėja prie normaliojo. Šiomis sąlygomis parametrinių testų taikymas laikomas pagrįstu.

3.5 Konstrukto palyginimas pagal demografinės grupes

Kaip jau aptarta 3.1 poskyryje, demografinės charakteristikos gali turėti įtakos visuomenės nuostatoms stebėjimo technologijų atžvilgiu. Šio poskyrio tikslas – patikrinti, ar tokie skirtumai matomi ir Lietuvos respondentų imtyje. Panašios logikos laikosi ir Degli Esposti ir kt., kurie demografinius veiksnius vertina kaip galimus savarankiškus stebėjimo technologijų priimtino prediktorius¹⁴⁶.

Dvinarių demografinių požymių (lyties ir vaikų iki 18 m. auginimo) poveikiui patikrinti naudotas Stjudento t-testas nepriklausomoms imtims. Daugiau kategorijų turinčius požymius (amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietovę, užimtumą) tikrino vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA). Statistiškai reikšmingu laikytas $p < 0,05$ kriterijus. Pirmiausia aptariami t-testų rezultatai, pateikiami 7 lentelėje.

144 Gaizauskaitė, *supra note*, 114: 29.

145 Darren George ir Paul Mallery, *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update, 10-asis leid.* (Boston: Pearson, 2010), 114.

146 Degli Esposti, *supra note*, 3: 868.

Lentelė 7. Konstruktyvų vertinimų palyginimas (t-testų rezultatai)

Konstruktas	Grupė	N	M	SD	t	p
Pagal lytį						
Susirūpinimas privatumu	Vyras	106	5,06	1,71	-0,61	0,543
	Moteris	167	5,17	1,41		
Pasitikėjimas policija	Vyras	106	4,94	0,95	1,01	0,315
	Moteris	167	4,82	0,87		
Technologijų priimtinumas	Vyras	106	5,51	1,52	-2,06	0,041
	Moteris	167	5,84	1,08		
Pagal vaikų auginimą (iki 18 m.)						
Susirūpinimas privatumu	Augina	107	5,34	1,41	1,81	0,072
	Neaugina	166	4,99	1,59		
Pasitikėjimas policija	Augina	107	4,71	0,99	-2,28	0,023
	Neaugina	166	4,97	0,83		
Technologijų priimtinumas	Augina	107	5,70	1,29	-0,11	0,915
	Neaugina	166	5,72	1,27		

Vertinant lyties skirtumus matyti, kad privatumo susirūpinimas ir pasitikėjimas policija tarp vyrų ir moterų praktiškai nesiskiria ($p = 0,543$ ir $p = 0,315$). Technologijų priimtumo srityje atsirado ribinis skirtumas – moterys ($M = 5,84$) jas vertino šiek tiek palankiau nei vyrai ($M = 5,51$, $p = 0,041$), tačiau atlikus Welch t-testą skirtumas nyksta ties reikšmingumo riba ($p = 0,058$). Verta atkreipti dėmesį, kad ir pasitikėjimo policija srityje statistiškai reikšmingo lyčių skirtumo neaptikta – nors tarptautinėje literatūroje aprašomas kitoks reiškinys. Bradford ir Jackson Jungtinėje Karalystėje fiksuoja, kad „pasitikėjimas policija tarp moterų per pastaruosius kelerius metus sumažėjo, ypač Londone“¹⁴⁷. Lietuvoje tokio aiškaus atotrūkio tyrimo duomenyse neaptikta.

Vertinant skirtumus pagal vaikų iki 18 m. auginimą, ryškiausias rezultatas susijęs su pasitikėjimu policija – tėvai pasitiki ją mažiau nei neauginantys vaikų ($M = 4,71$ prieš $M = 4,97$; $t(271) = -2,28$, $p = 0,023$). Nors skirtumas nedidelis (apie 0,26 balo), jis statistiškai reikšmingas. Panaši tendencija matyti ir privatumo susirūpinimo srityje – tėvai linkę nerimauti šiek tiek labiau ($M = 5,34$ prieš 4,99), tačiau čia rezultatas nepasiekia reikšmingumo ($p = 0,072$). Technologijų priimtinumas tarp šių grupių nesiskiria ($p = 0,915$). Toks vaizdas leidžia manyti, kad vaikus auginantys respondentai pasižymi šiek tiek atsargesne pozicija valstybinių institucijų atžvilgiu apskritai.

Daugiau kategorijų turinčių sociodemografinių veiksnių patikra atlikta vienfaktorine ANOVA. Rezultatai pateikiami 8 lentelėje.

147 Bradford, *supra note*, 83: 442.

Lentelė 8. Konstrukty vertinimų palyginimas (ANOVA)

Konstruktas	Demografinis veiksnys	F	df	p
Susirūpinimas privatumu	Amžius	1,46	3 / 269	0,225
	Išsilavinimas	1,37	3 / 269	0,252
	Gyvenamoji vietovė	1,76	3 / 269	0,155
	Užimtumas	0,52	4 / 268	0,719
Pasitikėjimas policija	Amžius	2,05	3 / 269	0,108
	Išsilavinimas	1,21	3 / 269	0,306
	Gyvenamoji vietovė	0,16	3 / 269	0,923
	Užimtumas	0,79	4 / 268	0,535
Technologijų priimtinumas	Amžius	1,48	3 / 269	0,221
	Išsilavinimas	2,68	3 / 269	0,047
	Gyvenamoji vietovė	0,37	3 / 269	0,774
	Užimtumas	1,47	4 / 268	0,212

ANOVA rezultatai atskleidžia vienodą vaizdą: beveik nė vienas demografinis veiksnys neturi statistiškai reikšmingo poveikio pagrindiniams konstrukts. Amžiaus grupės tarpusavyje nesiskiria nei privatumo susirūpinimu ($F(3, 269) = 1,46, p = 0,225$), nei pasitikėjimu policija ($F = 2,05, p = 0,108$), nei technologijų priimtinumu ($F = 1,48, p = 0,221$). Panašiai – nei gyvenamoji vietovė, nei užimtumas neatskleidžia reikšmingų skirtumų tarp grupių. Kitaip tariant, nuostatos stebėjimo technologijų atžvilgiu išlieka panašios nepriklausomai nuo respondento amžiaus, gyvenamosios vietovės ar užimtumo statuso.

Išimtis – išsilavinimo veiksnys, kuriam $p = 0,047$ technologijų priimtinumo atveju. Iš pirmo žvilgsnio rezultatas reikšmingas, tačiau post hoc Tukey HSD analizė nerado nė vienos reikšmingai besiskiriančios grupių poros (visi $p > 0,05$). Tendencija matoma – aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys respondentai technologijas vertina šiek tiek palankiau ($M = 5,88$) nei tik vidurinį išsilavinimą įgiję ($M = 5,23$), bet skirtumas nepasiekia tradicinės reikšmingumo ribos. Vadinasi, bendras F-testo reikšmingumas neatsispindi konkrečiose grupių porose – todėl šis radinys vertintinas kaip ribinis.

Bendrai vertinant, šio poskyrio rezultatai rodo, kad pagrindiniai tyrimo konstruktai demografinėse grupėse pasiskirstę gana tolygiai. Iš visų išbandytų patikrinimų tik vienas – tėvų pasitikėjimo policija skirtumas – pasirodė esąs reikšmingas, o dar du (moterų palankesnis technologijų vertinimas ir ribinis išsilavinimo efektas) liko ties reikšmingumo riba. Toks demografinis homogeniškumas sudaro palankų kontekstą tolesnėms analizėms – koreliacinėje ir moderacinėje analizėje galima sutelkti dėmesį į psichologinius veiksnius (susirūpinimą privatumu ir pasitikėjimą policija), neatsižvelgiant į demografinius veiksnius kaip kontrolinius kintamuosius.

3.6 Koreliacinė analizė

Koreliacinė analizė šiame tyrime atskleidžia tarpusavio sąsajas tarp trijų pagrindinių konstrukto – *susirūpinimo privatumu*, *pasitikėjimo policija* ir *stebėjimo technologijų priimtinumo*. Kartu ji leidžia patikrinti antrąjį ginamąjį teiginį – kad piliečių susirūpinimas privatumu mažina policijos stebėjimo technologijų priimtinumą – ir sukuria pagrindą moderacinei analizei.

Tikrinamos trys porinės koreliacijos: tarp susirūpinimo privatumu ir technologijų priimtinumo, tarp pasitikėjimo policija ir technologijų priimtinumo bei tarp susirūpinimo privatumu ir pasitikėjimo policija. Kadangi duomenys atitinka parametrinių testų prielaidas, taikytas Pearson koreliacijos koeficientas. Ryšio stiprumas vertinamas pagal Cohen pateiktą klasifikaciją: silpnas ryšys – kai r mažesnis nei 0,30, vidutinis – nuo 0,30 iki 0,50, stiprus – 0,50 ar didesnis¹⁴⁸. Rezultatai pateikiami 9 lentelėje.

Lentelė 9. Pagrindinių tyrimo konstrukto porinės Pearson koreliacijos

Kintamųjų pora	r	p	Ryšio kryptis ir stiprumas
Susirūpinimas privatumu ↔ Technologijų priimtinumas	-0,148	0,014	Silpnas neigiamas
Pasitikėjimas policija ↔ Technologijų priimtinumas	0,537	< 0,001	Stiprus teigiamas
Susirūpinimas privatumu ↔ Pasitikėjimas policija	-0,210	< 0,001	Silpnas neigiamas

Pirmoji tikrinta sąsajų pora – *susirūpinimas privatumu* ir *technologijų priimtinumas* – rodo silpną, bet statistiškai reikšmingą neigiamą ryšį: $r = -0,148$ ($p = 0,014$). Kitaip tariant, didesnis susirūpinimas privatumu siejasi su nepalankesniu policijos stebėjimo technologijų vertinimu. **Antrasis ginamasis teiginys** – kad *piliečių susirūpinimas privatumu mažina policijos stebėjimo technologijų priimtinumą* – **pasitvirtina iš dalies**: ryšys statistiškai reikšmingas, bet silpnas. Tai rodo, kad susirūpinimas privatumu nėra vienintelis priimtinumą lemiantis veiksnys – tikėtina, kad pasitikėjimas policija šio ryšio kontekste atlieka svarbų vaidmenį. Šią galimybę toliau tikrina moderacinė analizė.

Antroji pora atskleidžia stipriausią ryšį visoje analizėje: *pasitikėjimas Lietuvos policija* ir *stebėjimo technologijų priimtinumas* **koreliuoja teigiamai** ($r = 0,537$, $p < 0,001$). Rezultatas atitinka tarptautinius radinius – Degli Esposti ir kt. devynių Europos šalių tyrime nustatė, kad „Pirmasis teiginys, keliantis teigiamą ryšį tarp saugumo institucijų geranoriškumo ir stebėjimo technologijų priimtinumo, pasitvirtina visuose tyrimo atvejuose“¹⁴⁹. Nors autorių vartojamas institucinio geranoriškumo konstruktas šiek tiek skiriasi nuo šio tyrimo bendro pasitikėjimo

148 Jacob Cohen, *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, 2-asis leid. (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1988), 79–81.

149 Degli Esposti, *supra* note, 3: 868.

policija konstrukto, esminis dėsningumas tas pats – *kuo labiau pilietis pasitiki institucija, tuo palankiau vertina jos naudojamas stebėjimo technologijas*.

Trečioji pora – *susirūpinimas privatumu ir pasitikėjimas policija* – susijusi neigiamai ($r = -0,210$, $p < 0,001$). Ryšys silpnas, tačiau statistiškai reikšmingas: *stipriau dėl privatumo susirūpinę respondentai kiek mažiau pasitiki policija*.

Kadangi 3.4 poskyryje atlikti normalumo testai parodė formalų skirstinio nukrypimą, papildomai atlikta Spearman neparametrinių koreliacijų patikra – ji normalumo prielaidos nereikalauja. Rezultatai pasirodė nuosekliai panašūs: susirūpinimo privatumu ir technologijų priimtino ryšys Spearman metodu siekia $\rho = -0,116$ ($p = 0,056$; ties reikšmingumo riba), pasitikėjimo policija ir priimtino – $\rho = 0,509$ ($p < 0,001$), susirūpinimo privatumu ir pasitikėjimo policija – $\rho = -0,184$ ($p = 0,002$). Pasiskirstymo nukrypimai nuo normalumo Pearson rezultatų iš esmės neiškreipė – ryšių kryptis ir mastas išliko panašūs.

Koreliacinė analizė atskleidė tris statistiškai reikšmingas konstrukto tarpusavio sąsajas. Stipriausią ryšį parodė pasitikėjimas policija su technologijų priimtino ($r = 0,537$) – tai didžiausias prognostinis veiksnys, atitinkantis ir tarptautinius radinius. Susirūpinimas privatumu su priimtino siejasi neigiamai, bet silpnai ($r = -0,148$), o su pasitikėjimu policija – taip pat neigiamai ir silpnai ($r = -0,210$). Antrasis ginamasis teiginys pasitvirtina iš dalies: ryšys yra reikšmingas, bet jo praktinis stiprumas nedidelis. Šie rezultatai parodo, kad susirūpinimas privatumu pats savaime nepakankamai paaiškina priimtino svyravimus – todėl tolesnė moderacinė analizė (žr. 3.7 poskyrį) tikrina, ar pasitikėjimas policija keičia šio ryšio pobūdį.

3.7 Moderacinė analizė

Moderacinė analizė patikrina, ar dviejų kintamųjų ryšys skiriasi priklausomai nuo trečiojo kintamojo reikšmių. Šiame tyrime pagrindinis klausimas – ar pasitikėjimas Lietuvos policija keičia susirūpinimo privatumu poveikį stebėjimo technologijų priimtino. Tai atitinka trečiąjį ginamąjį teiginį, o teorinis pagrindas remiasi institucinio pasitikėjimo teorija. Degli Esposti ir kt. pabrėžia, kad „pasitikėjimas institucijomis atlieka pagrindinį vaidmenį didinant visuomenės paramą stebėjimo technologijoms“¹⁵⁰. Analizei atlikti pasirinkta Andrew F. Hayes sukurta PROCESS makrokomanda (Model 1).

Siekiant detalesnio vaizdo, moderacija tikrinta trijuose atskiruose modeliuose. Pirmasis – bendras modelis, kur priklausomas kintamasis yra visų šešių technologijų priimtino vidurkis. Antrasis – tik Lietuvoje jau *naudojamos technologijos* (CCTV, ANPR, kūno kameros, FRT).

150 *Ibid.*, 863.

Trečiasis – *diegiamos ar bandomosios* (dronai, SLT). Toks skirstymas leidžia patikrinti, ar moderacijos efektas vienodai veikia pažįstamoms ir naujoms technologijoms. Rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

Lentelė 10. Trijų moderacijos modelių palyginimas

Prediktorius / rodiklis	Koeficientas (B)	p	Reikšmingumas
Visos technologijos (6 iš viso)			
Susirūpinimas privatumu	0,005	0,910	Nereikšmingas
Pasitikėjimas policija	0,783	< 0,001	Itin reikšmingas
Sąveika (moderacija)	-0,138	0,002	Labai reikšmingas
<i>Modelio $R^2 = 0,315$; $F(3, 269) = 41,17$; $p < 0,001$; ΔR^2 sąveikos = 0,025</i>			
Naudojamos technologijos (CCTV, ANPR, kūno kameros, FRT)			
Susirūpinimas privatumu	0,015	0,735	Nereikšmingas
Pasitikėjimas policija	0,770	< 0,001	Itin reikšmingas
Sąveika (moderacija)	-0,146	0,001	Labai reikšmingas
<i>Modelio $R^2 = 0,303$; $F(3, 269) = 38,93$; $p < 0,001$; ΔR^2 sąveikos = 0,027</i>			
Diegiamos technologijos (dronai, SLT)			
Susirūpinimas privatumu	-0,015	0,760	Nereikšmingas
Pasitikėjimas policija	0,809	< 0,001	Itin reikšmingas
Sąveika (moderacija)	-0,122	0,015	Reikšmingas
<i>Modelio $R^2 = 0,282$; $F(3, 269) = 35,22$; $p < 0,001$; ΔR^2 sąveikos = 0,016</i>			

Pastaba. Reikšmingumo klasifikacija: nereikšmingas ($p > 0,05$); reikšmingas ($0,01 \leq p < 0,05$); labai reikšmingas ($0,001 \leq p < 0,01$); itin reikšmingas ($p < 0,001$). Paryškintos eilutės nurodo statistiškai reikšmingus rezultatus.

Pagrindinis modelis, apimantis *bendrą technologijų priimtinumą*, statistiškai reikšmingas: $F(3, 269) = 41,17$, $p < 0,001$, $R^2 = 0,315$ – trys prediktoriai kartu paaiškina apie 31,5 proc. technologijų priimtumo dispersijos. Pasitikėjimas policija turi stiprų teigiamą poveikį ($B = 0,783$, $p < 0,001$): kiekvienas papildomas pasitikėjimo skalės taškas vidutiniškai padidina technologijų priimtumą 0,78 balo. Susirūpinimas privatumu atskiros poveikio praktiškai neturi ($B = 0,005$, $p = 0,910$). Tai nereiškia, kad jis nesvarbus – jo poveikis skiriasi priklausomai nuo pasitikėjimo lygio, kaip rodo sąveikos koeficientas.

Svarbiausias rezultatas – sąveikos koeficientas: $B = -0,138$, $p = 0,002$. Sąveika statistiškai reikšminga ir paaiškina papildomus 2,5 proc. dispersijos ($\Delta R^2 = 0,025$). Šis radinys patvirtina, kad pasitikėjimas moderuoja privatumo susirūpinimo poveikį. Svarbi yra moderacijos kryptis: *neigiamas sąveikos koeficientas reiškia, kad kuo didesnis pasitikėjimas policija, tuo labiau privatumo susirūpinimas mažina technologijų priimtumą*, o ne atvirkščiai. Tai netikėtas rezultatas, kurį detalizuoja sąlyginių poveikių analizė, pateikta 11 lentelėje.

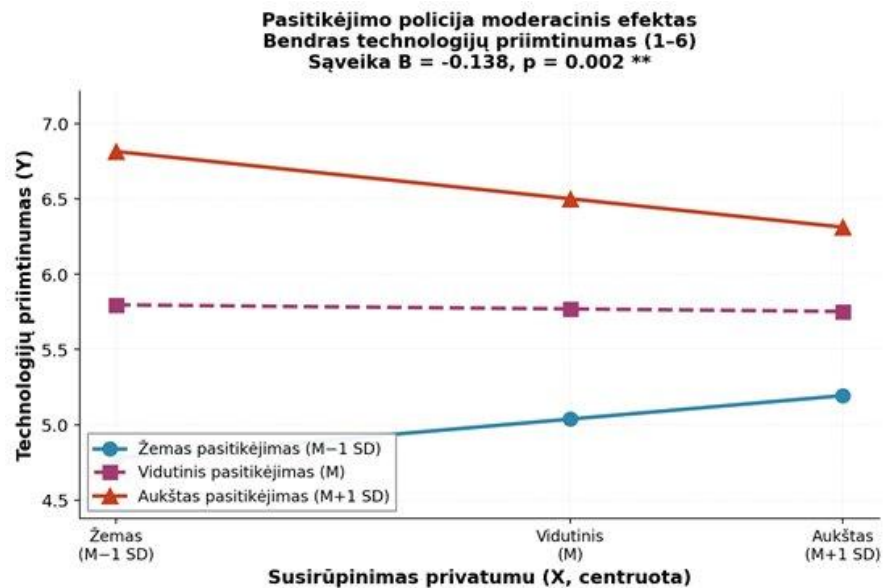
Lentelė 11. Susirūpinimo privatumu sąlyginis poveikis technologijų priimtinumui esant skirtingiems pasitikėjimo policija lygiams

Pasitikėjimo lygis	Koeficientas (B)	p	Reikšmingumas
<i>Visos technologijos (6 iš viso)</i>			
Žemas	+0,125	0,060	Nereikšmingas
Vidutinis	-0,013	0,764	Nereikšmingas
Aukštas	-0,151	0,010	Reikšmingas
<i>Naudojamos technologijos (CCTV, ANPR, kūno kameros, FRT)</i>			
Žemas	+0,142	0,034	Reikšmingas
Vidutinis	-0,004	0,929	Nereikšmingas
Aukštas	-0,150	0,011	Reikšmingas
<i>Diegiamos technologijos (dronai, SLT)</i>			
Žemas	+0,091	0,223	Nereikšmingas
Vidutinis	-0,031	0,521	Nereikšmingas
Aukštas	-0,153	0,019	Reikšmingas

Pastaba. Lentelėje parodyta, kaip susirūpinimas privatumu veikia technologijų priimtinumą, kai pasitikėjimas policija yra žemas, vidutinis arba aukštas. Paryškintos eilutės – statistiškai reikšmingi rezultatai.

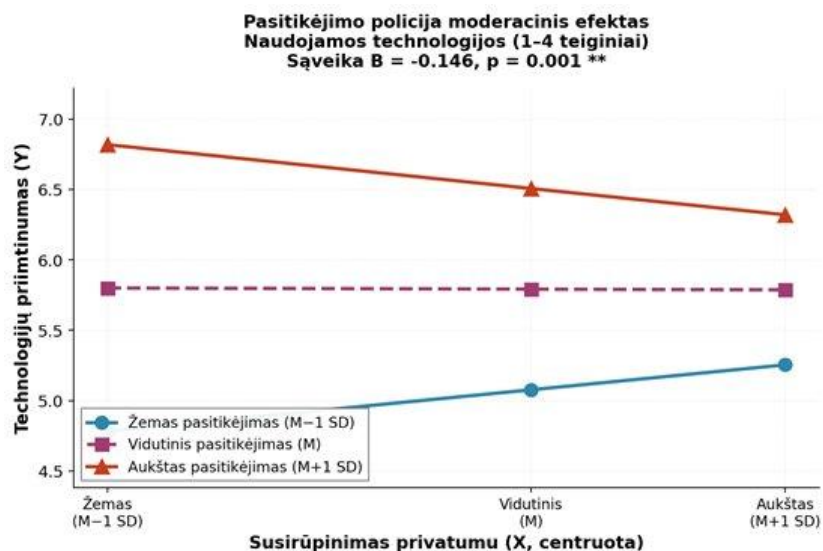
Sąlyginių poveikių analizė atlikta esant trimis pasitikėjimo policija lygiams – vienam standartiniam nuokrypiui žemiau vidurkio (žemas), vidurkiui (vidutinis) ir vienam standartiniam nuokrypiui aukščiau vidurkio (aukštas). Esant žemam pasitikėjimui, susirūpinimas privatumu reikšmingo poveikio technologijų priimtinumui neturi ($B = 0,125$, $p = 0,060$). Esant vidutiniam pasitikėjimui, poveikis taip pat nereikšmingas ($B = -0,013$, $p = 0,764$). O esant aukštam pasitikėjimui, susirūpinimas privatumu reikšmingai mažina technologijų priimtinumą ($B = -0,151$, $p = 0,010$). Tai reiškia, kad būtent *aukštai policija pasitikintys respondentai yra jautriausi privatumo rizikai*.

Šio efekto vizualizacija pateikta 1 paveiksle. Trijų linijų skirtingi nuolydžiai parodo moderacijos esmę – pasitikėjimo lygis keičia ne tik priimtinumo lygmenį, bet ir susirūpinimo privatumu poveikio kryptį. Aukšto pasitikėjimo linija krenta žemyn, žemo – šiek tiek kyla į viršų, o vidutinio pasitikėjimo linija išlieka beveik horizontali.

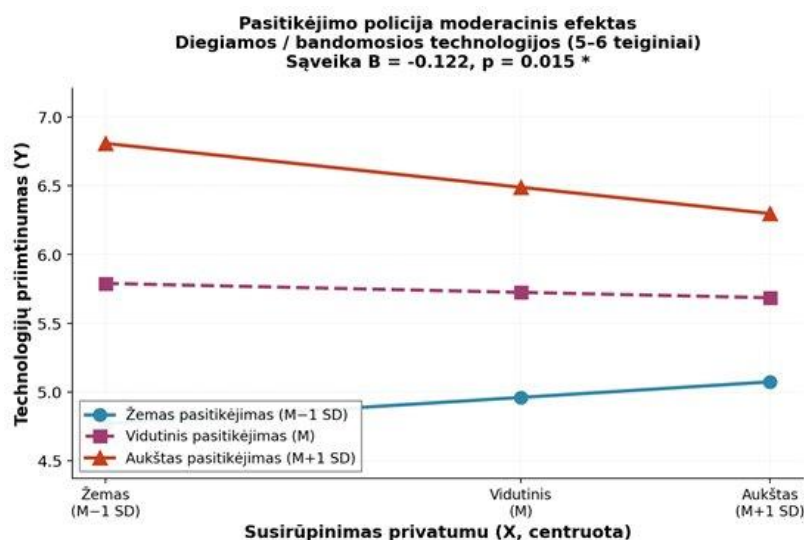

1 pav. Susirūpinimo privatumu sąveika su pasitikėjimu policija (bendras technologijų priimtinumas)

Ta pati moderacija pasitvirtina ir kituose dviejuose modeliuose. Šiuo metu naudojamų technologijų atveju sąveika net šiek tiek stipresnė ($B = -0,146$, $p = 0,001$, $\Delta R^2 = 0,027$), o aukšto pasitikėjimo grupė reaguoja taip pat reikšmingai ($B = -0,150$, $p = 0,011$). Šiame modelyje matomas ir teigiamas žemo pasitikėjimo efektas ($B = +0,142$, $p = 0,034$) – tarp nepasitikinčiųjų didesnis susirūpinimas šiek tiek didina naudojamų technologijų priimtumą. Diegiamų technologijų modelyje sąveika silpnesnė ($B = -0,122$, $p = 0,015$, $\Delta R^2 = 0,016$), o reikšminga liko tik aukšto pasitikėjimo grupėje ($B = -0,153$, $p = 0,019$). Abiejų dimensijų moderacijos efektai pateikti 2 ir 3 paveiksluose.

2 pav. Moderacijos efektas – šiuo metu naudojamos technologijos

3 pav. Moderacijos efektas – diegiamos / bandomosios technologijos

Gauti rezultatai leidžia įvertinti trečiąją ginamąją teiginį, kuris teigia, kad pasitikėjimas policija silpnina neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį technologijų priimtinumui. Formaliai moderacija pasitvirtina visuose trijuose modeliuose. Tačiau faktinė sąveikos kryptis priešinga nei buvo numatyta: *pasitikėjimas ne silpnina, o stiprina neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį*. Vadinas, **trečiasis ginamasis teiginys pasitvirtina iš dalies** – *moderacija egzistuoja, bet jos kryptis priešinga prielaidai*.

Bendrai vertinant, moderacinė analizė pateikia svarbiausią šio tyrimo empirinį indėlį. Pasitikėjimas Lietuvos policija reikšmingai keičia ryšį tarp susirūpinimo privatumu ir stebėjimo technologijų priimtimumo – šis efektas nuoseklus tiek bendram priimtinumui, tiek atskiroms jo dimensijoms. Galimi šio rezultato paaiškinimai aptariami 3.9 poskyryje.

3.8 Papildomi kontekstiniai teiginiai

Anketoje pateiktas ir papildomų teiginių blokas, padedantis aiškiau suprasti pagrindinius rezultatus. Šie dešimt teiginių nesudaro atskiro vertinamo konstrukto, bet leidžia pamatyti niuansus už bendrų vidurkių. Jie apima keturias temas: suvokiamą saugumą ir privatumo–saugumo kompromisą, policijos skaidrumą, privatumo pažeidžiamumo ir piktnaudžiavimo riziką bei požiūrį į teisinių naudojimo ribų plėtimą ateityje. Šios išvalgos aktualios, nes tarptautinėje literatūroje pastebėta įdomi tendencija. Ezzeddine ir kt. pažymi, kad „dichotomija tarp privatumo ir saugumo iš esmės yra dirbtinė“¹⁵¹ – tai reiškia, kad piliečiai dažnai neaiškiai skiria šias vertybes, o nuostatos susipina. Rezultatai pateikiami 12 lentelėje.

151 Ezzeddine, *supra note*, 27: 862.

Lentelė 12. Papildomų kontekstinių teiginių aprašomoji statistika (skalė nuo 1 iki 7)

Teiginys	Vidurkis (M)	SD
<i>Suvokiamas saugumas ir privatumo–saugumo kompromisas</i>		
1. Stebėjimo technologijos iš tikrųjų padeda užtikrinti mano saugumą.	5,76	1,33
2. Stebėjimo technologijų nauda saugumui svarbesnė nei galimas privatumo pažeidimas.	5,47	1,48
5. Žmogui, kuris nieko blogo nedaro, stebėjimo technologijos neturėtų kelti susirūpinimo.	5,79	1,47
<i>Policijos skaidrumas</i>		
3. Lietuvos policija skaidriai ir atsakingai naudoja stebėjimo technologijas.	5,49	1,36
<i>Privatumo pažeidžiamumo ir piktnaudžiavimo rizika</i>		
4. Policijos dabar naudojamos stebėjimo technologijos pažeidžia mano privatumą.	4,15	1,98
6. Jaučiu, kad viešose erdvėse mano elgesys yra stebimas ir vertinamas.	4,92	1,78
7. Plečiant stebėjimo technologijų ribas, privatumo pažeidimai taptų neišvengiami.	5,06	1,65
8. Sukaupta informacija ateityje gali būti naudojama ne saugumo, o kontrolės tikslais.	4,85	1,85
<i>Požiūris į teisinių naudojimo ribų plėtimą ateityje</i>		
9. Sutinku, kad policija naudotų veido atpažinimo technologiją realiu laiku viešose erdvėse.	5,23	1,68
10. Sutinku, kad policija naudotų stebėjimo technologijas platesne apimtimi nei leidžia įstatymai.	4,63	1,93

Pirmasis papildomų teiginių blokas – *suvokiamo saugumo ir privatumo–saugumo kompromiso teiginiai* – pasižymi aukščiausiais vidurkiais. Respondentai tvirtai mano, kad policijos stebėjimo technologijos padeda užtikrinti saugumą ($M = 5,76$), o saugumo nauda svarbesnė nei galimas privatumo pažeidimas ($M = 5,47$). Aukščiausią vidurkį ($M = 5,79$) gavo klasikinis argumentas „nieko blogo neturiu slėpti“ – žmogui, kuris nieko blogo nedaro, stebėjimo technologijos neturėtų kelti susirūpinimo. Tai rodo, kad lietuviai linkę labiau vertinti naudą nei riziką, bent jau abstrakčiame lygmenyje. Tai paaiškina, kodėl bendras technologijų priimtumas toks aukštas ($M = 5,71$), nepaisant to, kad privatumo susirūpinimas taip pat aukštas ($M = 5,13$).

Atskirai paminėtinas skaidrumo teiginys. Respondentai gana aukštai vertina Lietuvos policijos skaidrumą ir atsakingą technologijų naudojimą ($M = 5,49$). Šis rezultatas papildė ankstesnę analizę: prie aukšto bendro pasitikėjimo policija lygio ($M = 4,87$) prisideda ir teigiamas skaidrumo vertinimas.

Trečiasis blokas atskleidžia kur kas atsargesnę pusę. Teiginys, kad dabartinės policijos stebėjimo technologijos pažeidžia privatumą, gavo žemiausią vidurkį visoje lentelėje ($M = 4,15$; $SD = 1,98$). Šis rezultatas svarbus: respondentai nelaiko šiuo metu naudojamų technologijų privatumo pažeidimu. Tačiau bendras jausmas, kad viešose erdvėse elgesys stebimas ir vertinamas ($M = 4,92$), rodo tam tikrą budrumą. Dar aiškiau matyti, kalbant apie ateitį – plečiant stebėjimo technologijų ribas, privatumo pažeidimai taptų neišvengiami ($M = 5,06$), o ateityje sukaupta

informacija gali būti naudojama ne saugumo, o kontrolės tikslais ($M = 4,85$). Čia matomas prieštaravimas: esami sprendimai priimami, bet galimas technologijų naudojimo plėtimas kelia nerimą tarp apklaustųjų.

Paskutinis blokas nagrinėja požiūrį į teisinių ribų plėtimą ateityje. Respondentai vidutiniškai sutinka, kad policija galėtų naudoti veido atpažinimą realiu laiku viešose erdvėse ($M = 5,23$). Daug atsargiau vertinamas pasiūlymas plėsti stebėjimą už dabartinių įstatymų ribų (be teismo leidimo, remiantis vien policijos vertinimu): čia vidurkis krenta iki $M = 4,63$ – vis dar virš skalės vidurio, bet jau žymiai žemiau nei kiti palankumo teiginiai. Standartinis nuokrypis $SD = 1,93$ – didžiausias visoje lentelėje – rodo, kad nuomonės šiuo klausimu gerokai išsiskiria. Rezultatai rodo, kad palaikymas didesnis, kai veikia teisinis pagrindas.

Šie papildomi teiginiai praplečia pagrindinius tyrimo rezultatus ir padeda suprasti neįprastą derinį: aukštą privatumo susirūpinimą kartu su aukštu technologijų priimtinumu. Apklaustieji respondentai vertina saugumo naudą, sutinka, kad policija veikia skaidriai, ir priima dabartines technologijas. Kartu jautriai reaguoja į galimą sistemos plėtimą be teisinio pagrindo ir mato ilgalaikės privatumo rizikas. Tai reiškia, kad priimtinumas nėra besąlygiškas – jis remiasi institucinio pasitikėjimo ir teisinės tvarkos prielaida. Šis rezultatas papildo pagrindinę moderacinės analizės išvalgą apie pasitikėjimo vaidmenį.

3.9 Empirinio tyrimo rezultatų aptarimas

Apibendrinant šiame darbe atlikto piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumo bei pasitikėjimo Lietuvos policija sąsajų tyrimo, kuriame dalyvavo 273 pilnamečiai Lietuvos gyventojai, rezultatus, galima teigti, kad pavyko atskleisti keletą įdomių dėsningumų. Pirmiausia, gauti tyrimo rezultatai parodė savitą paradoksą – respondentų susirūpinimas privatumu buvo gana aukštas ($M = 5,13$ iš 7), tačiau kartu jie palankiai vertino ir policijos stebėjimo technologijas ($M = 5,71$ iš 7), o pasitikėjimo policija lygis taip pat aukštesnis nei vidutinis ($M = 4,87$ iš 6). Kitaip tariant, žmonės vienu metu rūpinasi savo asmens duomenimis ir priima technologijas, kurios juos potencialiai gali rinkti. Tokios bendros tendencijos atitinka ir kitų autorių atliktus tyrimus. Ezzeddine ir kt. (2023) pažymi, kad „dichotomija tarp privatumo ir saugumo iš esmės yra dirbtinė“¹⁵² – jų atliktas tyrimas su dalyviais Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose ir Vokietijoje atskleidė, kad piliečiai dažnai neaiškiai skiria šias vertybes, o nuostatos susipina. Galima daryti prielaidą, kad ir Lietuvos kontekste matoma panaši logika – respondentai nesirenka griežto „arba–arba“, o derina abi vertybes vienu metu.

152 Ezzeddine, *supra note*, 27: 862.

Kalbant apie antrąją ginamąją teiginį, kuris teigia, kad didelis piliečių susirūpinimas privatumu reikšmingai mažina policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtinumą, galima teigti, kad jis pasitvirtino tik iš dalies. Atlikta koreliacinė analizė atskleidė statistiškai reikšmingą, tačiau silpną neigiamą ryšį tarp šių dviejų konstrukčių ($r = -0,148$; $p = 0,014$). Vadinasi, ryšio kryptis sutampa su prielaida, tačiau praktinis stiprumas nedidelis. Panašią ryšio kryptį atskleidžia ir kitų autorių tyrimai, tik konkretus dydis pasirodo esąs skirtingas. Pavyzdžiui, Mesch ir Lam (2025) tyrime, paremtame „Pew Research Center“ duomenimis ($N = 5307$), nustatyta, kad „privatumo aspektai ir susipažinimas su technologija pasirodė esminiai aiškinant visuomenės nuostatas, išreiškiančias tiek teigiamus, tiek neigiamus lūkesčius dėl policijos veido atpažinimo technologijos taikymo“¹⁵³. Jų tyrime privatumas pasirodė esąs gerokai svaresnis veiksnys, nei nustatyta šiame tyrime. Galimas paaiškinimas – kontekstinis. Mesch ir Lam (2025) klausė tik apie veido atpažinimo technologiją, kuri laikoma viena iš invaziškiausių privatumo kontekste. Šio tyrimo respondentams pateiktos šešios skirtingos technologijos (CCTV, ANPR, kūno kameros, FRT, dronai, telefono vietos sekimas), todėl bendras vertinimas išsilygina – greta invaziškesnių technologijų vertinami ir mažiau jautrūs CCTV ar kūno kameros, kurios visuomenėje jau įprastos. Panaši logika matyti ir Degli Esposti ir kt. (2021) devynių Europos šalių tyrime, kuriame nustatyta, kad „kuo svarbiau privatumas, tuo mažesni teigiami lūkesčiai“ dėl skaitmeninių stebėjimo technologijų¹⁵⁴. Galima manyti, kad ryšio kryptis tarp privatumo susirūpinimo ir technologijų priimtinumo yra universali, o jo stiprumas priklauso nuo konkretaus konteksto. Tai paaiškina, kodėl šio tyrimo duomenyse antrasis ginamasis teiginys pasitvirtino tik iš dalies – ryšys yra, bet jo praktinė reikšmė tampa silpnesnė, kai vertinamos kelios skirtingos technologijos, ne viena konkreti.

Toliau aptariant trečiąją ginamąją teiginį – kad pasitikėjimas policija yra moderuojantis veiksnys, kuris turėtų silpninti neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį technologijų priimtinumui, – jis taip pat pasitvirtino tik iš dalies. Atlikta moderacinė regresijos analizė per PROCESS makrokomandą atskleidė, kad sąveikos efektas yra statistiškai reikšmingas ($B = -0,138$; $p = 0,002$). Pati moderacija egzistuoja. Tačiau jos kryptis – visiškai netikėta ir priešinga prielaidai. Vietoj to, kad pasitikėjimas susilpnintų neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį, jis šį poveikį dar labiau sustiprina. Aukšto pasitikėjimo grupėje būtent privatumo susirūpinimas reikšmingiausiai mažina technologijų priimtinumą ($B = -0,151$; $p = 0,010$), o tarp žemai pasitikinčiųjų – šis ryšys praktiškai nematomas. Galima manyti, kad žmonės, kurie iš esmės pasitiki institucija, kelia ir didesnius lūkesčius jos veiksmams, todėl jų privatumo susirūpinimas

153 Mesch, *supra note*, 9: 3876.

154 Degli Esposti, *supra note*, 3: 868.

tampa labiau išreikštas, kai kalbama apie tos pačios institucijos galimybių plėtimą. Tokia interpretacija dera su Degli Esposti ir kt. (2021) išvada, kad „geranoriškumas yra esminis veiksnys priimant skaitmenines stebėjimo technologijas“¹⁵⁵. Pasitikėjimas tampa tarsi savotišku „atsakomybės kontekstu“ – kuo labiau pasitiki, tuo atidžiau stebi, ar ta institucija savo galimybes naudoja proporcingai. Tokios moderacijos krypties, priešingos pradinei prielaidai, mokslinėje literatūroje pasitaiko retai, todėl tai galima laikyti vienu iš svarbiausių šio darbo empirinių indėlių.

Taip pat verta paminėti ir socialinių demografinių požymių analizę. Iš šešių tirtų požymių (lyties, amžiaus, išsilavinimo, gyvenamosios vietovės, užimtumo, vaikų auginimo) tik vienas pasirodė esąs reikšmingas – vaikų iki 18 m. auginimas. Tėvai pasitiki Lietuvos policija mažiau nei neturintys vaikų ($M = 4,71$ prieš $M = 4,97$; $t(271) = -2,28$, $p = 0,023$). Tokie rezultatai gali būti susiję su tėvų atsakomybe ir jautresniu santykiu su saugumo bei kontrolės klausimais, kurie liečia jų vaikus. Įdomu tai, kad lyties skirtumai pasitikėjimo policija srityje nepasitvirtino, nors tarptautiniuose tyrimuose tokia tendencija fiksuojama. Pavyzdžiui, Bradford ir Jackson (2024) Anglijoje pastebi, kad „pasitikėjimas policija tarp moterų per pastaruosius kelerius metus sumažėjo, ypač Londone“¹⁵⁶. Lietuvoje tokio aiškaus moterų ir vyrų atotrūkio nepastebėta. Tokio reiškinio pagrindas tarptautiniame kontekste daugiausia siejamas su konkrečiais viešojo gyvenimo įvykiais, kurie Lietuvos kontekste neturi tiesioginio atitikmens. Galima manyti, kad pasitikėjimo policija dinamika labai priklauso nuo konkrečių valstybės kontekstinių aplinkybių.

Apibendrinant galima teigti, kad šio tyrimo duomenys dera su tarptautinių tyrimų logikomis, tačiau kartu suteikia ir savitą indėlį. Susirūpinimo privatumu, pasitikėjimo policija ir stebėjimo technologijų priimtino sėjos Lietuvos kontekste pasirodė esą glaudžiai persipynusios, o pasitikėjimas atlieka kur kas sudėtingesnę vaidmenį, nei buvo numatyta. Praktiškai tai reiškia, kad sprendimų priėmėjams ir patiems policijos pareigūnams nepakanka tikėtis, jog aukštas bendras pasitikėjimas savaime panaikins piliečių abejones dėl naujų stebėjimo priemonių. Atvirkščiai – kuo aukštesnis pasitikėjimas, tuo svarbiau išlieka skaidrus ir proporcingas naujų technologijų diegimas. Galima teigti, kad gauti rezultatai sudaro pagrindą tolesnėms diskusijoms ir rekomendacijoms apie tai, kaip plėsti policijos technologijų galimybes neprarandant piliečių pasitikėjimo.

155 Degli Esposti, *supra note*, 3: 869.

156 Bradford, *supra note*, 83: 442.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad piliečių susirūpinimas privatumu, policijos stebėjimo technologijų priimtumas ir pasitikėjimas policija yra glaudžiai susiję, daugiamačiai reiškiniai. Privatumas suvokiamas kaip konstruktas, apimantis informacinę, sprendimų ir elgesio dimensijas. Stebėjimo technologijų priimtumą formuoja ne tik objektyvios technologijos savybės, bet ir piliečių subjektyvus rizikos suvokimas bei informacijos pateikimo būdas. Pasitikėjimas institucijomis veikia kaip reikšmingas veiksnys, galintis keisti privatumo susirūpinimo ir technologijų priimtumo ryšį. Mokslinė literatūra rodo, kad tradicinis „saugumo prieš privatumą“ kompromiso modelis nebepakankamai paaiškina sudėtingus visuomenės požiūrius kintančių ir tobulėjančių teisėsaugos naudojamų technologinių priemonių kontekste, todėl svarbu šią problematiką analizuoti plečiant vertinimo modelius ir ieškant veiksnių, kurie galėtų paaiškinti, kaip pasitikėjimas institucijomis keičia piliečių privatumo ir technologijų priimtumo santykį.

2. Lietuvos policijos taikomų stebėjimo technologijų apžvalga atskleidė, kad institucija aktyviai diegia naujas technologines priemones – ANPR sistemas, kūno kameras, dronus, taip pat kuriama analitinė sistema „Sakalo akis“ ir vyksta dirbtinio intelekto įrankių integracija. Veido atpažinimo technologija Lietuvos policijoje kol kas nėra įdiegta. Reguliacinis kontekstas šiuo aspektu svarbus – ES Dirbtinio intelekto aktas, įsigaliojęs nuo 2025 m. vasario 2 d., draudžia realiu laiku veikiančias nuotolinio biometrinio identifikavimo sistemas viešose erdvėse teisėsaugos tikslais, išskyrus labai ribotus atvejus. Tarptautinė lyginamoji perspektyva (Ritchie ir kt. tyrimas JAV, JK ir Australijoje; Degli Esposti ir kt. devynių ES šalių tyrimas; Schaap atlikta lyginamoji pasitikėjimo strategijų analizė) rodo, kad piliečių požiūris į stebėjimo technologijas ir pasitikėjimą policija reikšmingai skiriasi tarp šalių. Tai pagrindžia poreikį analizuoti Lietuvos kontekstą savarankiškai.

3. Empirinis Lietuvos piliečių požiūrio vertinimas atskleidė savitą paradoksą – trijų pagrindinių konstruktų vidurkiai vienu metu yra aukšti. Susirūpinimo privatumu vidurkis siekė $M = 5,13$ iš 7, stebėjimo technologijų priimtumo – $M = 5,71$ iš 7, o pasitikėjimo policija – $M = 4,87$ iš 6. Kitaip tariant, respondentai vienu metu jautriai vertina savo asmens duomenų apsaugą ir palankiai priima policijos technologijas. Tarp atskirų stebėjimo priemonių aukščiausi priimtumo įverčiai gauti ANPR ($M = 5,82$) ir CCTV ($M = 5,76$), o žemiausi – išmaniojo telefono vietos sekimui ($M = 5,63$) ir veido atpažinimo technologijai ($M = 5,66$). Demografinių grupių analizė parodė, kad iš šešių požymių (lyties, amžiaus, išsilavinimo, gyvenamosios vietovės, užimtumo, vaikų auginimo) tik vienas pasirodė esąs reikšmingas – vaikų iki 18 m. auginimas: tėvai pasitiki

Lietuvos policija mažiau ($M = 4,71$ prieš $M = 4,97$; $p = 0,023$). Lyties skirtumai pasitikėjimo srityje, fiksuojami kitose šalyse, Lietuvos imtyje nepasireiškė.

4. Statistinė konstrukčių sąsajų analizė parodė, kad antrasis ginamasis teiginys – didelis piliečių susirūpinimas privatumu reikšmingai mažina policijos stebėjimo technologijų priimtinumą – pasitvirtino tik iš dalies. Koreliacinė analizė atskleidė statistiškai reikšmingą, tačiau silpną neigiamą ryšį ($r = -0,148$; $p = 0,014$). Stipriausią ryšį parodė pasitikėjimo policija ir technologijų priimtumo pora ($r = 0,537$; $p < 0,001$). Trečiasis ginamasis teiginys – kad pasitikėjimas policija silpnina neigiamą privatumo susirūpinimo poveikį priimtinumui – taip pat pasitvirtino tik iš dalies. Moderacinė regresijos analizė per PROCESS makrokomandą atskleidė statistiškai reikšmingą sąveikos efektą ($B = -0,138$; $p = 0,002$), tačiau jo kryptis pasirodė esanti priešinga prielaidai. Vietoje švelinančio poveikio pasitikėjimas veikia kaip stiprinantis veiksnys – aukšto pasitikėjimo grupėje privatumo susirūpinimas reikšmingiausiai mažina priimtinumą ($B = -0,151$; $p = 0,010$), o tarp žemai pasitikinčiųjų šis ryšys praktiškai nematomas. Toks atvirkščios moderacijos krypties rezultatas yra vienas svarbiausių empirinių šio darbo radinių.

5. Empirinių rezultatų interpretacija institucinio skaidrumo ir policijos–visuomenės santykių stiprinimo kontekste rodo, kad pasitikėjimas policija nėra besąlyginis priimtumo veiksnys. Aukšto pasitikėjimo respondentai kelia ir didesnius reikalavimus institucijos elgesiui privatumo srityje. Praktiniu požiūriu tai reiškia, kad sprendimų priėmėjams ir policijos institucijoms nepakanka remtis vien aukštu bendru pasitikėjimo lygiu – priešingai, kuo aukštesnis pasitikėjimas, tuo svarbiau išlieka skaidrus, proporcingas ir aiškiai pagrįstas naujų stebėjimo technologijų diegimas. Papildomi kontekstiniai teiginiai parodė, kad lietuviai palankiai vertina dabartinės policijos technologijas ($M = 5,76$ dėl saugumo užtikrinimo), tačiau atsargiau reaguoja į galimą sistemos plėtimą už dabartinių įstatymų ribų ($M = 4,63$). Tai rodo, kad piliečių pritarimas yra sąlyginis: jis priklauso nuo institucinio skaidrumo, teisinės tvarkos ir aiškaus technologijų naudojimo pagrindo.

REKOMENDACIJOS

Atliktas empirinis tyrimas leidžia suformuluoti du konkrečius pasiūlymus Policijos departamentui prie LR vidaus reikalų ministerijos. Pirmasis kyla iš teorinės darbo prielaidos – kad tradicinis kompromiso modelis tarp privatumo ir saugumo nebeatitinka šiuolaikinių visuomenės lūkesčių. Antrasis remiasi empiriniu radiniu, atskleidusiu priešingos krypties sąsają nei tikėtasi tarp pasitikėjimo policija ir privatumo jautrumo.

1. Policijos departamentui prie LR vidaus reikalų ministerijos rekomenduotina pertvarkyti komunikacijos su visuomene principus dėl stebėjimo technologijų naudojimo. Iki šiol vyraujantis pranešimų pobūdis yra grindžiamas pavienio argumento logika – paprastai akcentuojama tik viena vertybė, dažniausiai saugumas. Tyrimas atskleidė, kad tokia komunikacijos paradigma neatitinka piliečių lūkesčių: visuomenė vienu metu vertina ir savo privatumą, ir saugumo užtikrinimą, nesirinkdama tarp jų. Šis poreikis ypač išryškėja sparčiai diegiant pažangias technologijas, kurios kartu su efektyvumo nauda neša ir didesnę poveikį privatumui – veido atpažinimo sistemas, dirbtinio intelekto pagrindu veikiančias analitines platformas, biometrinių duomenų apdorojimo įrankius. Atsižvelgiant į tai, Policijos departamentui pristatant kiekvieną stebėjimo priemonę – tiek esamą, tiek naujai diegiamą – komunikacijos turinyje turėtų atsispindėti trys aiškos dedamosios: kokią konkrečią saugumo problemą priemonė sprendžia ir kuo ji pranašesnė už mažiau intervencines alternatyvas; kokios privatumo apsaugos garantijos taikomos (duomenų saugojimo terminai, prieigos prie informacijos ribojimas, duomenų panaudojimo apribojimai); kokia nepriklausomos priežiūros tvarka veikia. Toks komunikacijos formatas ypač aktualus diegiant tas technologijas, kurios pasižymi didesniu intervenciškumo laipsniu – kuo agresyvesnė priemonė privatumo atžvilgiu, tuo aiškesnis turi būti jos proporcingumo pagrindimas viešumoje. Tokia struktūra parodytų piliečiams, kad institucija pripažįsta abi vertybes vienodai svarbiomis – tiek siekia vykdyti savo funkcijas užtikrindama saugumą, tiek gerbia piliečių teisę į privatumą. Šis pasiūlymas nereikalauja teisinio reguliavimo pokyčių – pakanka institucinio sprendimo dėl komunikacijos formato.

2. Policijos departamentui rekomenduotina kasmet skelbti viešą stebėjimo technologijų naudojimo ataskaitą. Joje atsispindėtų konkretūs duomenys: kiek kartų per ataskaitinį laikotarpį pasitelkta kiekviena technologija (CCTV, ANPR, kūno kameros, dronai, „Sakalo akies“ analitinė sistema, dirbtinio intelekto įrankiai); kokie taikyti duomenų saugojimo terminai ir kiek pareigūnų ar institucijų turi prieigą prie sukauptos informacijos; kiek piliečių skundų dėl naudojimo gauta ir kokie sprendimų rezultatai. Pasiūlymas remiasi paradoksaliu tyrimo radiniu – paaiškėjo, kad būtent labiau pasitikintys policija respondentai kelia didesnius lūkesčius institucijos atskaitomybei privatumo srityje. Tai rodo, kad aukštas visuomenės pasitikėjimas yra ne stabili duotybė, o

nuolatinių institucinių pastangų rezultatas. Struktūruota metinė ataskaita pavers abstraktų skaidrumą konkrečia institucine praktika ir leis išlaikyti šios respondentų grupės palaikymą plečiantis stebėjimo technologijų laukui.

Tolesnių tyrimų perspektyvos. Šio darbo rezultatai užfiksuoja situaciją tam tikru momentu – nuostatų kitimo dinamika laike lieka neištirta. Ją galėtų atskleisti longitudinalinis tyrimas, pakartotas po dvejų ar trejų metų. Priešingos krypties moderacijos sąsaja, kai didesnis pasitikėjimas susijęs su didesniu privatumo jautrumu, kviečia tęsti analizę eksperimentinio dizaino kryptimi – respondentams pateikiant skirtingus stebėjimo technologijų diegimo scenarijus, kurie varijuotų pagal skaidrumo lygį, nepriklausomos priežiūros mechanizmus ir teisinio pagrindo aiškumą. Toks dizainas leistų identifikuoti, kurie konkretūs institucinės praktikos elementai labiausiai veikia priimtinumą skirtingo pasitikėjimo grupėse. Atskira prasminga kryptis – atskirų stebėjimo technologijų diferencijuota analizė, atspindinti tai, kad CCTV, dronų ar veido atpažinimo sistemų priimtinumas visuomenėje gali veikti per skirtingus mechanizmus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

1. Europos Parlamentas ir Taryba. *Reglamentas (ES) 2024/1689 dėl dirbtinio intelekto (Dirbtinio intelekto aktas)*. Europos Sąjungos oficialusis leidinys L, 2024/1689, 2024 m. liepos 12 d.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 122-6149.

II. MOKSLINIAI ŠALTINIAI

1. Bartol, Jošt, ir kt. „Dimensions of Vertical and Horizontal Information Privacy Concerns: A Qualitative Reassessment and Revised Definition.“ *Information, Communication & Society* (2025). <https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2493341>.
2. Björklund, Fredrika. „Trust and Surveillance: An Odd Couple or a Perfect Pair?“. Iš *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*, red. Lora Anne Viola ir Paweł Laidler, 183–200. London: Routledge, 2022.
3. Bjørlo, Lena V. „Freedom from Interference: Decisional Privacy as a Dimension of Consumer Privacy Online.“ *AMS Review* 14, nr. 1 (2024): 12–36. <https://doi.org/10.1007/s13162-024-00273-x>.
4. Bradford, Ben, ir Jonathan Jackson. „Trust in the Police: What Is to Be Done?“. *The Political Quarterly* 95, nr. 3 (2024): 440–452. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13424>.
5. Bradford, Ben, Julia A. Yesberg, Jonathan Jackson, ir Paul Dawson. „Live Facial Recognition: Trust and Legitimacy as Predictors of Public Support for Police Use of New Technology.“ *The British Journal of Criminology* 60, nr. 6 (2020): 1502–1522. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa032>.
6. Davis, Frederick D. „Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology.“ *MIS Quarterly* 13, nr. 3 (1989): 319–340. <https://doi.org/10.2307/249008>.
7. Degli Esposti, Sara, ir kt. „Aligning Security and Privacy: The Case of Deep Packet Inspection.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 71–90. London: Routledge, 2017.
8. Degli Esposti, Sara, Kirstie Ball, ir Sally Dibb. „What's In It For Us? Benevolence, National Security, and Digital Surveillance.“ *Public Administration Review* 81, nr. 5 (2021): 862–873. <https://doi.org/10.1111/puar.13362>.
9. Dwivedi, Yogesh K., ir kt. „Re-examining the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT): Towards a Revised Theoretical Model.“ *Information Systems Frontiers* 21, nr. 3 (2017): 719–734. <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9774-y>.
10. Ezzeddine, Yasmine, Petra Saskia Bayerl, ir Helen Gibson. „Safety, Privacy, or Both: Evaluating Citizens' Perspectives around Artificial Intelligence Use by Police Forces.“ *Policing and Society* 33, nr. 7 (2023): 857–875. <https://doi.org/10.1080/10439463.2023.2211813>.
11. Faul, Franz, Edgar Erdfelder, Albert-Georg Lang, ir Axel Buchner. „G*Power 3: A Flexible Statistical Power Analysis Program for the Social, Behavioral, and Biomedical Sciences.“ *Behavior Research Methods* 39, nr. 2 (2007): 175–191. <https://doi.org/10.3758/BF03193146>.

12. Friedewald, Michael, ir kt., red. *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*. London: Routledge, 2017.
13. Hobson, Zoë, Julia A. Yesberg, Ben Bradford, ir Jonathan Jackson. „Artificial Fairness? Trust in Algorithmic Police Decision-Making.“ *Journal of Experimental Criminology* 19 (2023): 165–188. <https://doi.org/10.1007/s11292-021-09484-9>.
14. Horppu, Johanna. „Sensing Privacy: Extending Consumer Privacy Research through a Consumer Culture Theory Approach.“ *Marketing Theory* 23, nr. 4 (2023): 661–684. <https://doi.org/10.1177/14705931231175698>.
15. Karwatzki, Tim, ir kt. „The Multidimensional Nature of Privacy Risks: Conceptualisation, Measurement, and Implications.“ *Information Systems Journal* 32, nr. 6 (2022): 1126–1157. <https://doi.org/10.1111/isj.12388>.
16. Kim, Yeolib, Seung Hyun Kim, Robert A. Peterson, ir Jeonghye Choi. „Privacy Concern and Its Consequences: A Meta-Analysis.“ *Technological Forecasting and Social Change* 196 (2023): 122789. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122789>.
17. Kostka, Genia, Léa Steinacker, ir Miriam Meckel. „Between Security and Convenience: Facial Recognition Technology in the Eyes of Citizens in China, Germany, the United Kingdom, and the United States.“ *Public Understanding of Science* 30, nr. 6 (2021): 671–690. <https://doi.org/10.1177/09636625211001555>.
18. Malhotra, Naresh K., Sung S. Kim, ir James Agarwal. „Internet Users' Information Privacy Concerns (IUIPC): The Construct, the Scale, and a Causal Model.“ *Information Systems Research* 15, nr. 4 (2004): 336–355. <https://doi.org/10.1287/isre.1040.0032>.
19. Marangunić, Nikola, ir Andrina Granić. „Technology Acceptance Model: A Literature Review from 1986 to 2013.“ *Universal Access in the Information Society* 14, nr. 1 (2015): 81–95. <https://doi.org/10.1007/s10209-014-0348-1>.
20. Marin, Luisa. „The Deployment of Drone Technology in Border Surveillance: Between Techno-Securitization and Challenges to Privacy and Data Protection.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 107–122. London: Routledge, 2017.
21. Mayer, Roger C., James H. Davis, ir F. David Schoorman. „An Integrative Model of Organizational Trust.“ *Academy of Management Review* 20, nr. 3 (1995): 709–734. <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9508080335>.
22. McKnight, D. Harrison, Vivek Choudhury, ir Charles Kacmar. „Developing and Validating Trust Measures for E-Commerce: An Integrative Typology.“ *Information Systems Research* 13, nr. 3 (2002): 334–359. <https://doi.org/10.1287/isre.13.3.334.81>.
23. Mesch, Gustavo, ir Inbal Lam. „Public Perceptions about the Police's Use of Facial Recognition Technologies.“ *AI & SOCIETY* 40, nr. 5 (2025): 3869–3879. <https://doi.org/10.1007/s00146-024-02158-w>.
24. Mitrou, Lilian, Prokopios Drogkaris, ir Georgios Leventakis. „Perceptions of Videosurveillance in Greece: A 'Greek Paradox' beyond the Trade-off of Security and Privacy?.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 123–138. London: Routledge, 2017.
25. Nhan, Johnny, ir Richard C. Helfers. „Cops and Hotlists: Balancing Security and Privacy with ALPR Technology.“ *The Police Journal* (2025): 1–20. <https://doi.org/10.1177/0032258X251349633>.

26. Oliveira, Tiago R., Jonathan Jackson, Kristina Murphy, ir Ben Bradford. „Are Trustworthiness and Legitimacy 'Hard to Win, Easy to Lose'? A Longitudinal Test of the Asymmetry Thesis of Police–Citizen Contact.“ *Journal of Quantitative Criminology* 37 (2021): 1–33.
27. Ritchie, Kay L., ir kt. „Public Attitudes towards the Use of Automatic Facial Recognition Technology in Criminal Justice Systems around the World.“ *PLOS ONE* 16, nr. 10 (2021): 1–28. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258241>.
28. Schaap, Dorian. „Police Trust-Building Strategies. A Socio-Institutional, Comparative Approach.“ *Policing and Society* 31, nr. 3 (2021): 303–319. <https://doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345>.
29. Smith, H. Jeff, Sandra J. Milberg, ir Sandra J. Burke. „Information Privacy: Measuring Individuals' Concerns about Organizational Practices.“ *MIS Quarterly* 20, nr. 2 (1996): 167–196. <https://doi.org/10.2307/249477>.
30. Solove, Daniel J. *Nothing to Hide: The False Tradeoff between Privacy and Security*. New Haven: Yale University Press, 2011.
31. Strauß, Stefan. „A Game of Hide-and-Seek? Unscrambling the Trade-off between Privacy and Security.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 255–272. London: Routledge, 2017.
32. Utz, Christine, ir kt. „Apps Against the Spread: Privacy Implications and User Acceptance of COVID-19-Related Smartphone Apps on Three Continents.“ *Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, nr. 141 (2021): 1–22. <https://doi.org/10.1145/3411764.3445517>.
33. van den Broek, Tijs, ir kt. „Privacy and Security: Citizens' Desires for an Equal Footing.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 15–35. London: Routledge, 2017.
34. van Zoonen, Liesbet. „Privacy Concerns in Smart Cities.“ *Government Information Quarterly* 33, nr. 3 (2016): 472–480. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.06.004>.
35. Venkatesh, Viswanath, ir kt. „User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View.“ *MIS Quarterly* 27, nr. 3 (2003): 425–478.
36. Vermeersch, Hans, ir Evelien De Pauw. „The Acceptance of New Security Oriented Technologies: A 'Framing' Experiment.“ Iš *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives*, Michael Friedewald ir kt., 52–70. London: Routledge, 2017.
37. Viola, Lora Anne, ir Paweł Laidler. „On the Relationship between Trust, Transparency, and Surveillance.“ Iš *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*, red. Lora Anne Viola ir Paweł Laidler, 3–17. London: Routledge, 2022.
38. Viola, Lora Anne, ir Paweł Laidler, red. *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*. London: Routledge, 2022.
39. Warren, Samuel, ir Louis Brandeis. „The Right to Privacy.“ *Harvard Law Review* 4, nr. 5 (1890): 193–220.
40. Westin, Alan F. *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum, 1967.

III. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Gaižauskaitė, Inga, ir Svajonė Mikėnė. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
2. George, Darren, ir Paul Mallery. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update*. 10-asis leid. Boston: Pearson, 2010.

3. Hayes, Andrew F. *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis*. 3-iasis leid. New York: Guilford Press, 2022.
4. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017.
5. Cohen, Jacob. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2-asis leid. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.

IV. INTERNETINIAI ŠALTINIAI

1. Kauno apskrities vyriausiasis policijos komisariatas. „Bendra informacija apie vaizdo stebėjimą Kauno miesto teritorijoje.“ Žiūrėta 2026 m. vasario 25 d. <https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/Kauno%20stebėjimo%20vaizdo%20kameromis%20informacinis%20pranesimas.pdf>.
2. Lietuvos policija. „Registruok savo vaizdo kamerą.“ Žiūrėta 2026 m. vasario 25 d. <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/registruok-savo-vaizdo-kamera/>.
3. Lietuvos policijos departamentas. „Vaizdo duomenų tvarkymas.“ Žiūrėta 2026 m. vasario 25 d. <https://policija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/asmens-duomenu-apsauga-1/vaizdo-duomenu-tvarkymas-1/>.
4. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. „Sakalo akis – naujas analitikos vystymo projektas kovai su hibridinėmis grėsmėmis ir organizuotu nusikalstamumu.“ 2024 m. <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/sakalo-akis-naujas-analitikos-vystymo-projektas-kovai-su-hibridinemis-gresmemis-ir-organizuotu-nusikalstamumu/>.
5. Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. 2024 m. *policijos veiklos apžvalga*. Vilnius, 2025. <https://policija.lrv.lt/public/canonical/1740978344/10416/2024%20m.%20policijos%20veiklos%20ataskaita%20fin.pdf>.
6. „Sostinėje – bandomasis projektas: policija į dalį įvykių reaguos dronais.“ *LRT.lt*. 2026 m. vasario 24 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2848269/>.
7. Valstybės duomenų agentūra. *Lietuvos gyventojai 2024*. Vilnius: Valstybės duomenų agentūra, 2024.
8. Vidaus reikalų ministerija. „Lietuvos korupcijos suvokimo rodikliai ir toliau gerėja.“ 2019. <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvos-korupcijos-suvokimo-rodikliai-ir-toliau-gereja/>.
9. Vidaus reikalų ministerija. *Reprezentatyvi gyventojų apklausa. Visuomenės saugumo jausmas ir pasitikėjimas viešojo saugumo institucijomis*. Vilnius: VRM, 2024. <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/naujausias-vrm-sociologinis-tyrimas-lietuvos-gyventojai-jauciasi-vis-saugesni/>.
10. „VSAT, Policija įsigijo 2,5 tūkst. „kūno kamerų“ pareigūnams.“ *LRT.lt*. 2022 m. gruodžio 9 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1840986/>.

PRIEDAI

TYRIMO ANKETA

Gerbiamas(-a) Respondente,

Aš esu Kristina Balionienė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Teisės ir policijos veiklos studijų programos magistrantė. Kviečiu Jus dalyvauti magistro baigiamojo darbo tyrimo apklausoje, kurios tikslas – ištirti Lietuvos piliečių susirūpinimą privatumu, požiūrį į policijos naudojamas stebėjimo technologijas ir pasitikėjimą Lietuvos policija.

Jūsų nuomonė yra itin svarbi — tik piliečių atsakymai leis objektyviai įvertinti šios aktualios temos situaciją Lietuvoje ir prisidėti prie mokslinių žinių šioje srityje.

Anketa yra visiškai anoniminė — jokie asmeniniai duomenys, leidžiantys nustatyti Jūsų tapatybę, nerenkami. Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas — anketos pildymą galite bet kada nutraukti. Surinkti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma. Nėra teisingų ar klaidingų atsakymų — svarbi tik Jūsų nuomonė.

Anketos pildymas užtrunka apie 10–12 minučių.

Nuoširdžiai dėkoju už Jūsų laiką ir dalyvavimą!

Prašome įvertinti kiekvieną žemiau pateiktą teiginį, pažymint vieną atsakymo variantą skalėje nuo „Visiškai nesutinku“ iki „Visiškai sutinku“. Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų — svarbi tik Jūsų nuomonė.

Informacijos rinkimas	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Labiau nesutinku nei sutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Labiau sutinku nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
1. Mane neramina, kai valdžios institucijos (pvz., policija) renka asmeninę informaciją apie mane.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Kai sužinau, kad institucijos stebi ar saugo informaciją apie mano veiklą viešose vietose,	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

dažnai susimąstau, ar tai tikrai būtina.							
3. Mane neramina, kiek daug skirtingų institucijų gali turėti prieigą prie informacijos apie mane.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Mane neramina, kad valdžios institucijos renka per daug asmeninės informacijos apie piliečius, įskaitant ir apie mane.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontrolė	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Labiau nesutinku nei sutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Labiau sutinku nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
5. Piliečiai turi turėti teisę kontroliuoti, kaip renkama, naudojama ir saugoma informacija apie juos.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Man svarbu galėti pačiam(-iai) nuspręsti, kokia informacija apie mane gali būti renkama valdžios institucijų.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Manau, kad privatumas pažeidžiamas, kai žmogus praranda galimybę kontroliuoti informaciją apie save.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sąmoningumas	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Labiau nesutinku nei sutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Labiau sutinku nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
8. Valdžios institucijos turėtų aiškiai informuoti piliečius apie tai, kaip jų duomenys	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

renkami, tvarkomi ir naudojami.							
9. Institucijų duomenų tvarkymo politika turėtų būti aiški ir lengvai prieinama kiekvienam piliečiui.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Man labai svarbu žinoti, kaip bus naudojama informacija, kurią apie mane renka valdžios institucijos.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Neteisėtas antrinis naudojimas	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Labiau nesutinku nei sutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Labiau sutinku nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
11. Nerimą kelia tai, kad institucijų surinkta informacija (pvz., vaizdo įrašai) gali būti naudojama kitais tikslais nei buvo numatyta iš pradžių, be mano žinios.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Mane neramina galimybė, kad policijos stebėjimo duomenys gali būti perduodami kitoms valstybės institucijoms ar naudojami netiesioginiams tikslams.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Prašome įvertinti kiekvieną žemiau pateiktą teiginį, pažymint vieną atsakymo variantą skalėje nuo „Visiškai nesutinku“ iki „Visiškai sutinku“. Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų — svarbi tik Jūsų nuomonė.

Geranoriškumas	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
1. Manau, kad Lietuvos policija veikia piliečių interesų labui.	☐	☐	☐	☐	☐

2. Jei man prireiktų pagalbos, policija stengtųsi padėti kuo geriau.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Policijai rūpi piliečių gerovė, o ne tik institucijos interesai.	☐	☐	☐	☐	☐
Sąžiningumas	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
4. Policija elgiasi sąžiningai su piliečiais.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Lietuvos policiją apibūdinau kaip sąžiningą instituciją.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Policija laikosi savo įsipareigojimų piliečiams.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Lietuvos policija yra nuoširdi ir veikia atvirai.	☐	☐	☐	☐	☐
Kompetencija	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
8. Lietuvos policija yra kompetentinga ir efektyviai atlieka savo darbą.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Policija gerai atlieka jai pavestas funkcijas užtikrinant visuomenės saugumą.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Policija gerai išmano įstatymus ir teises procedūras.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Apskritai Lietuvos policija yra pajėgi ir profesionali teisėsaugos institucija.	☐	☐	☐	☐	☐

Prašome įvertinti kiekvieną žemiau pateiktą stebėjimo technologiją pagal vieną klausimą: „Ar priimtina, kad Lietuvos policija naudoja šią technologiją“

Pažymėkite vieną atsakymo variantą skalėje nuo „Visiškai nepriimtina“ iki „Visiškai priimtina“. Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų — svarbi tik Jūsų nuomonė.

Stebėjimo technologija	<i>Visiškai nepriimtina</i>	<i>Nepriimtina</i>	<i>Labiau nepriimtina nei priimtina</i>	<i>Nei priimtina, nei Nepriimtina</i>	<i>Labiau priimtina nei nepriimtina</i>	<i>Priimtina</i>	<i>Visiškai priimtina</i>
1. CCTV — vaizdo stebėjimo kameros <i>Stacionarios kameros gatvėse,</i>	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

viešosiose erdvėse ir prie pastatų. Naudojamos nusikaltimų prevencijai ir tyrimui. Lietuvos policija jas naudoja plačiai.							
2. ANPR — automatinis valstybinių numerių atpažinimas Sistemos, automatiškai nuskaitančios transporto priemonių numerius ir tikrinančios juos duomenų bazėse. Naudojamos pavogtų automobilių nustatymui ir eismo pažeidėjų kontrolei.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Kūno kameros (pareigūnų uniformų kameros) Mažos kameros, tvirtinamos prie policijos pareigūnų uniformos. Fiksuoja pareigūno sąveiką su piliečiais. Lietuvos policija jas naudoja.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. FRT — veido atpažinimo technologijos Sistemos, automatiškai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

<i>atpažįstančios asmenis pagal veido bruožus lyginant su duomenų bazėmis. Lietuvoje realaus laiko veido atpažinimas viešose erdvėse nėra diegiamas — technologija naudojama vaizdo įrašų analizei tiriant nusikaltimus ar ieškant dingusių asmenų.</i>							
5. Dronai (bepiločiai orlaiviai) <i>Mobilios skraidančios kameros, naudojamos situacijoms stebėti iš oro. Vilniuje nuo 2026 m. vykdomas bandomasis projektas, kurio metu policija į tam tikrus įvykius reaguoja dronais.</i>	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Išmaniojo telefono vietos sekimas (SLT) <i>Technologija, leidžianti policijai gauti informaciją apie asmens judėjimą ir buvimo vietą per mobiliojo ryšio operatoriaus duomenis arba GPS. Lietuvoje naudojama ikiteisminio</i>	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

tyrimo metu gavus teismo leidimą.							
---	--	--	--	--	--	--	--

Prašome įvertinti kiekvieną žemiau pateiktą teiginį, pažymint vieną atsakymo variantą skalėje nuo „Visiškai nesutinku“ iki „Visiškai sutinku“ Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų — svarbi tik Jūsų nuomonė.

Teiginys	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Labiau nesutinku, nei sutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Labiau sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
1. Manau, kad policijos stebėjimo technologijos iš tikrųjų padeda užtikrinti mano saugumą.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Policijos stebėjimo technologijų nauda saugumui yra svarbesnė nei galimas privatumo pažeidimas.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Manau, kad Lietuvos policija skaidriai ir atsakingai naudoja stebėjimo technologijas.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Manau, kad policijos šiuo metu naudojamos stebėjimo technologijos pažeidžia mano privatumą.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Žmogui, kuris nieko blogo nedaro, policijos stebėjimo technologijos neturėtų kelti jokio susirūpinimo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Žinodamas(-a), kad viešose erdvėse nuolat veikia stebėjimo technologijos, jaučiu, kad mano elgesys yra stebimas ir vertinamas.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Manau, kad plečiant policijos stebėjimo technologijų naudojimo ribas, privatumo pažeidimai taptų neišvengiami.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Man nerimą kelia, kad nuolat plečiant policijos stebėjimo technologijų naudojimą, sukaupta informacija apie piliečius ateityje gali būti panaudota ne saugumo, o kontrolės tikslais.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ar priimtina, kad ateityje Lietuvos policija naudotų veido atpažinimo technologiją realiu laiku viešose erdvėse — automatiškai identifikudama praeivius?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ar sutinkate, kad policija galėtų naudoti stebėjimo technologijas platesne apimtimi nei šiuo metu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

leidžia įstatymai — pavyzdžiui, stebėti asmenis be teismo leidimo, remiantis vien policijos vertinimu apie galimą pavojų?							
---	--	--	--	--	--	--	--

Jūsų lytis:

- ☐ Vyras ☐ Moteris

Jūsų amžius:

- ☐ 18–34 m. ☐ 35–49 m. ☐ 50–64 m. ☐ 65 m. ir vyresni

Jūsų aukščiausias įgytas išsilavinimas:

- ☐ Vidurinis ar žemesnis
☐ Profesinis / spec. vidurinis
☐ Aukštesnysis (kolegija, profesinis bakalauras)
☐ Aukštasis universitetinis (bakalauras, magistras, daktaras)

Jūsų gyvenamoji vietovė:

- ☐ Didmiestis (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai ar Panevėžys)
☐ Miestas
☐ Rajono centras / miestelis
☐ Kaimo vietovė

Jūsų dabartinis užimtumas:

- ☐ Dirbantis(-i)
☐ Studentas(-ė)
☐ Pensininkas(-ė)
☐ Namų šeimininkas(-ė) / auginu vaikus
☐ Nedirbantis(-i) / kita

Ar šiuo metu namuose gyvenate su vaikais (iki 18 m.)?

- ☐ Taip ☐ Ne

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema – „*Piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajos*“.

Aktualumas. Vaizdo stebėjimo kameros, automatinis valstybinių numerių atpažinimas, kūno kameros – visa tai jau įprasta Lietuvos policijos veiklos dalis, tačiau nuolatinė sparčiai besivystanti skaitmenizacija ir technologinė raida skatina į teisėsaugos veiklą įtraukti vis pažangesnius sprendimus, leidžiančius stebėti, sekti ir veikti realiu laiku. Tačiau šios priemonės neretai pasižymi dideliu invazyvumo lygiu asmens privatumo atžvilgiu, todėl kyla pagrįstas klausimas – ar tolesnė technologijų integracija nekelia grėsmių piliečių privatumui ir ar visuomenė apskritai priima tokias priemones. Mokslinė literatūra leidžia daryti prielaidas, kad skaitmeninių sprendimų plėtra dažnai aplenkia teisinį reguliavimą, o tradicinis „saugumo prieš privatumą“ kompromiso modelis nebepaaiškina visuomenės reakcijų. Lietuvoje sisteminių empirinių tyrimų šia tema stokojama, todėl šiame darbe siekiama užpildyti šią spragą.

Tyrimo objektas – piliečių susirūpinimo privatumu, policijos naudojamų stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija sąsajos.

Darbo tikslas – įvertinti šias sąsajas.

Tyrimo uždaviniai: 1) išanalizuoti privatumo, stebėjimo technologijų priimtino ir pasitikėjimo policija koncepcijas bei jų sąsajas teoriniame kontekste; 2) apžvelgti Lietuvos ir kitų šalių praktikas, formuojančias institucinį kontekstą ir piliečių požiūrį; 3) empiriškai įvertinti Lietuvos piliečių nuostatas, matuojant susirūpinimą privatumu, technologijų priimtinumą ir pasitikėjimo policija lygį; 4) statistiškai įvertinti šių reiškinių tarpusavio sąsajas; 5) interpretuoti gautus rezultatus institucinio skaidrumo ir policijos–visuomenės santykių stiprinimo kontekste.

Tyrimo metodai. Teorinėje dalyje taikyta mokslo šaltinių analizė, lyginamasis metodas ir apibendrinimas. Empirinis tyrimas – kiekybinis: duomenys rinkti anketinės apklausos būdu ($N = 273$), analizė atlikta SPSS taikant aprašomąją statistiką, t-testą, ANOVA, koreliacinę ir moderacinę analizę (Hayes PROCESS, Model 1). **Darbo struktūra.** Darbą sudaro teorinė, metodikos ir empirinė dalys. Baigiama išvadamis ir rekomendacijomis.

Pagrindiniai rezultatai. Tyrimas atskleidė savitą paradoksą – respondentai vienu metu rūpinasi savo privatumu ($M = 5,13$ iš 7) ir palankiai vertina policijos stebėjimo priemones ($M = 5,71$ iš 7), o pasitikėjimo policija lygis taip pat aukštas ($M = 4,87$ iš 6). Ginamasis teiginys, kad didelis susirūpinimas privatumu reikšmingai mažina technologijų priimtinumą, pasitvirtino tik iš dalies – ryšys neigiamas, tačiau silpnas ($r = -0,148$; $p = 0,014$). Ginamasis teiginys, kad pasitikėjimas policija silpnina šį neigiamą poveikį, taip pat pasitvirtino tik iš dalies: moderacinė analizė atskleidė reikšmingą sąveikos efektą ($B = -0,138$; $p = 0,002$), bet priešingos krypties nei tikėtasi. Aukšto pasitikėjimo grupėje privatumo susirūpinimas priimtinumą mažino stipriausiai ($B = -0,151$; $p = 0,010$), o žemo pasitikėjimo grupėje šis ryšys praktiškai išnyko. Tai rodo, kad sprendimų priėmėjams nepakanka remtis vien aukštu pasitikėjimu – priešingai, kuo jis aukštesnis, tuo svarbiau išlieka skaidrus ir proporcingas naujų stebėjimo priemonių diegimas.

Reikšminiai žodžiai: *privatumo susirūpinimas, stebėjimo technologijos, pasitikėjimas policija, moderacinė analizė, kiekybinis tyrimas.*

SUMMARY

The topic of the master's thesis is “ *The Interconnections Among Privacy Concerns, Acceptance of Police Surveillance Technologies, and Trust in the Police*”.

Relevance. CCTV cameras, automatic licence plate recognition, body-worn cameras – these tools have already become a routine part of Lithuanian police work, yet rapid digitalisation pushes law enforcement to adopt increasingly advanced solutions capable of real-time monitoring. At the same time, these tools often carry a high level of intrusiveness regarding personal privacy, raising the question whether further integration threatens citizens' privacy and whether the public accepts such measures at all. The academic literature suggests that the pace of digital adoption often outpaces legal regulation, and the traditional “security versus privacy” trade-off model no longer explains public reactions. In Lithuania, systematic empirical research on these issues remains scarce; this thesis seeks to address that gap.

Research object – the interconnections among citizens' privacy concerns, acceptance of police surveillance technologies, and trust in the police. **Research aim** – to assess these interconnections.

Research tasks: 1) to analyse the concepts of privacy, surveillance technology acceptance, and trust in the police and their interconnections within a theoretical framework; 2) to review Lithuanian and international practices shaping the institutional context and public attitudes; 3) to empirically assess Lithuanian citizens' attitudes by measuring privacy concerns, technology acceptance, and trust in the police; 4) to statistically test the interconnections among these phenomena; 5) to interpret the findings in the context of institutional transparency and strengthening police–public relations.

Research methods. The theoretical part drew on scientific literature analysis, the comparative method, and synthesis. The empirical part followed a quantitative strategy: data were collected via an online questionnaire (N = 273) and analysed in SPSS using descriptive statistics, the t-test, ANOVA, correlation analysis, and moderation analysis (Hayes PROCESS, Model 1). **Structure.** The thesis consists of theoretical, methodological, and empirical parts. It closes with conclusions and recommendations.

Key findings. The study revealed a curious paradox – respondents simultaneously cared about their privacy (M = 5.13 of 7) and viewed police surveillance tools rather favourably (M = 5.71 of 7), while trust in the police was also high (M = 4.87 of 6). The hypothesis that strong privacy concerns substantially reduce technology acceptance was only partly confirmed – the relationship was negative but weak ($r = -0.148$; $p = 0.014$). The hypothesis that trust weakens this negative effect was likewise only partly confirmed: moderation analysis revealed a significant interaction ($B = -0.138$; $p = 0.002$), yet in the opposite direction. Among high-trust respondents, privacy concerns reduced acceptance most strongly ($B = -0.151$; $p = 0.010$), whereas among low-trust respondents this link practically vanished. This shows that decision-makers cannot rely on high trust alone – the higher the trust, the more critical transparent and proportionate deployment of new surveillance tools becomes.

Keywords: *privacy concerns, surveillance technologies, trust in the police, moderation analysis, quantitative research.*